

281

3-63

200

350-05

15-1

Handwritten text, possibly a signature or date, in cursive script.

Handwritten text, possibly a signature or date, in cursive script.

Handwritten text, possibly a signature or date, in cursive script.

Handwritten text, possibly a signature or date, in cursive script.

2001

4. 6. 10. 6. 10. 1.

35. 1830 1830 1830

$$\begin{array}{r} 18761 \\ \hline 1004 \end{array}$$

501 7

000

320-00

281

804 17 40 32

010001 4000 1000 0000

0000 0000 0000 0000 0000

10

RECEIVED
JAN 10 1953
U. S. AIR FORCE
HONOLULU, HAWAII

1000

0000 0000 0000 0000

0000 0000 0000 0000 0000

0000 0000 0000

ԹՈՒՂԹ ԸՆԴՀԱՆՐԱՊԵՏ

ՆԵՐՍԷՍԻ

Կ Ը Թ ՈՒ Գ Ն Ի Կ Ո Ս Ի Հ Ը Յ Ո Յ

ԱՌ ՀԱՄՕՐԷՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԻՏ

ՈՐՈՑ ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆ ՀԱՒԱՏԱՅԱՒ ՆՄԱՒ ՏԵԱՌՆԷ

ՆԵՐՍԷՍ ծառայ Քշի, և ողորմութիւն նորին
կաթուղիկոս Հայոց, ընդհանուր հաւատացելոց նյ
հայկականացդ սեռից, որք յարեւել՝ի սեպհական
աշխարհդ հայաստանեաց բնակեալք, և որք յարեւ
մլտեան կողմանսդ սահեալք նշդեհութիւն, և որք ի
մէջերկրեայս՝ի մէջ այլալեզու ազանց տարբերեալք,
և որք յիւրաքանչիւր եզերս աշխարհաց ըստ մեղաց
մերոց ցրուեալք ի քաղաքս և ի դղեակս ի գեւղս
և յագարակս. որոց այդոցիկ ամենեցուն՝ քահանայ-
ապետաց և քահանայից, վանականաց և քաղա-
քայնոց, իշխանաց և իշխեցելոց, զինուորաց դա-
սուց, ձիավարժից և հետեակաց, գաւառապետաց
և գործակալաց, տանուտերաց և երկրագործաց,
վաճառականաց և արուեստագիտաց, և որոց մի-
անգամ՝ի զանազան ճանապարհս ընթանան կենցա-
ղոյս, ըստ ընտրուէ կամաց և յօժարուէ՝ արանց և
կանանց, մանկանց և երիտասարդաց, կատարելոց
և ծերոց, որք ըստ օրինաց աշխարհի քաղաքավա-
րեալք, և որք գերաշխարհիկ են վարուք, ողջոյն
սիրոյ և խաղաղուէ հասցէ յաճընկալ և փրկական
սթնշունչս, ի հրեղէն լեզուաց հոգւոյն ընդունողաց
առաքելական նշխարացս, և ի սուրբ լուսաւորչին
մերոյ աջէս և յաթողոյս :

Արոց առաջի սլաղատիմք յաղաչանս որ առ անձ, յաղագս ողւոց ձերոց փրկութե՛, բանալ զականջս մտաց ձերոց՝ յունկնդրութի անձայնոց բանիցս այսուցիկ, զոր հանդերձեալ եմք՝ ի սպառուիրանացն զնել առաջի ձեր : Արպէս զի առաջնորդեալք մեօք ՚ի շաւիղս արդարութեան, արժանի եղիցի իւրաքանչիւրօք ՚ի ձէնջ՝ միոյ օթեանաց տան հօրն երկնաւորի լինել ժառանգաւոր : Հայցեմք և ես յամենեցունց աղօթս առնել և վասն մեր, բարւոք տալ նոյ զհամար տնտեսութեանն որ վասն ձեր, յորժամ կուգեալ սահանջիցէ ՚ի մէնջ :

Վիտութիւն լիցի ամենեցուն ձեզ, զի հայրն մեր հոգեւոր և եղբայրն ըստ մարմնոյ, սրբազան կաթողիկոսն Վրիգորիոս՝ աթոռակալն և արեանառուն մեծի լուսաւորչին հայաստանեաց, և համանման նմին մաքրութեանն և իմաստութեանն, այն՝ որ բարւոք հովուեաց երկայն ժամանակաւ զհօտք բանաւոր, զոր ետ ցնա Վն ըստ Ստորոսի՝ թէ արածեա զօջաւարս իմ, որոյ հասեալ ՚ի կատարումն հասակի ըստ նահապետացն կարգի, նախ քան զվախճանն ազգումն եղեալ նմա ՚ի հոգւոյն, կոչեաց զեպիսկոպոստոս և զվարդապետս և զհարս սէյ լերինն, և զորս ՚ի յայլ կողմանց : Եւ թէպէտ և մեք ՚ի բազումանգամ կոչմանէ նորին յայտոսիկ՝ հրաժարեաք յառաջին ժամանակսն, անարժան զանձն վարկանելով, սակայն յայժմուս ակամայ բռնազօսելով զմեզ՝ ինքն և ժողովք եպիսկոպոսացն, ձեռնադրեաց զմերս անարժանութիւն յաթոռ կաթողիկոսութեան ազգի հայկայ և տան Ստորոսայ :

Եւ իբրեւ կատարեաց զգործ հրամանին՝ որ ազգեցաւ նմա ՚ի վերուստ, յետ երից ամսոց փոխեցաւ իբր կոչմամբ առ Վն, դասաւորելով ընդ հարսն՝ հայրապետն. ընդ առաքեալսն՝ երկոտասանիցն լրումն. ընդ հալածեալսն վասն արդարութե՛ համբերօղն ՚ի հալածանս, և ՚ի զանազան փորձութիւնս ՚ի հակառակացն ճշմարտութեան. ընդ փառաւորեալսն՝ պատուեալն յնոյ և ՚ի մարդկանէ ՚ի կեանս : Արոյ և մահն սպառուական եղև առաջի նոն ըստ դերագունից սէջն, զորոց ասէ մարդարէն : Ինքն նաւու-

հաւատոյ ընդ ծով աշխարհիս՝ հողմով հոգւոյն ուղ-
ղակի նաւապետեալ ճշմարտութեւ և առաքինութիւն ,
էհաս անվնաս յանբոյթ և յառանց ալեաց նաւահան-
գիստն . և զմեզ եթող 'ի տաժանելի և յաղձաւոր
կեանս , 'ի մէջ օձից և կարճաց , և զանազան խածա-
նօղ դազանաց՝ երևելեաց և աներևութից . և ոչ
միայն , այլ և ծանրութեւնսն 'ի ներքոյ՝ հոգեւորաց
և մարմնաւորաց : Զորոյ կրից թեթեւացեալ ինքն
թռեալ յիմանալեացն կայանս . մերումն տկար և
անզօր յանձն արարեալ բառնալ թիկնաց զծանրու-
թիւն հոգոց ամենայն եկեղեցեաց :

Եւ իմ յայսոսիկ եղեալ զարհուրիմ սարսեալ ,
զահ և զերկիւղ դատաստանին այլ զմտաւ ածելով ,
որ վասն հովուաց և առաջնորդաց 'ի հին և 'ի նոր
կտակարանս ասացեալ : Սինչ զի ոչ տալ քուն աչաց
կամ նինջ արտեանաց , յերկիւղէ այտոցիկ չարչա-
րեալ ոգւոյ իմոյ : Վանդի 'ի բազումս և 'ի զանա-
զանս անուանին՝ անուանս և իրս մի դործ տեսչու-
թէս ոգւոց , որ կոչի կաթողիկոսութիւն և հայրա-
պետութիւն , եպիսկոպոսութիւն և քահանայութիւն .
և մի քան զմի առաւելեալ և նուազեալ : Վանդի
որ մեծն է 'ի տոսա՝ ծանրագունի բեռանց է 'ի ներքոյ ,
որպէս պարունակօղ զամենայնս : Սակայն ըստ դոր-
ծոյն՝ օրինադրուիքն՝ մի և նոյն են իւրաքանչիւրոցն ,
քահանայութեն և քահանայապետութեն : Վանդի
վերակոչին ծնօղ , դայեակ , վարդապետ , բժիշկ ,
դէտ , հովիւ , առաջնորդ , միջնորդ , դատաւոր , և
այլ ևս յովազոյն անուանս , որովք խորհուրդք
անպաշտութեն կատարի , և օրէնք եկեղեցւոյ Վր
ամբողջ մնայ :

Եւ արդ զիարդ օտար եղեւոյ 'ի մօրէ՝ կարիցէ
լինել որ ծնօղ կամ դայեակ ըստ Պաւղոսի , զի ասէ՝
“ Որդեակք իմ , զորս երկնեմ վերստին՝ մինչև նկա-
րեսցի Վր 'ի ձեզ ,” և դարձել՝ “ Որպէս դայեակ
մի , որ սնուցանիցէ մանկունս , այնպէս , զթայաք 'ի
ձեզ ,” Օ ի ծնեալքն բնութք սիրեն զծնօղսն . և սը-
նեալքն զդայեակսն : Իսկ առ որս փոխանակ սիրոյ՝

(1) Եւթմն օրս. Բաթանին :

(2) Եւթմն օրս. անասնադրութիւնսն :

ատեւութիւնն և օտարութիւնն, զի՞նչ յոյս գոյ ծնանելոյ զայնպիսիսն վերստին անծեղէն բանիւն յապաշխարութիւնն, կամ անուցանելոյ հայրօրէն՝ ուսմամբ և երկեղիւ տեառն զնոսա :

Արպէս հնար է լինել վարդապետ և ուսուցիչ, և քարոզ ելանել՝ ըն հրամանին անյ՝ի վր բարձու լերին Սիովնի, որ է եկեղեցի սուրբ, և բարձրացուցանել զբարբառ աւետարանին և ոչ երկնչել. կամ ըստ Պաղոսի որ առ Տիմոթէոս՝ քարոզել զբանն ՚ի ժամու և ՚ի տարաժամու, յանդիմանել, սաստել և մխիթարել, ուր աշակերտեալքն ցրուեալք են և ոչ ժողովեալք ՚ի վարժարանի. և ոչ սիրօղբ վարժից ճշմարիտ իմաստունն, այլ ստութիւն և նանրուէ. և առ չարութիւն կատարեալք, և ՚ի բարեաց տղայացեալք :

Օ իարդ բժշկական գործոյն կարեմբ լինել նմանօղ առ հիւանդացեալ ոգիսն ՚ի խայթմանէ կամ մակոր վիշապին, ՚ի բնաւորականաց կամ յանբնակա նացն ախտից բժշկել ջանալով. ուր ախտացեալքն ոչ միայն ոչ են ՚ի խնդիր առողջարար արուեստի հոգևոր բժշկաց, այլև գթկամակ՝ լինին յարբուսն դեղոյն օգտակարութեւն, եթէ որ մատուցանէ նոցա յանդիմանութիւն, կամ խրատ, ըստ ստամոքսացաւացն նմանութեւն, որոց դառն մաղձիւք ապականեալք իցեն : Եւ ոչ միայն, այլև ընդգիմաբանեն ևս նոցին՝ թէ բժիշկ, նախ զանձն քո բժշկեա յայդպիսի ցաւոց, և ապա առիս մատիցես յանդիմանօղքս բանիւ :

Ամ գիարդ այնքան հեռացելոց ՚ի մէնջ տեղեալ և սիրով հնար է լինել դէտ, ըստ հրամանին անյ՝ որ առ Եզեկիէլ, եթէ « Արդի մարդոյ, դէտ կացուցի զքեզ տանդ Խրայէլի, զի թէ ոչ աղաղակաւ աղբարասցես նոցա զդարանակալութիւն և զասպատակ թշնամոյն, և նոքա սպանցին կամ գերեցցին, զաբիւն նոցա ՚ի ձեռաց քոց խնդրեցից » : Ա՛ի միայն ունիմբ մխիթարութիւն յայսոսիկ զմիւս բանն զոր ասէ անձ սոյն մարդարէ, զի թէ զձայն բարբա-

ուոյ քո լուիցեն, և անզգոյշ եղեալ կորիցեն, դու զանձն քո ապրեցուցեր, ասէ, և արեան իւրեանց ինքեանք լինին պարտականք :

Օ իարդ հնար է մեզ և զհովուութեն օրէն ընուլ 'ի վայրի դալարութիւն ձայնին օրինացն հանգուցանել և կենդանարար ջրով հոգւոյն իմաստութիւն սնուցանել, զգայլն հալածել, և զվիրաւորսն բժշկել, 'ի բացեայ լինելով հովուին և հօտից յոյժ հեռաւորութիւն 'ի միմեանց :

Օ իարդ կարելի է մեզ լինել առաջնորդ այնպիսեաց, որք ոչ զկնի հետոց առաջնորդին յօժարին ընդ արքունականն ընթանալ ճանապարհ, որ տանի յերկինս. այլ ընդ լայն և արձակ սյուղոտայն, որ հասուցանէ յատակս դժոխոց :

Այլ կարասցուք լինել միջնորդ 'ի մէջնոյ և մարդկան այնոցիկ, որք ոչ կամիցին պահել զգալինս ուխտին, զոր եդին ընդ նոյ մկրտութիւն հրաժարել 'ի սատանայէ, և յամ գործոց նորա, և 'ի պատրանաց նորա. այլ ուխտազանց եղեալ ուխտին, զոր եդին հոգւոյն սբյ յաւուրն փրկութիւն, զկնի չարին ընթանան յօժարական կամօք բանիւք և գործովք :

Օ իարդ կարիցեմք և զքահանայապետական դատաւորութիւնն 'ի գործ արկանել առ աղգ այն պիսի, որք ոչ միայն դատաստանի ձայնին օրինացն ոչ 'ի ներքոյ անկեալ հնազանդին, այլ և դատաւորաց եկեղեցւոյ նստին դատաւորք անիրաւութիւն, և ինքեանք դերանալից՝ աչօք եղեալք՝ դատին միշտ չարաչար բամբասանօք և անդուռն բերանով զշիղս յանցանաց վարուց նոցա :

Եւ արդ վասն զի այսոքիկ այսպէս, զարհուրիմ և դողամ յերկեղէ դատաստանացն նոյ. մի գուցէ այս գործ տնտեսութիւն յանձն եղեալ ինձ յայ, փոխանակ փառաց՝ անարգութիւն լիցի պատճառ, և փոխանակ անթաւամ պսակացն՝ ըստ խոստմանն՝ ամօթ երեսաց : Եւ փոխանակ լսելոյ, թէ ծառայ բարի և հաւատարիմ, որպէս և ծառայքն որ յարգեցին զտուեալ տաղանդսն և շահաբերք եղեն տեառնն,

(1) Երկու օր. գերանաւից :

զահագինն լսել և զսարսափելին հրաման՝ ընդ ոչ շահեցելոյ ծառային, թէ ծառայ չար և վատ, պարտ էր քեզ զարծաթ բանի իմոյ արկանել 'ի սեղանաւորս, որ են ոգիք մարդկան, և ես եկեալ՝ տոկոսեօք պահանջէի զիմն. այս ինքն՝ ընդ բանին որ 'ի քէն լսէին, և զգործոցն կատարումն 'ի լսողացն: Ալ զի դու ոչ ետուր քոց ծառայակցացն զկերակուրն հոգւոց, յորժամ ժամանակ էր լսելոյ, վասն այգորիկ ասեմ. առէք 'ի դմանէ զարծաթ շնորհաց իմոց, և տուք այնմ որ կատարելապէս աճեցոյց զբան իմ, ըստ կատարեալ թուոյ տասն քանքարացն. և զծառայդ՝ անախտան եղեալ 'ի գործ պաշտաման իմոյ, յորում եղի, հանէք 'ի խաւարն արտաքին:

Ալ թէ զինչ արարից զի ապրեսցի անձն իմ յահագնալուր սպառնալեաց աստի, տարակուսելի է ինձ: Քանզի շրջել առ ամենեսեան ընդ ամ կողմանս աշխարհի, և քարոզել զբանն անձն ըստ նմանութեաւ քեզ իմոյ սրբոց, անկարելի է՝ յաղագս ժամանակիս չարուէ և բաղմիշխանուէ: Ալ քաղաք թաղաւորական և բազմաժողով ոչ գոյ ազգի մերում, որպէս զի անդանօր նստելով յաթող հայրապետութե և վարդապետութե, ուսուցանեալ ժողովողեան մերոյ զմծային պատուիրանս, ըստ առաջին հայրապետացն և վարդապետացն: Այլ եմք իբրեւ զայծեամն յորսօրդաց և 'ի շանց փախուցելք 'ի քարանձաւս յայս բնակելով. յորում ոչ և մարմնական հարկաւոր պիտոյիւք շատացեալք 'ի գեղից կամ յաղաւրակաց, յորոց ունիմք և ոչ մի: Այս և ոչ անդաստան հողոյ, զի վաստակօք և աշխատութե՞ զպէտս մեր ընուաք, և ոչ օգնուի ուստեք՝ որպէս արժան էր՝ 'ի թաղաւորաց և յիշխանաց 'ի Քրիստոս հաւատացելոյ: Այլ միայն 'ի ձեռն անձն ըստ մարդարէին խրատու, զի ասէ. «Բնկեա'ի ձեռն զհոգս քո, և նա կերակրէ զքեզ»:
Ալ դարձեալ. «Այլ յուսացաւ 'ի ձեռն և յամօթ եղև»:

Ալ զի այսօրիկ այսպէս, և սպառնալիք դատաստանին աններելիք 'ի վերայ պղերդացն հովուաց և հեղգացելոց, որք ոչ արածեն զբանաւոր հօտս Քրիստոսի յանդէն նորա վարդապետութիւնս, և ոչ արբուցանեն զքուրն կենդանի իմաստութեն անձն, և զի իմն տար-

տամուլթէ անկաւ այս վիճակ հոգեւոր անտեսու-
թէ, յորում ոչ է արթնութիւն ուղոյ, և ոչ զօ-
րութի մարմնոյ, և ոչ պատահումն բարւոյ ժամա-
նակի՝ ըստ վերագրելոցդ, վ՛ս որոյ անգիտանամ է,
թէ զի՛նչ գործեցից։ (Թողուլ լքանել զհօտս հովուա-
պետին՝ ի խնամոց հովուութե, և զգառինսն՝ ի դաշ-
լոցն տեսանելով յափշտակեալս, և անտես առնել,
անհաւատութեան է նշանակ. մանաւանդ զիտողի
զկամսն ւնյ և ոչ տգիտի։ Վանզի թէ առ տգիտու-
թեան որ գործէ զանպատշաճն՝ ըմպէ դան, բայց
սակաւ, ըստ տէրունական հրամանին. իսկ գիտու-
թեամբն՝ բազումս և սաստկագոյնս։ (Թէպէտ և
այժմուս ոչ որ է տգէտ յընտրողութիւն բարւոյն և
չարի. թէ և կամաւ որ տգիտանայ։ Վսկ փութալ
՝ ի խրատել և յուսուցանել՝ ըստ աշտիճանիս գործոյ
հարկաւորութե, և միշտ ճմլել լեզուաւ զկաթն
բանին ւնյ ՝ ի բերանս հոգեոց տղայացելոց ՝ ի Վ՛ս,
ահա յանհնարիցն է՝ ըստ վերագրելոցդ, այսմ ժա-
մանակի և տեղւոյ անձամբ մերով զայս առնել։ Սա-
կայն զի մի ամենեւին անպտուղք եղիցուք առ ձեզ,
հաւատացեալ ժողովուրդ մեզ ՝ ի հոգւոյն ւնյ, արդա-
րապէս դատեցաք մեք և որ ընդ մեզ եպիսկոպոսունք
և վարդապետք, յիշեցուցանել, ձեզ դրով զպատուի-
րեալսն յայ՝ ի հին և ՝ ի նոր կտակարանս։ Վմանելով
յայսմիկ մեծի առաքելոյն Պաւղոսի, որ ոչ միայն
շրջելով ՝ ի տար աշխարհ քարոզէր զաւետարանն,
որպէս և ինքն իսկ ասէր, յԵրուսաղէմէ մինչև ՝ ի
Իււրիկեա, այլ և ՝ ի կապանս գոլով՝ Թղթովք հաստա-
տէր զաշակերտեալսն. որպէս և յայտ առնէ գրե-
լովն. «Վղաչեմ զձեզ ես որ կապեալս եմ՝ ի ւնր, արժա-
նի գնալ կոչմանն՝ յոր կոչեցարուք »։

Ընդ նմին և մեք իբրև ՝ ի կամաւոր բանտէ և կա-
պանաց, յայսմ տօթագին քարանձաւի արգելեալք,
գրով ձեռին մերոյ խօսիմք ո՞նք բերանով ընդ ամե-
նեսին, որ ունիցին ականջս լսելոյ։ Ոչ զմեր ինչ բան,
այլ զառաքելոցն և զմարգարէիցն և զվարդապե-
տաց եկեղեցւոյ, երկրորդելով զբանից նոցա զօ-
րութի ՝ ի լսելիս ձեր։ Օ որս եթէ լուեալ յօժարու-
թէ ՝ ի միտ առնուցուք, որպէս բարի երկիր և սա-

րարտ, զսերմանեալն յինքեան, և գործով պտղաբերեսցիք այ, անձանց ձերոց փրկութե, և մեզ վարձուց լինիցիք պատճառ: Ապա թէ որ ոչ լուիցէ մտադիւրութե, այլ արհամարհիցէ որպէս զապստամբ յայ, և կամ թէ լուեալ և ոչ պտղաբերեսցէ գործով զարդարութիւն, այլ անզեղջ հոգւով և ապառուս սրտիւ կայ անյուսութե. ի մեղս անդարձ մինչև ի վախճան, մեք անպարտ եմք յարենէ նրառաջի Վսի, վկայութեամբն այ, և հրեշտակաց նր, և ձեր լտղացդ ամենեցուն: Վանդի ոչ խորչեցաք կամ արգելաք ի պատմելոյ նմա զբանն այ:

Եւ արդ որպէս ի մասունս մարմնոյ քան զմարտուականադոյն և առաջին գլուխն է, յաղաքս տեղոյն բարձրութե և զգայարանացն ի նմա եղելոց, և ապա այլքն յանդամոցն մի ըստ միոջէ, այսպէս և յանդամս հոգւոյն՝ մեծ և առաջին իբրև զգլուխ՝ է հաւատոյն ճշմարտութիւն, և ընդ նմին յարմարեալք՝ որպէս անձն ընդ գլխոյ՝ գործք արդարուն մեծամեծք և փոքունք, ըստ պատուիրանացն Վսի: Ասն այսորիկ և մեք նախ և առաջին՝ գլխոյն ամբարութեց՝ զհաւատոյն բուռն հարկանելով զիցուք առաջի լտղացդ: Այնորոգ ինչ գրելով, այլ ի վերայ հիման առաքելոց և մարգարէից և հարց սրբոց շինելով համառօտ բանիւ: Օ ի մի յանուսումն տգիտաց լսելով բան՝ որ ոչ ըստ ուղղափառ եկեղեցւոյ դաւանուէ, այլ արտաքոյ անձանց գրոց բարբառին ի կործանումն լտղաց, մոլորիցի որ ի ճշմարտութեն. այլ զի գիտիցէք թէ յով արդեօք հաւատացէք ի մկրտունէն աւուր, ըստ Պաւղոսի՝ զի ասէ. «Վիտեմ յո հաւատացեալն եմ», և կամ թէ որպէս արժան է ունել ուղղափառ քրիստոնէին զդաւանութի հաւատոյն, յորում և սկսանիմք պարզ և յայտնի բանիւ ցուցանել զհաւատոյ ճշմարտութի:

Պարտ և արժան է Վսի երկրպագուացն յանուն նր երբորդունէ մկրտելոց, խոստովանել համագոյ զերիս անձնաւորութին հօր և որդւոյ և հոգւոյն սրբոյ. մի բնուն և մի անուն և մի իշխանութի համապատիւ և զուգափառ: Այն յումեքէ եղեալ, և ոչ յետոյ սկսեալ, և ոչ ի խոնարհութե ի բարձրուն

ամբարձեալ կամ'ի տկարութի' զօրութի' փոփոխեալ. այլ յառաջ քան զամ' յաւիտեանս էր, և այժմոս է, և յանվախճան յաւիտեանսն եղիցի: Ընեղ և անմահ էութի', աներևոյթ ի բնութի' և երևելի վասն արարածոցս. տեսող ամենայնի և անտես յամենայնէ:

Հայր անսկիզբն և անծին: Որդի ծնեալ ի բնութի' հօր, այլ անժամանակ: Ոչ ըստ մարդկան ծննդեանն ակտաւոր և հոսանուտ, զոր և զմտաւ ածեն է հայհոյութի', թող թէ բարբառել բանիւ. այլ որպէս լոյս ի լուսոյ, և հուր ի հրոյ, զի ոչ են օտարք ի բաժանիլն, այլ մի ճառագայթ և մի ջերմութի' հրոյն և լուսոյն, ծնելոյն և յորմէ ծնաւն, և մի է բնութի' երկաքանչիւրոյն, թէպէտ և բաժանին ի միմեանց անձամբ: Եւ այնպէս և լոյս որդի ի լոյս հօրէ, և հուր անծութեն որդւոյ ի հրոյ անծութեն հօր յառաջ եկեալ ծննդեամբ՝ ոչ են այլևայլ, այլ մի և նոյն բնութեամբ:

Իսկ օրինակ անօրինակ ծննդեանն որդւոյ ոչ այլ ինչ է բայց որ ի մեզ մտացս ծնունդ զբան, թէպէտ և ոչ ամենայնիւ համեմատի ճշմարտութեն օրինակս: Ասան որոյ և բան ասի՝ յաղաքս անապական գոլով ծննդեանն, իսկ որդի՝ զի ի հօր բնութենէ, և ոչ օտար ի նմանէ կամ արարած՝ ըստ հայհոյութեան Երիտի: Եւ հնար իմանալոյ զանիմանալին ոչ այլ ինչ է, բայց հաւատալ ասացելոցն ի գիրս սուրբս, և ոչ ընդ բնութեամբ արկանել զանքննելին, որք անհաս մտաց ասացին զանձային ծնունդն և անճառ բանից:

Եւ այնպէս և հոգին սուրբ բղիսումն ասի առ ի հօրէ, և փառակից որդւոյ. անձնաւորութեն, և մի զօրութի', և մի արարչութի': Հայր կամեցաւ ստեղծանել զերևելի և զաներևոյթ արարածս, և որդի գոյացոյց յանգոյից, և հոգին սուրբ՝ զարդարեաց ի մաստուծոք: Եւ նոյն ինքն բանն այլ որ արար զմարդըն ի պատկեր իւր, և երևեցաւ նմա յետ յանցաւորութեն, և ամենայն արդարոցն առաջնոց՝ Եւրի և Երբահամոս և Իսահակայ և Յակովբայ և Յո-

բայ, Սուլիսի և Մհարովնի և Յեսուայ, և այլոց մարգարէիցն և, խօսեցաւ ընդ նոսա, ՚ի ժամանակս վերջինս աւետեօք հրեշտակապետին Վաբրիէլի էջ յորովայն կուսին Սարիամու, և առեալ ՚ի բնութէ նորա մարմին և հոգի և միտս, և խառնեաց նոր և անձառելի միաւորութբ ընդ անծութէ իւրում, և զարգացեալ յորովայնին իննամեայ ժամանակաւ որպէս մանուկ, ծնաւ ան և մարդ կատարեալ, անշփոթ էութբ, և անբաժանելի միաւորութբ, մի Վս, և մի անձնաւորութիւն նորա յերկուց բնութեց միացելոց: Աթնասուն եղև որպէս զմարդ, և ՚ի հրեշտակայ փառաւորեցաւ որպէս զանձ: Ըջեցաւ յաշխարհի կատարին ամենայնի զամս երեսուն, մինչև ՚ի կատարումն հասակի մարդկութեն. մկրտեցաւ ՚ի ծառայէն որպէս զմարդ, և վկայեցաւ ՚ի հօրէ և ՚ի հոգւոյն որպէս զորդի բարձրելոյն: Փորձեցաւ ՚ի սատանայէ որպէս զմարդ, և յաղթեաց փորձողին որպէս զանձ: Վաղցեաւ և ծարաւեցաւ և ննջեաց և արտասուեաց և վաստակեցաւ որպէս մտեալ ընդ օրինօք մարմնոյ, և կատարեաց սբանչելիս և նշանս, և եցոյց զօրութիւնս անձայինս որոպէ զանձ կատարեալ: Այն կամաւորաբար ՚ի չարչարանս և չարչարեցաւ անչարչարելին չարչարելի բնութբն ՚ի վերայ խաչին. մեռաւ անպարտական մահու մահկանացու մարմնովս, վասն կենդանացուցանելոյ զմեռեալ մեղօք բնութիւնս. էջ ՚ի գերեզման, և արար աւարումն կրկին դժոխոց: Սարգիսին հոգւոյն միացելոյն ընդ անծութեն, հոգւոյնոր ՚ի դժոխս՝ շնորհելով ազատութի, իսկ անձային մարմնոյն յարութբն տալով յոյս յարութ, մահկանացու բնութեանս յապականութէ մահու. յարեաւ ՚ի մեռելոց իշխանաբար յաւուր երրորդի, և երևեցաւ աշակերտաց իւրոց երկոտասանիցն և եօթանասնիցն և հինգհարիւրոցն և այլոց բազմաց, որք եղեն նորա վկայ և քարոզք ընդ տիեզերս. և յաւուրս քառասունս երևեալ նոցա և խօսէր ընդ նոսա: Աւ ՚ի լրումն քառասնեկի աւուրցն վերացաւ յերկինս, և նստաւ ընդ աջմէ հօր ՚ի բարձունս մերով բնութբն, յորմէ անբաժանելի էր անծութբն.

և դալոց է նովին մարմնովն՝ փառօք անծուծէ իւրոյ
և հօր, յարուցանել զմեռեալս և դատել զաշխարհս
արդարութիւն. բարեգործացն զբարեացն տալով ժա-
ռանդութիւն, և զանվախճան թագաւորութիւնն.
Իսկ գործողացն չարեաց՝ զամօթն յաւիտենից և ըզ-
տանջանս ըստ իւրաքանչիւր գործոցն :

Եւ արդ՝ այս դաւանութիւն ճշմարիտ հաւատոյ
հիմն է անձայնոյ տաճարին՝ որ 'ի մեզ : Իսկ գործք
բարեացն շինուածն է 'ի վերայ այսր հիման, որպէս
տէրն զդաւանութիւնն Պետրոսի եղ. որպէս զվէմ՝
հիմն իմանալի եկեղեցւոյ իւրում. և զինքն որպէս
զշինող, և զընտրելոց իւրոց բարեգործութիւնս, որ
յիմա՝ ազգաց, իբրև զնիւթ շինուածոց՝ փոխանակ
քարի և փայտի և այլոց պիտոյից :

Պարձեալ՝ է նա որպէս զճարտարապետ, և մեք
իբրև զմշակս հրամանակատարս. ըստ որում ասաց
աշակերտացն, եթէ « Բռանց իմոջ ինչ կարէք առ-
նել », Գրէ և Պաւղոս, եթէ ես զիմաստութիւնն
այ հիմն եդի՝ որ է Վրն, և որ 'ի նա հաւատն ճշմար-
տութիւն. բայց այլ է որ շինէ, այս ինքն, որ էն, և
որ դալոց էն յաշխարհ : Եւ շինեւն՝ գործովք, զոր
կամի իւրաքանչիւր ոք, եթէ բարի և եթէ չար :
Եթէ ոք շինէ, ասէ, 'ի վերայ հիմանս այսորիկ ոսկի՝
որ է արդարունի և ճշմարտունի. արծաթ՝ որ է մաք-
րունի մտաց և սրբունի սրտի. ականս պատուականս՝
որ են մասունք բազմապատիկ առաքիութեց, սէր,
խոնարհութիւն, ողորմութիւն, անոխակալութիւն, պահք
աղօթք, ժուժկալութիւն : Եւ յոթիկ և որ նման սոցա՝
են պատուական ակունքն շինեալք յարդարոց ան-
ձանց, 'ի վերայ հիման հաւատոյն : Իսկ մեզսասիրացն
անձինք՝ ոչ 'ի պատուական և 'ի հաստատուն նիւ-
թոցս յայսցանէ, ասէ, շինեն զշինուածս իւրեանց
'ի վերայ հաւատոյն հիման, այլ յանարգաց և 'ի
զիւրավատնելեաց, այս ինքն՝ փայտ խոտ, եղէզն,
Փայտն՝ զթանձրագունից մեղաց ունելով զտեսակ,
զսպանուէ, զպոռնկուէ, զգողութե, զյափշտակուէ,
և որ նման սոցա. խոտն՝ զխորհրդոցն չարութիւն՝ ժո-

(1) Ութ օր. Էֆէֆ գործ ապրանքով :

զովեալս 'ի սրտի. եղէզն՝ զբանիցն գարշու թիս նշա-
նակէ, զորս բղխեն մարդիկ 'ի բերանոց՝ զլեզուսն
գործարան տուեալ սատանայի, թշնամանելով և
անարգելով զընկերս զանազան և պէսպէս հայհոյու-
թիւ որ ըստ գեղջկացն բարբառոյ՝ իշոցք անուա-
նի, և ըստ գրոց սովորութե՝ անէծք և թշնամանք
և որ այսպիսի են անուանք: Օ որոց և դաւիթ ասէ,
թէ՛ անիծիւք և դառնութիւն լի են բերանք նոցա:
Եւ և ստուծիւն և չարախօսութիւնն և մատնու-
թիւնն և այլք, որ յայս յարին բանք անիրաւունէ,
յեղեգան են օրինակի:

Եւ զայսոցիկ զերկուց հակառակ շինուածոց նիւ-
թըս, որ 'ի պատուականաց և յանարգաց՝ հուրն,
ասէ, ընտրեսցէ. քանզի հրով յայտնեւոց է դատա-
ւորն: Եւ թէ գործն, զոր շինեաց 'ի վերայ հաւատոյն
հիման, ոսկի է և արծաթ և ականս պատուականս,
որք ոչ ապականին՝ այլ սրբին 'ի հրոյն, գործողն
կեցցէ և վարձս առցէ: Եւ թէ խոտ է և եղէզն
և փայտ, որ դիւրաւ ապականին 'ի հրոյ անտի, որ
գործեացն զայն՝ տուժեսցի: Եւ զի, զոր օրինակ ա-
պարանք հիմամբն միայն չեն բաւական լինել 'ի բնա-
կութի մարդկան, այլ պէտս ունին որմոց և ձե-
ղուանց և այլոց շինուածոցն, նոյնպէս և հաւատովն
միայն՝ առանց գործոց ոչ որ կարէ զանձն իւր շինել
տաճար նոյ: Եւ որպէս գլուխ՝ առանց անձին յար-
մարութե ոչ կարէ կրել կենդանութի, և ոչ անձն
առանց գլխոյ, նոյնպէս և հաւատ առանց գործոց,
և գործք առանց հաւատոյ մեռեալ են երկոքին ըստ
առաքելոյ:

Եւ ասն որոյ՝ աղաչեմ զամենեւեան, զի ընդ հա-
ւատոցդ ճշմարտութե, զոր ընկալայք 'ի ծննդենէ
աւաղանին, և ունիք հաստատութիւն, յարմարիցէք
և զգործս արդարութե. զի մի միով աջօք միայն լու-
սաւորիցէք զանձինս, այլ և երկոքումք պայծառա-
նայցէք: Եւ մի վստահանայք 'ի սնոտի յոյս անմտաց,
որք ասեն, թէ բաւական է հաւատոյն միայն ճշ-
մարտութի քրիստոնէին՝ փրկել 'ի տանջանաց, և
արժանաւորել արքայութեն: Օ ի զոր օրինակ մե-
ռեալ անդամ չէ ինչ պիտանացու 'ի գործ մարմնոյն,

նոյնպէս և մեռեալ հաւատ ոչ տայ զօրութիւն հոգւոյն, այլ մանաւանդ առաւելագոյն տանջանաց պարտաւ կան կացուցանէ զունոդն իւր: Որպէս այն որ զմի տաղանդն պահեաց, և ոչ շահեցաւ նման ընկերացն: Օ՛ր տաղանդն՝ հաւատն է, և շահ տաղանդացն՝ գործքն: Եւ թէ վասն էր ասի հաւատ մեռեալ առանց գործոց, յայտնի արասցուք որոց ոչ գիտեն:

Հաւատոյն անուն մի է, բայց կրկին ունի զօրութիւն: Ընաջին՝ դաւանութե՛ հաւատն, որ է խոստովանութի՛ն սք երրորդութիւն՝ զոր ընկալաւ իւրաքանչիւր որ յաւազանէն: Երկրորդ հաւատ այն է, որ զբանս՝ զոր հոգին սք խօսեցեալ է բերանով մարդարեւիցն և առաքելոցն և եկեղեցւոյ վարդապետօք՝ զոր ի գիրս սք գրեցին, չհամարի առասպել և սուտ. այլ հաւատայ՝ թէ ճշմարիտ են և ուղիղ այնպէս՝ որպէս թէ աչօք իւրովք տեսանէ զամ գեղեալսն, և զլինելոցն, և զոր ենն: Երկրորդ այն է՝ զոր պատմեն, թէ ամ երեւելի և աներեւոյթ բնութիւն ոչ էին, և յայ հրամանէն ստեղծեալ եղեն. և որ ինչ յետ լինելուն արարածոց սքանչելիք և զօրութիւն եղեալք յայ պատմին ի գիրս ի հնումն և ի նորումն: Եւ լինելոցն այն է՝ զոր ասեն, բարեգործացն բարի հատուցումն լինել յայ, և չարագործացն տանջանք և հուր յաւիտենական: Եւ որ ենն այն է, զոր քարոզեն յամ բանս իւրեանց, թէ ամ մերձաւոր է առ ամենեւեան և ոչ հեռաւոր. և զոր խորհին մարդիկ ի միտս իւրեանց բարի կամ չար՝ իմանայ զամ, և զոր խօսին բանս լեզուաւ՝ լսէ անսխալ, և զոր գործեն մարմնով ի ծածուկ՝ տեսանէ յայտնապէս, զի չիք արարած աներեւոյթ առ ի նմանէ:

Երդ՝ որ այսոցիկ ի բոլոր սրտէ հաւատայ, նա է որ ունի հաւատ կենդանի: Որ և ոչ երբէք յանդգնի կամ խորհել չարութիւն ի սրտի, կամ խօսել անիրաւութի բերանով կամ գործել զմեղս անձամբ իւրով: Օ՛ր թէ ի միոյ ուրուք մերձ լինելոյ, արգելուն մարդիկ յանարժանս գործելոյ. յորժամ հաւատայ որ զամ լինել տեսող, զիմարդ ժպրհի կամ խօսել ինչ կամ գործել կամակար՝ մտօք զչարութիւն: Իսկ որ

(1) Երկու օր. խմբիւր հօտ:

բանիւ միայն ունի զառ ՚ի յնձ խոստովանութիւն ,
այլ ոչ գործով , այնպիսոյն հաւատն մեռեալ է :

Եւ արդ՝ վասն զի ընդ բազում տնտեսական գոր-
ծոցն անուանս , որ հաւատացաւ մեզ ՚ի տեառնէ ՚ի
ձեռն սրբոյ աթոռոյս սպասաւորուէ , է և բժշկական
անուն և գործ , վասն որոյ որպէս բժիշկ ճանաչելով
զհիւանդացելոյն ախտարար ցաւոցն զպատճառս՝
հրամայէ ՚ի փաստակարացն ՚ի բաց կալ , և զառող-
ջարարն ընդունել դեղ և կերակուր , այսպէս և մեք
զընդհանրական եկեղեցւոյ ՝ Վրի հոգեւոր բժշկութե
ունելով զփոյթ , տեսանեմք մտաց աջօք , թէ և ոչ
զամենեսեան՝ այլ զյուլովագոյն մասն աշխարհի , զի
յաղագս մեռելոտի գործոց մեռեալ ունին և զհա-
ւատն . և կամիմք . պէս զբժիշկս ցուցանել տման-
ձին զմահաբեր ախտից իւրոց զպատճառսն , և զկեն-
դանարար հոգեւոց զդեղսն : Օ որ թէ առեալ ըմպի-
ցէք առանց դժկամակ լինելոյ , և ՚ի բաց մաքրիցէք
յոգեւոց ձերոց զդառնութի մաղձիցն ապականութե
խոստովանութի և ապաշխարութի , արժանի լինիք
ողորմութենն այլ , և առ ՚ի նմանէ խոստացելոց բա-
րութեցն : Իսկ որոց ոչ թուին ախորժելի ասա-
ցեալքս ՚ի մէնջ , կամ յաղագս ծուլուէ և մեղսասի-
րութե , կամ վասն արհամարհելոյ զմեօք , առ այն
պիտին զմարդարեականն ասասցուք , թէ “ Ար ա-
նօրինեւոցն է անօրինեսցի և որ արդարանալոցն է
արդարասցի , : Եւ զոր հրամայեալն է մեզ արաս-
ցուք , աղաղակելով որպէս դէտ ՚ի բարձր դիտանոցէ
զպատուիրանս այլ ՚ի լսելիս ձեր : Եւ յսուհետեւ առ-
նելն և ոչ առնելն ՚ի կամս ազատուէ իւրաքանչիւր
անձին է :

Իայց միոք կարծիցէ զմէնջ՝ թէ իբրեւ առողջս զմեզ
համարելով յախտից մեղաց , ձեզ միայն զբժշկականս
զայս մատուցանեմք դեղ որպէս հիւանդացելոց . այլ
ծանիցէ տմոք , զի մեք առաւելքան զամենեսեան
ունիմք պէտս հոգեւոց բժշկութե : Իայց որպէս յիմար
հիւանդի է զիւրն առողջութե դեղ՝ զոր մատուցանէ
նմա ախտացեալ ոմն բժիշկ՝ ՚ի բաց մերժել , տեսա-
նելով զցաւս մարմնոյ նորա . նոյնպէս խմաստնոց է՝
ոչ զընութե բժշկին ունել փոյթ , թէ առողջ է և

կամ հիւանդոտ, այլ զդէղին քննել զօգտակարութիւն, եթէ առողջարար իցէ թէ փնասակար: Արդ և դուք մի վասն մեր անարժանութե և ՚ի հոգեւորսն պակասութե զօգտակար դեղս հոգեւոյ՝ զոր մատուցանեմք ձեզ՝ արհամարհիցէք, և ոչ ընդունիցիք յանձինս:

Օ որս աղաչեմք՝ ընկալարուք սիրով և յօժարութե. ոչ վասն մեր ինչ փառաց և պատուոյ, զոր ոչ պահանջեմք յումեքէ, թէ և էաք արժանաւոր. այլ վասն սիրոյն Վերի, որ կոչեաց զմեզ յիւր արքայութին և ՚ի փառս: Օ ի թէպէտ և մեք անարժան եմք, այլ բանս՝ վասն զի անձային է՝ արժանաւոր է ընդունելութե: Աւ ընդունելութին ոչ այլ ինչ եղիցի, այլ կատարումն գործոց:

Ասան որոյ աղօթեսցուք ՚ի վերաց միմեանց, մեք յաղաքս ձեր, որպէս գլուխ վասն անձին, մտադիւրութեամբ ընդունել զսերմն անձային բանիս ՚ի սիրտս և պտղաբերել Այ՛ն մի յերից պտղաբերութեց բարի և պարարտ երկրին: Աւ դուք վասն մեր, ըստ որում անձն վասն գլխոյ, առողջանալ ՚ի հոգեւոր հիւանդութեց, և զօրանալ ՚ի տկարութե՝ զգայուեցաւ: Արպէս զի թէ գերան իցէ ՚ի մեզ մերումս տեսարանի կուրացուցիչ, նախ ՚ի բաց մաքրել զայն, զի և զայլոց շիղս տեսանել և սրբել կարող լինիցիմք: Ահա նալ և զխցեալ ունին՝ անձայնոյ ձայնին հնչման ճանապարհ առնելով. և զհոտոտելիս անմահութեան թափեցելոյ իւղոյ անուամբն անուշացուցանել. և զճաշակելիս կենացն հացի քաղցնուլ և ծարաւել, և յագիլ անյագութե՝ արդարութե և իմաստութե. և զլեզուս որ ՚ի փառս անյ և ՚ի շինուի լսողաց բանից լինել սպասաւոր, աղ լինելով նեխելոց և լոյս խաւարելոց՝ ըստ հրամանին տեառն, նախ անձին և ապա այլոց: Արով և զերկոսին դնեմք առաջի լսողացդ զանազան կերպարանօք. պայծառացելոց ոգւով զլուսափայլ բանից ճառադայթ, և մթացելոց կամ նեխելոց՝ զաղին օրինակ ՚ի յանդիմանողական մորմոքումն, որով և սկսանիմք այժմ՝ առ որս արժան է, նախակարգել զբանս:

(1) Երեք օր. արժանալար:

Եւարդ՝ առաջին ընդ գերաշխարհիկսդ վարուք և քաղաքավարութիւն՝ խօսեսցուք առ կրօնաւորսդ, որք ՚ի վանորեայս և ՚ի մենաստանս ընակէք : Որ սիւնք էք աշխարհի և պարիսպ ընդդէմ թշնամւոյն աղօթիւք ձեր և բարի վարուք. հրեշտակք ՚ի մարմնի, և աստեղք լուսաւորք յերկրի, յորոց ՚ի բարի և ՚ի լուսաւոր վարուց փառաւորի միշտ հայր ձեր՝ որ յերկինս է : Որ թէպէտ և խրատեալ էք յաճառնէ գրոց՝ միշտ ՚ի լսելիս ձեր հնչելով, և չունիք ինչ պէտս կարեաց մերոյս դուզնաքեաց բանից, այլ որպէս ծառայք՝ որք զհասարակական կերակուր հրաման առնուն ՚ի տերանց բաշխել, ոչ միայն քաղցելոց՝ այլ և յագեցելոցն շնորհէն, նոյնպէս և մեք՝ զի ընդհանուր ծառայակցաց մերոց հրամայեցաք ՚ի տեառնէ տալ զբանին կերակուր, հասարակաբար պարտիմք մատակարարել փառթամաց գիտութիւն, և աղքատաց ՚ի գիտութիւն. զօրաւորաց առաքինութիւն, և տկարագոռնիցն յառաքինութիւն :

Սաան որոյ՝ աղաչեմ զամենեսեան՝ մի նուազութիւն իւղոյ ողորմութե և սրբութիւն աղօտացուցանէք զոյս հաւատոյ լապտերաց ձերոց, այլ անշիջանելի պահեցէք զճառագայթս անծուէն մշտավառ առաքիւնութիւն յանձինս ձեր : Սի վասն սիրոյ նիւթականիս՝ ՚ի հրոյ սիրոյն Վսի զոր արկ յերկիր, և կամի զբորբոքելն վաղվաղակի, ցրտացուցանէք զոգիս : Սի տայք տեղի օտար հրոյ ցանկութե ՚ի սիրտս ձեր, և այնու խնկարկել ան զաղօթս և զխորհուրդ անձայնոյ պատարագին, որպէս որդիքն Մարտինի՝ Վաբաթ և Վրիութ. այլ նախ մաքրեսցի իւրաքանչիւր օր խոտովանութեամբ յանմաքուր խորհրդոց և գործոց, և պատարագ կենդանի զինքն մատուցէ կենդանւոյն ան առաքինութիւն, և ասլա ՚ի մաքուրն մերձեսցի, և սրբութե սրբոյն սպասաւորեսցէ. զի մի ըստ նմանութեան նոցա՝ տանջողական հրովն այրեսցի :

ներբին մարդն, աստ խղճիւ մտացն, և անդ բոցովն անշիջանելեալ:

Սի լիցի ումեք 'ի ձէնջ յարձան աղի մաճնուլ, որպէս կինն Վ ոլտայ յաղագոյետոս դառնալոյ յաշխարհական իրս՝ 'ի հեշտուիս ատից կամ 'ի ցանկուծիս հիւծանիւծից: Վրանզի զորօրինակ նա յետ պատուհասին ոչ եղև համեմիչ կերակրոց իբրև զաղ, քանզի քար էր, և ոչ 'ի շինուած ինչ պիտանացու եղաւ որպէս քար, վասն զի աղ էր. ըստ այսմ նմանուէ և ամ ոք՝ որ ելանէ յաշխարհէ, որպէս Վ ոլտ 'ի Սողոմայ, և բարձրանայ 'ի կարգ կրօնաւորութե՝ որ է հրեշտակական, որպէս նոքա ճանապարհորդեալք ընդ հրեշտակացն 'ի լերինն, և դառնայ անդրէն 'ի սէր աշխարհիս և յախտութաւլի մեղաց, որպէս և կինն այն զի դառնայր դիմօք 'ի Սողոմ, ոչ անց է պիտանացու այնպիսին իբրև զկրօնաւոր, և ոչ աշխարհի օրինաց որպէս զաշխարհական. այլ է անարգ և անպիտան, կոխան եղեալ 'ի մարդկանէ որպէս զաղ անհամեալ: Վայց ձեր, որ անփոխ էք յամայինսդ, ամենայն ինչ ըստ խրատուն առաքելոյ բարեձևութե և ըստ կարգի եղիցի: Որ և դարձեալ ասէ. « Իմաստութե գնաս ջիւք առ արտաքինսն, գնոյ առեալ զժամանակս » և թէ « Օ վարս ձեր առաջի հեծանոսաց պարկեշտ ունիցիք »:

Եւ արդ՝ մի ոք 'ի ձէնջ զվատթարս խօսելով լեզուաւ, կամ իրս ինչ անպատշաճ գործելով անձամբ առաջի արտաքնոցն՝ պատճառ լինիցի բանալոյ զանդուռն բերան նոցա 'ի հայհոյութիւն սուրբ հաւատոյս և կարգիս, որովք կրկին դատաստանս տալոց են այնպիսիքն առաջի անց. առաջին՝ ընդ մեղանացն, զոր խօսին կամ գործեն. երկրորդ և մեծ՝ ընդ գայթակղութե լինելոյն պատճառ: Սի ոք զընկերակից կրօնաւորաց թողլով զկենակցութի՝ առանձինն բնակիցէ, ոչ յաղագոս ճգնողական վարուց որպէս միայնակեացք՝ այլ վասն ագահութե ատի, զի զանձին իւրոյ աշխատութիւնն ոչ հասարակաց եկեղեցւոյն՝ այլ իւր միայնոյ ամբարիցէ, յորմէ փառք բաղում հոգւոց. և 'ի միաբանութեն

օգտուիք յօլովագոյնք, որպէս անձախօս վարդապետացն ցուցանեն բանք։ Օ ի առ բազումն քան զերկեւոյն ան առաւել զօրէ՛ ընկերակցացն ամօթոյ երկեւոյ, յետո դարձուցանելով զյօժարուածի մտացն ՚ի չար ցանկութեց մեղացն կատարմանէ։ Եւ ևս՝ բազմապատիւք են շահիցն հոյւք ՚ի միասին եղբարցն բնակութե՛ն, զորս աւելորդ վարկանիմք գիտողացդ երկրորդել։ Եւս ոմանք դարձեալ յաշխարհասէր և ՚ի մեղկ կրօնաւորաց, զի ոչ միայն սրտիւք ըստ հնոյն Խորայելի դառնան յեգիպտական գործս խաւարինս, այլև անձամբ իսկ ընդ աշխարհականս բնակեն ՚ի գեւղս և ՚ի քաղաքս, և ՚ի բանից բերանոյ դարչուածիւնս, և ՚ի գործս վատթարուէ, և յորովայնամոլութիւնս անպատկառս, և յարբեցութիւնս անառակս, և յամենայն անկարգութեց բերմունս առաւելուն քան զնոսա։ Պարտ և արժան էր, զի թէ պատահէր կրօնաւորաց ըստ հարկաւորինչ պատճառի բնակել յաշխարհի, իբրև զուսատու լինել անձային և ուղիղ վարուքն ՚ի մէջնոցա, ՚ի փառաց պատճառս անուանն ան և ոչ ՚ի հայհոյութեան։ Օ այնպիսիսն մանաւանդ յորդորեմք ՚ի նոյն, քան թէ արգելումք. զի օրինակաւ բարեացն՝ բազումք լինին բարիք, որպէս և ՚ի նախանձուէ չարացն վարուց՝ չարք յօլովագոյնք։

Եւրդ՝ հրամանաւն ան և մեր, այս եղիցի կանոնական օրէնք ՚ի վերայ այնպիսեացն. փոխել այսուհետեւ զբնակութիս իւրեանց ՚ի վանս, և զվարս իւրեանց՝ ըստ ձեռնի և ըստ կարգին՝ յապաշխարուածի և ՚ի սարկելտութի մինչև ՚ի վախճան։ Եւս եթէ ոք ՚ի նոյանէ ոչ լուիցէ անձային օրինացս՝ զոր դրեցաք, և ոչ ելցէ յաշխարհէ՝ այլ կացցէ յամառեալ մինչև ՚ի մահ իւր ՚ի նոյն, անպարտ եմք մեք ՚ի խըղճոյ կորստեան նորա. ինքն եղիցի արեան իւրոյ պարտապան առաջի ան։

Եւս քահանայից պատուէր տամք, զի թէ մինչ յաշխարհի իցէ այնպիսին, և վախճան մարմնոյ ընդհոգւոյն մեռելութե հասանէ նմա, ոչ հաղորդուէ և ոչ օրինաւոր թաղման արժանի առնել զնա, մանաւանդ զայնոսիկ՝ որ միշտ յանդղձութե լինիցին

մինչև 'ի մահ: Իսկ եթէ ոք յայնպիսեացն մերձ եղեալ 'ի մահ՝ զղջասցի, և հայցէ արտասուօք զհաղորդութիւն, և զթաղումն, և խոստովանութե նորա զիտողք վկայեսցեն, եթէ հաստատեալ էր 'ի միտս ելանել յաշխարհէ՝ եթէ օրհաս մահուն ոչ էր կանխեալ, այնպիսոյն՝ վասն ողորմութեն նոյ՝ տացի թողալն վերջին, և օրինաւոր թաղումն, ոչ որպէս քահանայի կամ կրօնաւորի, այլ իբրև զմիոյ յաշխարհականաց: Իայց՝ մի ոք անընտրողաբար զամենայն որ յաշխարհի մեռանիցին կրօնաւորք՝ հաւասար համարեսցի, զի են բազումք՝ որ հիւրութեամբ եկեալք յաշխարհ՝ պատահէ նոյ վախճան. և այլք՝ որ ծեր և տկար գոլով մարմնով, և վասն ոչ գտանելոյ խնամս 'ի վանորեայս՝ բնակեն յաշխարհի ուղիղ և ոչ բամբասելի վարուք. այսոքիկ և այնպիսիքս պատուով թաղեսցին, յորժամ հասանէ վախճան, որպէս զծառայս նոյ:

Վարձեալ զգուշացուցանեմք զճմարտագունիցդ երամս յաղաղսնոր եղելոյ սովորուէդ՝ 'ի վանորեայս 'ի մերում ժամանակիս, այգեգործ իւրաքանչիւր ոք լինելով 'ի կրօնաւորաց որպէս 'ի գեւղս, որ անվայելուէ է կրօնաւորական կարգի և արտաքոյ առաջին սրբոց հարցն պատուիրանաց: Օ՛րհնոքա և զորս յաշխարհի ունէին ժառանգութիս և ստացուածս՝ թողին, և թողուլ օրինադրեցին, և զխաչ առաքիւնութեն բարձին, և զկնի Վնի դնացին որպէս և ինքն հրամայէր մեծատանն, թէ "Եթ վաճառեա զոր ունիս, և տուր աղքատաց. և դու ան զխաչ քո և եկ զկնի իմ, և ունիցիս գանձս բազումս յերկինս": Եւ դարձեալ թէ "Ար կամիցի զկնի իմ գալ, և ոչ ուրասցի զամենայն՝ զոր ունիցի յաշխարհի, և առցէ զխաչ իւր հանապազ, ոչ կարէ իմ աշակերտ լինել": Եւ այլ ևս որ այսպիսիք են աւետարանական պատուիրանք աշակերտելոց անձանց, որ էք դուք: Յորոց բազումք են 'ի ժամանակիս կրօնաւորաց՝ որ յաշխարհի առանց ժառանգութե էին, և հարկատուք իշխանաց, և աղքատք 'ի գոյից, և կարօտք հարկաւորացն, և յորժամ զձև կրօնաւորութե ընկալան, տեարք եղեն 'ի վանորեայս բազում ժառանգ

գուէ, և փարթամացան ստացուածովք. և ոչ միայն
հարկաւոր պիտոյիցն եղեն անկարօտ, այլ և աւելորդ
դօքն լցան. և յաշխարհի հոգովք և երկօք տաժան
եալք, և աստ անհոգութիւն և հեշտութիւն ստուարա-
ցեալք: Եւ զիարդ կարիցէ այնպիսին յաշակեր
տուէ լինել կարգի, և ասել որպէս Պետրոս. «Տէր,
ահա մեք թողաք զամենայն, և եկաք զկնի քո, արդ
զինչ լինիցի մեզ»: «Յայտ է զի ոչ եթող ինչ վասն
Բժի. այլ մանաւանդ զոր ոչ ունէր յաշխարհի,
ստացաւ հակառակ Բժի:

Եւ արդ՝ քանզի անձային պատուիրանք ըստ զօ-
րութեան ընդունողացն եդան յիւրաքանչիւր ժամա-
նակի, տկարագունիցն թեթեալոյն՝ զի տանել
կարիցեն, և զօրաւորացն ծանունք՝ զի յօժարութե-
բառնան: Բայտ այսմ օրինակի և մեք՝ վասն զի տե-
սանեմք զբազումս ցամաքեալս յանձային սիրոյն, և
ոչ մի քան զմի նախանձու բարեաց շարժեալք՝ ի
բարձրագոյն առաքինութիւն ձեռնարկելով, որպէս
առաջին հարքն. այլ մերոյս նախանձ ի հակառակսն
վերաբերի նոցա, այսինքն՝ թէ ո՛վ քան զընկերս յընդ-
արձակագոյն տեղուջ և ի պարարտ երկրի տըն-
կիցէ այգի, և թէ զիարդ սնուցանիցէ իմաստութիւն
զնորագոյն տունկսն: Եւ իոխանակ զարուեստս
առաքինուէ ուսանելոյ ի միմեանց, զայդեգործուէ
հնարս վարժին անհմուտքն ի հմտագունիցն: Բը-
ժան է, ասեն, այսքան և այսպիսի օրինակաւ վաստա-
կել եղամք, և բրել ձեռամբ փայտատօք և բա-
հիւք, և զհակառակ տնկոյն զարմատս, և զբոյսս
արմատաքի խլել: () որ պարտ էր նախ զբարեաց
հակառակ բոյսն, որ ի վարս մեր և ի բարս, ի բաց
հանել ի մէնջ, և ապա արտաքնոցն ունել փոյթ:
Եւ յլլ և յատանելոյն օրինակ զանազանեալ է իւրա-
քանչիւր տնկոյն սեռից՝ առ իմաստունսն յայնոսիկ.
զի զոմանս հուպ յարմատսն, և զայլսն ի բացեայ
հատանեն. յոմանս սակաւ զուռն, և ի կէսս յո-
լովագոյնս թողուն. և այս ամենայն՝ որպէս զի յա-
ճախագոյնս պտղաբերեսցեն, և յոլովս զգինւոյն
չափոյ աճեցուսցեն զթիւս: (Ը) ողից ասել զպատուաս-
տելոյն հնարս, մի քան զմի առաւելեալ ի հան-

ճար. և զգործելոյն եռանդն ջերմունէ, զի ոչ զտիւն ոմանք բաւական համարին ժամանակ գործելոյ, այլ և զգիշերն ևս խառնեն ընդ տունջեանն. զոր արժան էր յայդի պատուիրանացն այդ զայնքան ունել փոյթ և յօժարութի գործոյ, յորում հրաւիրեցաք՝ի քարոզացն, և մտաք՝ի գործ՝ հաւատովք և կրօնիւք, ընդ դահեկանին վարձու, որ է պատկերն թագաւորական տուեալ մեզ յայ, յերեկոյանալ կենցաղոյս ժամանակի, նման լինելով նմա՝ ըստ խոստացելոյն:

Դարձեալ՝ յորժամ պատահեն միմեանց տեարք այգեաց կրօնաւորք յայլ և յայլ տեղեաց, յետ ողջունին՝ ոչ զողջութի հոգւոց հարցանեն և զհիւանդունեց ախտից, և ոչ զպատերազմաց դիւաց, և զխաղաղութեց, և ոչ՝ թէ զիարդ ստասցուք չնորհս արտասուաց՝ի ժամաղօթելոյն, այլ թէ յայսմ ամի, ո՞վ եղբայր, զիարդ է պտղաբերուի քոյին տնկոցն, առաւել է թէ նուաղ: Եւ նա թախծեալ սրտիւ պատասխանէ. զինչ ասացից, ասէ, զաղէտմն, որ պատահեցան. զի ոմանք՝ի ճճեաց փնասեցան, և յոմանց ծաղիկքն թօթափեցան, և այլքն արեւակէզ եղեալ ողկուղացն չորացան, և կէսքն նեխուք ապականեցան. և թէ զինչ արարից՝ անգիտանամ զելս վտանգիս եղելոյ: Եւ ընկերն թելադիր եղեալ նմին՝ խրատ տայ, զոմանս պատուաստել՝ի տնկոցն՝ որք պտղակորոյսք լինին, և զայլն զանազան փորձեալ հնարիւք բժշկել՝ի պատահելոց կրիցն:

Եւ քանզի՝ի նիւթականացս ցանկութիւն զբաղումս ի կրօնաւորաց ժամանակիս տեսանեմք ըմբռնեալս, որք զթեթեանալն յայսպիսի ծանրութե հոգոց դժուարինս վարկանին, և զնալ զհետ խրատուն Վթի, որ հրամայէ ոչ հոգովք պաշարել զան ձրն յաղաքս հարկաւորացն կերակրոց և զգեստուց, թող թէ վասն աւելորդացն, վասն այնորիկ և մեք ոչ զնեմք օրէնս այսպիսի կրօնաւորաց, ամենեին ի բաց կալ ի տնկագործութե, և յամենայն դոյից ստանալոյ, որպէս վայելէ աշակերտաց Վթի, զի մի ի լսեմի դարձուսցեն զդէմն յարեւմուտս, և խոժոռանալ ընդ լուր խրատական մեր բանի՝ի բաց գնասցեն, ո՞նչ և մեծատունն այն. այլ զերկրորդն գտեալ

զոր յայսոսիկ հաճոյս իմանամք կամացն նոյ, և զայն դիցուք ձեզ օրէնս : Եւ դուք թէ և ընդ առաջինն դժուարանայք, զամենայնն տալ նոյ, և մերկանալ աշխարհի կամաւ՝ նախ քան զմերկ դնելն՝ ի գերեզմանի ակամայ, զերկրորդ օրինադրութիւնս ընկալարձք ախորժելի կամօք : Օր թէ յօժարական սրտիւ առնիցէք, հաւատամք ողորմութեն նոյ, զի որպէս զառաջինն ընկալցի, և ի ձեռն երկրորդիս կատարման՝ յառաջինն առաջնորդեսցէ ձեզ վերանալ յօժարութիւն, և ոչ բռնութիւն : և այս է զոր ասելոցս եմք :

Այնպէս զոր ստանայք, եթէ տունկս և եթէ այլ ինչ, զախտ ազահուցութիւն բաց մերժեցէք՝ ի նոցանէ, որպէս զբոյս փնասակար ի բարի սերմանց, և զախտաւթութիւն ձեր՝ որ ի նոսա՝ մի վասն յօրովելոյ յինչսն առնիցէք, այլ վասն կամացն նոյ, և յերկինս գանձելոյ զերկրաւորս, և ի մարմնոցդ աշխատութիւն՝ հոգւոցդ ամբարեւ գանձ : Եւ զոր ասեմքս այսպէս եղիցի, որով լինիցին ստացուածք ձեր ի հաճոյս նոյ :

Սպտղոցն ժամանակի՝ զստղաբերացն ձերոց մասն տուք նոյ՝ ի ձեռս աղքատաց և կարօտելոց, և մի դատարկ և ունայն զինդրօղան պտղոյն դարձուցանիցէք, զի մի և զձեզ նոյն յիւր տնկեալ դրախտէն ունայն դարձուցէ : Եւ եթէ տայցէք, մի խոժոռ դիմօք և զայրացեալ սրտիւ և դժկամակ բանիւք իբրեւ զզոհն՝ Վայենի՝ որ ոչ է հաճոյ նոյ, այլ և պատճառ զայրացման : այլ զուարթառատ կամօք, որպէս սիրէ և խնդրէ նոյն : Եւ ի գինւոյն ժամանակի՝ ի գինւոյ անտի մասնաւորեցէք զբաժինն նոյ : Եւ յորժամ առաւելուցու քան զպէտս ձեր, և հարկ լինի վաճառել, ի գնոց անտի արծաթոյ՝ առաւել պտղաբերեցէք Վիթի, տալով տառապելոց և գերելոց : և մի ամբարիցէք յերկրի, և յուսայք յետ մահու՝ այլոց ձեռամբ զձերն տալ նոյ վասն ձեր : Օր փոքր է յոյսն այն, չասեմք թէ ամենեւին ընդունայն, և երկրորդ բարի, և ոչ առաջին, ի յայլոց ձեռն յուսալ առատագոյն լինել յինչս իւր, և զիւրն կարկաւմեցուցանել, մինչ իշխան է գոյիցն և տէր : Եւ երկբայելի է այր այնպիսի գտանել, որ երկեղիւն նոյ

մատակարարիցէ զինչսն ըստ հրամանի գնացելոյն. զի բազմաց աներկեւղից պատճառ կորստեան լինի հոգւոյ ստացուածք մեռելոյն՝ յորժամ ժառանգէ, անառակ և անկարգ գնացիւք վասնելով զամենայնս, որ ֆնասու պատճառ փոխանակ փրկութէ լինիցին ինչքն այն ստացողին իւրում:

Վարձեալ՝ զի թէ և երկիւղած որ հանդիպեսցի, և զամ գոյս մեռելոյն՝ ըստ կամացն այ տնօրինէ վասն հոգւոյ նորա թողութէ մեղաց, նուազ է՝ ի բարեաց և ոչ կատարեալ բարի: Աւ զի այս ճմաւրիտ է՝ ի բանից իմաստնոյն ուսանիմք. այն զի ասէ, թէ « Որ ողորմի աղբատին, փոխ տայ այ »: Աւ գիտէ զայս ամ որ, զի զվճար փոխոյն ոչ օտարի ուրուք, այլ փոխատուին տայ փոխառուն: Ասն որոյ աղաչեմ, մի յայլ որ վստահանայք. այլ դուք տուք զփոխն ձեռամբ ձերով՝ ի ձեռս այ: Օ ի թէ զձեզ ճանաչիցէ փոխատուս՝ խնդրող փոխոյն ամ, յաւուր պայմանի հատուցման իւրոյ զոր եդ, ի ձեռս ձեր տացէ զվճար փոխոյն: Ասկ եթէ ձերոց դոյիցն այլ որ լինիցի տուող փոխոյ, նոյն և ընկալցի զփոխաւրէնսն յայ. և ձեզ մասն ինչ թերևս հատուցի ուղորմութե, միջնորդութե տուողին զձերն: Այլ և տէրունական հրամանն, զոր ի հրապարակախօս ատենի անդ ասելոց է առ աջակողմանսն, զնոյն նշաւնակէ: Վանդի ոչ ասէ՝ թէ քաղցեայ, և այլք վասն ձեր ետուն ինձ ուտել. կամ մերկ էի, և այլք վասն ձեր զգեցուցին զիս. այլ թէ դուք ետուք ինձ ուտել, և դուք զգեցուցէք զիս: Աւ արդ՝ թէպէտ և առաջին կամք Վսի այն է, զի ոչ բնաւ ստանայցէ կրօնաւորն ստացուածս՝ ոնք վերագոյն ասացաք, զի մի յաղագս նիւթականիս հոգալոյ՝ յամային առաքինութեց աննիւթական հոգոցն խափանեսցի. և բազում ֆնասուց և ծանրութեց զանձն ի ներքոյ արկանիցէ. այլ ունել ի միաբանական կենացն կերակուր և հանդերձ՝ ըստ հրամանին առաքելոյ, և այնու շատանալ: Քայց վասն զի այս ոչ ամենեցուն է, այլ որք վասն սիրոյն այ ատեցին զաշխարհ, և ելին յաշխարհէ, և ոչ յաղագս այլ ինչ պատճառի, վասն որոյ և մեք այնոցիկ կրօնաւորաց՝ որք երկա.

կենցաղ կենդանեաց նմանեալք են, զի են ցամաքայինք՝ վասն ձևոյն, և են ծովայինք՝ յաղաքս 'ի ծովու աշխարհիս զբաղանաց, զաշխարհայնոցն դիցուք օրէնս, և ոչ զգերաշխարհիցն։ Օ՛ի մեծ է աղքատանալն վասն Վ՛սի, քան ստանալ ինչս, և տալ աղքատաց յաղաքս հրամանին Վ՛սի, որքան մեծ է Վ՛ս քան զայն՝ որ ողորմի աղքատին 'ի դէմս Վ՛սի։ Վ՛անդի կամաւոր աղքատն որ յաղաքս այ՝ նմանող Վ՛սի է, որ վասն մեր աղքատացաւ, ասացաւ 'ի դիրս։ Իսկ ողորմածն աղքատին՝ բարեկամ Վ՛սի կոչի, այլ ոչ նոյն ինքն Վ՛ս։

Եւ արդ զի բոլորովին լինել Վ՛ս՝ մերկանալովն կամաւորութե՞ զամենայն ինչ վասն Վ՛սի՝ դժուարին է ամենեցուն, ոչ ասեմ թէ անհնարին։ զի որք կամին՝ կարող են, զոր յայտ առնէ բազմացն կատարումն յամենայն ժամանակի։ Դուք այսուհետեւ՝ որ ստացեալ էք ինչս, զբարեկամացն Վ՛սի ընկալարուք զաշտիճան, ողորմելովն աղքատաց, որպէս և ինքն իսկ հրամայեաց տէրն, թէ տուք ողորմութիւն, և ամենայն ինչ ձեր սուրբ է։ այս ինքն՝ թէ յորժամ 'ի ձերոց ստացեալ գոյիցն տայցէք մասն ողորմութե՞ աղքատաց՝ յօժարական և առատամիտ կամօք, մնացեալն ամենայն սրբին և անշնաս լինին ձեզ։ Եւ ոչ դատիք իբրեւ զաքահս յաղաքս ստանալոյն, այլ ողորմութե՞ արժանաւորիք յայ՝ որպէս զողորմածս, ըստ ասելոյն տեառն մերոյ, « Երանի ողորմածաց, զի նոքա ողորմութիւն գտցեն »։

Եւ ևս զայս և ս ասեմք, թէ՛ օրէնք որ եդան կրօնաւորաց՝ անինչս և անստացուածս լինել, թէպէտ և յաղաքս անզբաղ լինելոյ է յաշխարհական իրաց, և միայն հոգեւորացն պարսպել, այլ կատարեալ պատճառն՝ յաղաքս կարօտ լինելոյ կրօնաւորին, ոչ միայն յաւելորդացն կերակրոյ և ըմպելեաց և զգեստուց, այլ և 'ի հարկաւորացն ևս։ Որպէս զի կարօղ լինիցի պատերազմի ցանկունէն, որ զինուորին ընդ դէմ՝ մաքուր կուսութեն, յաղթող լինել։ Օ՛ի որք անխտիր տան զանձինս որկորստութե և արբեցութե, թէ և դեք պոռնկութեան գրգռիչս ոչ ունէին ախտից, բաւական է բոցոյ ցանկութեն՝

զառաւելու թիւն նիւթոյ որովայնամոլուքն տալն ,
 ձգել զսոսա 'ի կատարումն մեղաց : Ամսն որոյ ա-
 ղաչեմ , զի թէպէտ և յոլովս ունիցիք զնիւթ կե-
 րակրոյ և ըմպելոյ առ ձեռն և առտնին , այլ յո-
 գիս ձեր խնայելով մի ագահութիւն և որկորստու-
 թեամբ յայնոսիկ վարիցիք , այլ պարկէշտութիւն և
 օրինաւոր ըստ կարգի կրօնաւորաց : Այլ զոր 'ի
 ձէնջ պակասեցուցանէք վասն պատուիրանին ւնայ ,
 'ի սէր կարօտեալ և չքաւոր եղբարց , և ծերադու-
 նից և տկարաց զայնոսիկ 'ի կիրարկանիցէք . յորոց
 կրկին ամբարէք 'ի յողիս ձեր զբարին . զպարկէշ-
 տութիւնն անձանց ձերոց , և զսիրով ողորմութիւն
 կարօտելոց :

Ա'ի որ գտցի 'ի միջի ձերում , որ զձե կրօնաւո-
 րութիւն զգեցեալ է , և յառաւելութիւն գինւոյ
 տուեալ զանձն իւր՝ զբամբասանս արբեցողաց ըն-
 կալցի 'ի կարգն սուրբ . զի միոյն անկարգութիւն ամե-
 նայն կարգակիցք նոյն անգոսնեցին յաշխարհակա-
 նաց և յայլազգեաց : Այլ թէ և այլով ւնմիւ հնար
 էր անբամբասելի լինել այնպիսոյն , արբեցութիւն
 արտաքսելցէ յարքայութիւն ըստ բանին առաքելոյ .
 քանզի ասէ՝ « Ա'ի խաբիք , ոչ սպանողք , ոչ շնա-
 ցողք , ոչ արուադէտք , ոչ արբեցողք » և զայլն որ
 ըստ կարգի թուէ « ոչ ժառանգեսցեն , ասէ , զար-
 քայութիւն Քրիստի , և ւնայ » : Օ'ի որք օրինակ լինել
 բարեաց պարտական են ամենայն տեսողաց , և նոքա
 զայն ինչ գործեն՝ զոր արգելուն գիրք նոք 'ի յաշ-
 խարհականաց , զինչ յոյս աշխարհականին կայցէ ,
 և կամ ով համարձակեցի առ նոսա յաղաքս վատ-
 թար ինչ գործոց՝ յանդիմանութիւն ինչ խօսել բան :
 Որք և ընդդիմաբանեն զկարգաւորաց ոմանց զա-
 նազան անկարգութիւն : Այլ զամենեցուն ասեմք , զի
 բազումք 'ի ձէնջ և ոչ հացիւ և ջրով յազին վասն
 սիրոյն ւնայ , թող թէ աւելորդ կերակրովք և գի-
 նեաւ : Այլ յաղաքս անխրատիցն և ծուլից , զորս և
 դուք՝ որ կատարեալքդ էք , խրատեցէք զնոսա որ
 ստահակն գնայցեն , զի ուղղեսցին : Իսկ որք յա-
 մառեալք՝ 'ի նոյն բերին հանապազ 'ի լոյծ և 'ի մեղկ
 կեանս , յետ բազում անգամ խրատելոյն և ոչ ան-

սալոյն, 'ի բաց հատէք զանբժշկելի անդամսն 'ի մարմնոյ եկեղեցւոյ, զի մի փոքր խմորն՝ զամենայն զանգուածն ապականիցէ, չարն՝ չարեաց լինելով օրինակ:

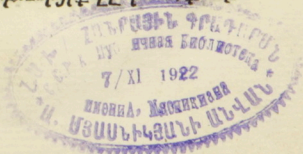
Իսկ եթէ որ յեղբարցն ջատագովէ այնպիսումն, վասն մարմնաւոր ընտանուծէ, կամ վասն սիրելուծէ, որպէս զի ախտացեալ անդամն 'ի կարգ առողջիցն պահեսցի, լրբաբար գործելով զանպատշաճն, և մերձակայիցն պատճառ լինելով հիւանդուծէ՝ զիւրն հոգւոյ ախտ 'ի նոսա փոփոխելով որպէս զբոր, կորստեան հոգւոյ նորին և այլոցն՝ որ նոպաւ, օգնականն նորա տացէ պատասխանի առաջի Վճի՛ եթէ առաջնորդն իցէ, և թէ այլ որ յընկերակցացն: Օ՛ի թէ տէրն զաջ ակն հրամայէ խլել, և զձեռն աջոյ և զոտն հատանել, զի՞նչ լինիցին՝ որք զգայթազդեցուցիչն առ գայթազդեալն պնդեալ պահեն 'ի մնաս երկաքանչիւրոցն ոգւոց, հիւանդացն՝ աներկիւղ գործելով զվատթարն, և առողջիցն՝ գայթազդելովն և բամբասելով: Իսկ եթէ յետ 'ի բաց գնալոյն և զղջացեալ դարձցի յուղղութիւն այնպիսին շնորհօքն այ, և ողջասցի ապաշխարուծք, ճշմարտուծք և ոչ՝ կեղծաւորութիւն, ընկալցի վերստին յառողջ անդամոցն Վճի՛ միաւորութիւն:

Վարձեալ և զայս պատուիրեմք, զի թէ հնար իցէ՝ փոփոխել ձեզ 'ի փոփոխական բարուց, վնասց 'ի վնաս շրջելով. զի վասն դոյզն պատճառի թողուլ զառաջնորդն իւր, և զկենակից եղբարսն՝ անհաստատութե բարուց է նշանակ: Ասն զի բաց 'ի հոգւոց մնասուէ՝ որ հրամայեալ է 'ի գիրս թողուլ և գնալ, յաղագս մարմնաւոր ինչ պատճառի ոչ թողացուցանեն զփոխումն 'ի տեղւոյն: Եւ յայսմ պատճառէ՝ յազգի մերոյ կրօնաւորաց զբազումս տեսանեմք անհրահանգս, և անխրատս, և անհնազանդս աւագագունից. և գրեթէ զբովանդակն՝ բաց 'ի սակաւուց: Օ՛ի յորժամ յանպատշաճն կամ 'ի գործս կամ 'ի խօսս՝ որ անվայելուչ է կրօնաւոր

րաց՝ տեսանիցեն զոր եղեալ առաջնորդն, կամ վար-
դապետն, կամ որ ՚ի Ծերագունիցն, և յանդիմանող
բանիւ սաստիցէ, վաղվաղակի զիշերադնաց եղեալ,
իրբւ ծառայ փախուցեալ ՚ի տեառնէ՝ փախչի զայ-
րացեալ սրտիւ յիծայիւն խրատուէ անտի: Աւ զի
առաջնորդն երկնչի՝ մի՛ գուցէ ՚ի վնալ եղբարց յա-
ղաքս այսպիսի պատճառի, գործոյ եկեղեցւոյն պա-
կասումն լինիցի, ներող լինի ամենայն ստահակ եղբօր
կալ մնալ անբռնկելի ՚ի բարս և ՚ի գործս ստահա-
կուլքէ. և այսու աղագաւ՝ անխրատս և անհրահան-
գրս մնան այնպիսիքն մինչ ՚ի վախճան:

Եւ և ևս ծանրագոյն յիմարուծեան բանք, զոր պատասխանեն նոքա խրատտուուաց իւրեանց՝ մի՛ լինել շատաշըջօղս ասեն՝ անձ ազատ արար զմեզ, և ինքնիշխանս, զիա՞րդ զազատուծիւնս մեր դիցուք ՚ի ծառայուծիւն մարդկան։ Եւ երանի թէ զազատուծին՝ զոր ետ անձնուէս, բարւոք ՚ի կիր արկանէին, այս ինքն՚ի յախտից լինել ազատս։ Եւ ատթա՞ր ծառայուծիւն և փնասակար՝ մեղաց ծառայուծին է, որպէս ասաց Վճ, թէ “ Որ առնէ զմեզս, ծառայ է մեզաց ”։ Իսկ այ ծառայուծիւնն, և վասն այ՝ եկեղեցւոյն, և վասն եկեղեցւոյն՝ առաջնորդին, արդարուծիւն է և ոչ մեղք։ զոր և առաքեալ օրինադրէ, թէ “ Նառայեցէք միմեանց՝ երկեղիւն Վճիւ, ” և ինքն Վճ Տրամայէ, թէ “ Որ կամիցի մեծ լինել, եղիցի ամենեցուն ծառայ ”։ Գրէ և սքն Նառսեղ ՚ի կրօնաւորաց սահմանն, թէ ամենայն ժուժկալուծի և առաքինուծիւն այնմ՝ որ զՀնազանդուծիւն առաջնորդին ոչ ունիցի՝ անօգուտք են, և յոչ ինչ պէտս համարեալ։

Այն որ յեղբարց տրտնջող լինիցի զառաջնորդէ իւրմէ յինչ և իցէ պատճառս տրտնջման. թէ և արդար գտանիցի 'ի տրտնջեն, զի մի գվարձան՝ որ յայ՝ կորուսանիցէ, և ընդ այգւոյն մշակացն առաջնոց դատեսցի, վասն տրտնջելոյն զտեառնէն անիրաւաբար: Օյ թէ մարմնաւոր ծառայից հրամայէ առաքեալ հնազանդ լինել ըստ մարմնոյ տերանց, ոչ առ աղանէ ծառայելով՝ այլ միամտութեմբ սրտիւ որպէս այ, զի 'ի տեառնէ, ասէ, ընդունիցիք զվարձան, քանի՛

ևս պահանջէ ամ 'ի հոգևորացդ, առաւել քան զնո-
ցայն ցուցանել հնազանդութիւն և համբերութիւն և
միամտութիւն եկեղեցւոյ հոգևոր առաջնորդաց: Օ՛հ
ոչ միայն ընդ պահոցն և աղօթից, և որնման սոցին՝
մասանց առաքինութեց՝ տայ ամ զվարձս վաստա-
կոց գործողաց 'ի յայդի պատուիրանի նորա, այլ
առաւել ընդ հաւատարիմ լինելն եկեղեցւոյ 'ի գործս
և յաշխատութիւնս և յամենայն իրս:

Իսկ զգողսն և զկծիծսն և զհատուսն՝ քան զար-
տաքինսն 'ի սոյն յանցանս գտեալս՝ առաւելապէս
դատի ամ, որպէս զգիտող կամաց տեառն ծառայ,
քան զայն՝ որ ոչն գիտէ: Օ՛հ զորօրինակ զսուրբ
կերակուրս և զըմպելիս պիղծ կայտառք անկեալք 'ի
նոսա և հեղձեալք ապականեն, սոյնպէս և յարդար
վաստակս՝ յորժամ ձեռն գողոց մերձենան 'ի կրծ-
ծութիւնքեանց բարեգործութիւն հեղձնուն 'ի հոգիս
իւրեանց որպէս զմկունս, և զմնացեալ ստացուածսն
պղծեն անիրաւութեն: Յորմէ զգուշանալ աղաչեմ,
և սուրբ պահել զձեռս 'ի վնասակար և յանիծա-
բերանձին անտիցս: Իսկ անկէծք ցաւագինք վասն
այլ մեղաց ոչ ևս շարժին 'ի մէջ եկեղեցւոյ, քան
յաղաքս գողութե: Իսկ մի՛ ոք փոքր համարեսցի զսա
'ի կարգս մեղաց, քանզի 'ի քարեղէն տախտակսն՝
'ի գրեալ օրէնսն մատամբն ան՝ երրորդն է սա կար-
դեալ յետ սպանութեն և շնութեն: Իսկ մի՛ ոք կար-
ծիցէ՝ թէ մեծագոյն իրաց յափշտակութիւնն է 'ի
գողութե համարի, և փոքրն ոչ: Դանիցէ այնպի-
սին, զի թէպէտ և 'ի տուգանսն զանազանութիւն է,
քանզի չորեքպատիկ հատուցանել յօրէնսն հրամայ-
եցաւ զգողութեն վճարումն, և տասն դահեկանի
չափոյն՝ չորեքպատիկն, կամ հարիւրին կամ հա-
զարին՝ առաւել է քան զմիոյն կմբերկուցն, սակայն
անունն մի և նոյն է մեծին և փոքուն, բազմին և սա-
կաւուն: Օ՛հ ոչ թէ որ զմեծագոյն իրս կամ զբա-
զումս գողանայ՝ նա միայն կոչի գող, և որ զփոքունս
և զսակաւս՝ յայլ ինչ անուն վերաձայնի, այլ համա-
նունաբար 'ի վերայ ամ գողոց է գողութեն անուն և
պատիժ, որ զբազումս գողանայ և որ զսակաւսն: Իսկ
սահման՝ որ ընդ գողութե անուն և բամբասանօք

արկանէ զմարդ՝ այսչափ է. ամենայն ոք՝ որ զձեռս իւր ձգէ յառնուլ զինչ և իցէ իրս, և աչօքն այսր և անդր հայեացի, զի մի տեսցէ կամ տէր գոյին՝ և ըմբռնեսցէ զնա, կամ օտար ոք՝ և հայհոյեսցէ, գող է այնպիսին, և գողութի է զոր առնուն :

Եւ մի ոք ինքն ինքեան իրաւունս առնիցէ, կամ աշխատութի իւրոյ վարձ ասելով զգողացեալն, և կամ այլ ինչ ցուրտ պատճառս յօդելով՝ անպատիժ համարի լինել զինքն՝ ի դատաստանէն նոյն . ի նախնի եղեալ օրինակէն զգաստացի այնպիսին Լնանիայ և Սափիրայ : Սիւթէ անձին աշխատութի էր գողացեալն յիրաց այլոց՝ որպէս և քոյդ . ոչ, այլ ի սեպհական իւրեանց գեղջն գնոց, և ի հայրենի ժառանգութի՝ զոր վաճառեալ արծաթոյ, և սակաւ ինչ խորեալ՝ յաղագս առանձնական իւրեանց պիտոյից, և զբաղումս առ ոտն եդեալ Պետրոսի, տէս զիարդ մահու եղեն պարտականք, ի վիմին հաւատոյ արդար իրաւանց պատուհասեալք . ոչ վասն արծաթոյն ինչ կարեաց, զորմէ ոչ ինչ փոյթ էր Պետրոսի, այլ վասն ստուեն՝ որպէս և ասէր, ոչ ստեցեր դու մարդոյ, այլ նոյն : Իսկ առ մերովքս տեսանեմք՝ ոչ միայն գողութի, այլ և ստուի վասն գողութեն . ոչ լոկ բանիւ, այլ և մեծամեծ երդմամբ ուրացութի՝ որոյ մեղաց չիք թողութի : Օհ և ոչ զղջումն և խոստովանութիւն առ այն՝ յորմէ գողացան . զի թողութի իշխանութի գողոյն՝ յաղագս գողացելոյ իրին, որ տէրն է գողացեալ գոյին՝ ունի, և ոչ օտար ոք խոստովանահայր : Ասան որոյ զի ոչ խոստովանինմա, և ոչ հատուցանէ զոր գողացան ի նմանէ և զրկեաց, ոչ ասեմ չորեքկին ըմաքսաւորին Օաբէի, այլ և ոչ զոր էառն, ոչ ընդունի թողութի յաւիտեան :

Եւ դարձեալ ոմանք ի պակասամիտ կրօնաւորաց՝ որք թէպէտ և ոչ զարտաքին իրս, այլ զանձին իւրեանց զօրութի և զաջողութի գողանան յեկեղեցոյն, ի յիւրեանց առանձնական գործս արի և արթուն լինելով, և ի հասարակացն հեղգ և պղերգ . ոչ անպատիժս ի դատաստանէ նոյն մնան այնպիսիքն, ընդ թերահաւատութեն առաւել՝ քան ընդ պղերգութեն : Օհ ոչ հաւատան զաշխատութեն վարձ ի տեառնէ

ընդունել, այլ զմարդկայինն միայն համարին հատուցումն, որոց յորժամ ըստ կամաց զպէտսն տայ առաջնորդն, արիանան 'ի վաստակսն. իսկ յորժամ փոքր մի նուազանալ հանդիպի, ընդ հեղգութեան գործոյն և զտրտունջն ևս յաւելուն:

Ընդ այսոսիկ՝ որ գործոց գրեցան պատուիրանք յանձնունչ գրոց, և շրթանց և լեզուոյ դնել դրունս աղաչեմք, և դռնապանս. որպէս զի զօգտակարն 'ի բանից և զբարին թողացուցեն ելանել. իսկ զչարս և զֆասակարս և զանօգուտս՝ 'ի սրտին որպէս 'ի բանտի արգելցեն, ոչ թոյլ տալով մտացն ծնանել զչար մանկունսն, այլ մանաւանդ հեղձուցանել յինքեան զսերմանեալ յղութիւն 'ի սատանայէ: Եւ արդ՝ մի ոք դատեսցի զընկեր իւր, զի մի և ինքն դատեսցի յարդարադատն նոյ, որպէս և ասաց տէրն.

“ Եւ դատիք և ոչ դատիցիք ”:

Եւ ոք 'ի բամբասանս յօժարեսցի, թէ և ուղիղ իցէ, թող թէ զրահետ վարեալ: Օ՛հ զինչ օգտեցուցանես զեղբայրն՝ բամբասելովն զնա առ այս. զքեզ ֆասեսցեր 'ի բամբասելն, և նա ոչ ինչ օգտեցաւ: Եւ թէ կամիս օգտեցուցանել զնա և զքեզ, տէրունականաւն վարիցիր խրատով: Նանդիմանեա զնա սիրով, որպէս զհիւանդացեալ անդամ սպեղանեօք, նախ առանձնաբար, եթէ ոչ անսայցէ՝ առաջի երկուց և երկոց վկայից: Եւ թէ և 'ի նոցանէ ոչ պատկառեսցի դառնալ յուղղութիւն, ասասցիր յեկեղեցւոյն. և թէ և յեկեղեցւոյն 'ի հրապարականախատ լինելոյն ոչ զղջասցի, յայնժամ համարեսցի քեզ և բամբասեսցի իրաւապէս իբրեւ զհեթանոսս և զմաքսաւոր:

Եւ արդ՝ մի ոք սովորեցուցէ 'ի կրօնաւորաց զլեզու իւր կամ չարախօսել 'ի զուր զումեքէ, կամ անիծանել վայրապար, կի՞հ հակառակել ընդդէմ բանից հակառակողաց յանօգուտ կռիւս, և 'ի ֆասակար վիճաբանութիս, կամ 'ի վիճելն՝ թշնամանաց և անարդանաց բանս բարբառել որպէս զաշխարհականս, որ ոչ վայելէ սրբոց: Օ՛հ թէ ընդ դատարկ բանից՝ համարս պահանջէ թէ՛ն, որպէս և հրամայեաց, զինչ լինիցին՝ որք դարչելի և վատթար բանիւք վարին

անխտրաբար : Ս'անաւանդ որք 'ի խեղկատակութի սովորեցուցեն զլեզուս և 'ի ծիծաղական բանս , նման լինելով խաղալկացն և հացկատակաց , և որք 'ի ծիծաղելն այլայլեն զգէմս և կարկաջեն անմտաբար : Ս' ասն որոյ աղաչեմ , զի բանք ձեր ոչ լինիցին անհամ և անաղ՝ որպէս զուամկաց անմտաց , այլ ող աղիւ համեմեալ՝ ըստ խրատուն առաքելոյ , 'ի շահ և 'ի շնորհս տալ լսողաց , և ոչ 'ի գայթաղութի , և 'ի զազրուի լինել լսելեաց : Ս'յլ և նոյն ինքն շահաւետ և օգտակար բանքն՝ մի յաճախութե և առանց դիւսօյլ ժամու եղիցին խօսեցեալ յայնմանէ՝ որ խօսելն գիտիցէ իմաստութե , զի մի ձանձրացեալ նողկտայցեն լսողքն , և դսրովանս դիցեն ատեցողք բարի բանից , այլ սակաւք եղիցին , և այն հեզութեամբ և հանդարտութե :

Եւ զխաւորելով զբանս որ առ մաքրագունիցդ երամք , ասեմք զայս՝ եթէ խորհուրդք և բանք և գործք ձեր , և ամենայն շարժումն հոգւոյ և մարմնոյ , այնպէս եղիցին պարկեշտք և անօրէնութեք , ող զի անուանն ան , և ձեռոյ կրօնաւորութեդ՝ մի հայհոյութե և պարսաւանաց , այլ գովուէ և փառաւորելոյ լինիցին պատճառք 'ի տեսողաց և 'ի լսողաց : Օ՛ ի մի լիցի ումեք 'ի ձէնջ՝ ընդ հնոյն Խորայելի լսել յայ մարգարէիւն , թէ Ենուն իմ վասն ձեր հայհոյի 'ի մէջ հեթանոսաց . այլ մանաւանդ տէրունական բանին որ առ աշակերտսն , արժանաւոր առնիցէք զան ձինս՝ պայծառ առաքինութե թէ , “ Ենպէս լուսաւորեցի լոյս ձեր առաջի մարդկան , որպէս զի տեսցեն զգործս ձեր բարիս , և փառաւորեցեն զհայր ձեր որ յերկինս է ” : Եւ այս ինչ սակաւութե առ աշակերտեալ եղբարսդ ասացեալ 'ի մէնջ 'ի փառս ան աւարտեցին :

ՓՈԲՐ ինչ և առաջնորդացդ 'ի յերկինս ճանապարհորդելոյն՝ տացուք ծառայակցաբար զհոգևորական և զանձային բանին կերակուր, որք զաչաց ունիք գործ և սպասաւորութիւն մարմնոյ եկեղեցւոյ: Օ ի զոր օրինակ աչք առաջնորդեն անձին յամենայն շարժումն 'ի լաւագոյնսն կամ 'ի վատթարագոյնսն, ըստ այսմ նմանութեան և առաջնորդք առաջնորդելոցն: Եւ որպէս բիբք աչացն եթէ մաքուր լինիցին 'ի յախտից ինչ 'ի ներքս անկելոց, սրատեսութեն անմոլար առաջնորդէ անձին յուղիղ ճանապարհն. իսկ եթէ շամանդաղք մ' թինք զերակսն լուսոյ՝ որ 'ի գլխոյ անտի յաչսն իջանեն, խնուն՝ անտեսութեն սխալէ, և ընդ ինքեան 'ի խորխորատ մահու զբոլոր անձն իւր արկանէ, ըստ այսմ օրինակի և առաջնորդք եկեղեցւոյ, որ ոք երկուքումբք աչօք լուսաւորեալ իցէ, այս ինքն գիտութեամբ անձաշունչ գրոց, և առաքինասէր գործովք, անբծութիւն, և սրբութիւն, և ամենայն արդարութիւն, զոր պատուիրանքն ան ուսուցանեն, այնպիսին որպէս անձին իւրոյ, սոյնպէս և համօրէն եղբայրութեն բարւոք առաջնորդէ յանձայինսն: Իսկ որ զմի յաչացն բաց ունիցի, և միւսոյն կափուցեալ իցէ, այս ինքն՝ որ կամ գիտութիւն առանց գործոց առաքինութե, և կամ առաքինութիւն առանց գիտութե ունիցի, թերի է 'ի բարեաց, և ոչ կատարեալ. քանզի միականեաց նմանի այնպիսին: Օ ի թէպէտ և որ զիմաստութիւնն ունիցի՝ գիտէ զշաւիղս արդարութե ճանապարհին ուղիղ ուսուցանել բանիւ, այլ ինքեան ոչ գնալովն ընդ նոյն գործով, ոչ կարէ հաւանեցուցանել զայլս գնալ: Եւ սոյնպէս և այն՝ որ սրբութիւն վարուք իցէ միայն առանց գիտութե գրոց, թէպէտ և անձամբ իւրով գնայ ընդ ճանապարհ օրինացն ան, բայց զի այլոց որպէս արժան է ոչ գիտէ իմաստութե առաջնորդել, վասն այնորիկ բազում անկարգութիւնս մտանէ յեկեղեցի:

Իսկ այնոքիկ՝ որք զերկոսեան տեսարանս աչաց խաւարեալս ունիցին՝ ի լուսոյ, այս ինքն զի են տը-
գէտք անծային գիտութեց, և են պղերգք յամենայն
գործս արդարութե, մանաւանդ թէ և հակառա-
կօքն լցեալք, և յանդգնին տալ զանձինս յառաջ-
նորդութիւն եկեղեցւոյ, որ և զբազումս տեսանեմք
յայտպիտեաց՝ ի մերումս թշուառացեալ ժամանակի
ձեռնամուխ եղեալ յայտոսիկ, լինին այնպիսիքն
ըստ տէրունական առակին. « Այդ կուրի յորժամ
առաջնորդէ, ասէ, երկոքին ի խորխորատ անկա-
նիցին », որք ոչ յայլ, այլ ի սատանայէ շարժեալք՝
գիւմն յառաջնորդութիւնս յայն, ի կորուստ ին-
քեանց և առաջնորդելոցն: Ասն այնորիկ և մեք
զանծայինս բանի խրատու սերմ յայնց առաջնոր-
դաց ոգիս սերմանեսցուք, որք օրինօքն այլ վարեալ
յօժարին զառաջնորդութիւնս իւրեանց, որք աս-
տուծով սկսանին, և առ անծ կատարեսցին: Ահ որս
և ասեմք.

Այն անփոյթ առնիցէք զաշակերտելոց եղբարցն՝
ի հոգւոյ ինչ վտանգս անկեալ ուրուք կամ ի մարմ-
նոյ, քանզի համարս տալոց էք ընդ իւրաքանչիւրոց:
Այն զնիւթականին գործոյ միայն պահանջել զկա-
տարումն անթերի, և զհոգեւոր գործոյ՝ զառ ի նո-
ցանէն կատարելոյ՝ անփոյթ առնել. այլ ի վատթա-
րաց զգուշանալ, և լաւագունիցն պատկառ կալ
միշտ խրատ տալով. զոր մանաւանդ պահանջէ ձեն
և կարգն՝ զոր ընկալան: Ասն զի այսմ կարգի է
մեռեալ լինել աշխարհի և աշխարհական իրաց, և
կենդանի Վսի և նորին պատուիրանացն՝ ըստ խրա-
տուն Ալաղոսի. զի զայդի օրինացն կոչեցան գոր-
ծել, և ոչ զարտաքնոցն մշակութե գործ: Ահ որ
զայն միայն գործէ աստ, և ի հոգեւորացն ոչ բնաւ,
կամ զնիւթականն ի բոլոր սրտէ, և զաննիւթն ի
հարկէ և առ աչս մարդկան, ոչ եղև լեւելի ներքին
ականջօք տէրունական հրամանին, թէ « Գործե-
ցէք՝ մի զկորստական կերակուրն, այլ զայն՝ որ տա-
նի ի կեանսն յաւիտենից »:

Գործել արժան է և զայս, քանզի դատարկու-
թիւնն չար է՝ որպէս և Ալաղոս խրատ տայ, մանա-

ւանդ զի և օրէնս դնէ, եթէ որ գործիցէ ոչ, և կերիցէ մի. զոր և ինքն կատարէր յասելն՝ « Օ ցայդ և զցերեկ գործէաք, առ ՚ի չծանրանալոյ ումեք », և եթէ « Չեռքս այս սլաշտեցին զիս, և որ ընդ իսն էին », ։ Բայց յաղագս մարմնական գործոյն զհոգեւորսն անտես առնել իբրև զաւելորդ իրս, յոյժ վատթարագոյն է աշակերտելոց բանին ։ Բանզի պարտ է՝ որպէս երկրորդ է մարմինն հոգւոյն, առաջին զհոգւոյն հոգալ կերակրոց՝, որ են աղօթք և ամենայն բարեգործութիւնք, և ապա զմարմնոյն և զմարմնականաց ։ Օ ի և առ մարդիկ՝ նախ տէրն կերակրի սպասաւորեալ ՚ի ծառայիցն, և ապա ծառայքն ՚ի նշխարէ տերանցն ։ Եւ ՚ի մեզ քան զի մարմինն ծառայական է, և հոգին տիրական, և կամք մտացն դատողական, արժան է դատողականին՝ ՚ի կարգի պահել զերկաքանչիւրսն ։ Յառաջագոյն զհոգին կերակրել հոգեւորական կերակրօք՝ ՚ի ձեռն մարմնոյն սպասաւորութե, և ապա զմարմնականացն հոգալ՝ հոգւոյն իմաստութիւն և տնօրէնութիւն ։ Երդ՝ յայսոսիկ և որ նման սոցա բարեկարգութիւնս, պահեսցիք զմիաբանութիւն եղբայրութեան ձերոյ ։

Ղարձեալ մի կողմնաւոր բարութք զոմանս սիրել, ջոկս առնելով, և զոմանս անտես առնել. ոմանց աւելորդօք բերիլ ՚ի պէտսն, և այլոց և ոչ հարկաւորօքն բաւականնալ. այլ սէրն հասարակաց եղիցի՝ ըստ սրբոյն Բարսղի կանոնադրութեն, և պատիւն՝ որոց վայելէ ։

Իսկ կերակրոցն բաշխումն՝ ըստ չափոյ աշխատութեն առ իւրաքանչիւրսն լիցի, առաւելութիւն և նուազութիւն ։ Օ ծերացեալսն և զվտանգեալսն, որք զմանկութե ժամանակն և զզօրութիւն անձանց ՚ի յաշխատութիւն եկեղեցւոյն ծախեցին, մի բարձի թողի առնիցէք՝ որպէս ոչ ժամանակին պիտանացութիւն, զի մի բարկասցի տէր ։ Բանզի թէ օտարաց վտանգելոց, նա և թշնամեաց խնամ տանել հրամայէ Բն և ողորմել, և սպտուհաս սպառնայ՝ որք ոչն առնեն, քանի՜ ևս եղբարցն և անդամոց եկեղեցւոյն ։ Ասան որոյ՝ զծերս սպտուեցէք և ծերա-

տածեցէք ըստ հրամանին առաքելոյ, և զտկարացեալսն խնամարկեցէք տեսչութիւն, և պիտոյից նոցա պատրաստութիւն ըստ չափոյ զօրութեան ձերոյ : Վիտեմք՝ զի այսպիսեաց բարեկարգութեց խափանելոյ՝ աղքատութիւն ժամանակիս է պատճառ, բայց ոչ զառաւելն՝ այլ զյօժարութիւն կամացն և զկարն պահանջէ անձ :

Սի զնուիրեալն յեկեղեցիս, կամ կենդանեաց միաբանութեան կամ մեռելոց յիշատակի, անձին միայնոյ սեպհականեսցէ առաջնորդն . այլ ՚ի պէտս եկեղեցւոյն ծախիցէ զնոյն, և հատուցանէ եկեղեցեալն զհոգեւոր պարտսն, զի մի յարդար դատաստանին առուր՝ պահանջեսցէ իւրաքանչիւր ոք զտուեալն, և զի ոչ ունիցի յայնժամ հատուցանել, զիւրն առեալ բարեգործութիւն փոխարէն տացեն : Եւ թէ առաջնորդն առաջին զոր առ յաւուրս իւր, ՚ի ծախս եկեղեցւոյն վատնեաց հաստատուն վկայիւք, և ոչ ժամանեաց յաղագս օրհասին մահու կանխելոյ՝ հատուցանել զպարտսն, երկրորդն՝ որ զինի նորա ժառանգէ զառաջնորդութիւն եղբայրութեն, պարտական է վճարելոյ . և եթէ անտես առնէ, ունի տոկոսեօք վճարել առաջի Վսի : Իսկ եթէ ոք ոչ վկայեն նմա ՚ի պէտս եկեղեցւոյն առնել զառեալն, ինքն՝ որ էառն՝ հատուցէ ՚ի հանդերձելումն :

Սի ոք ինքնակամ ախտիւ շարժեալ՝ կաշառանօք աւագաց՝ յափշտակեսցէ զառաջնորդութիւն վանաց, առանց ժամանակին առաջնորդի քննութե և հրամանի : Վանգի երկուք են պատճառ իրաւացի փոխելոյ զվանաց առաջնորդս . կի՞ վասն զանաբժանս գործելոյ արտաքոյ օրինացն անյ, և այն ճշմարիտ վկայիւք, կամ եկեղեցւոյն ոչ շինութե՝ այլ աւերման լինելոյ պատճառ : Եւ առանց այսոցիկ՝ եթէ յանդգնի ոք հակառակ յառնել, մեղանչէ յօրէնս անյ :

Եւ զոր ինչ միանգամ կանոնեալք են, և եղեալ ՚ի բանս սրբոց հարցն յաղագս առաջնորդաց՝ առ ՚ի խրատ և յուղղութիւն ՚ի բանս ՚ի գործս, և յամենայն բարեձեւութիւ կարգաւորութեց, զամենայն

բարեացն զտիպսն և զօրինակսն փութասջիբ յան
 ձինս ձեր նկարագրել։ Աւթէ վամենայնն ոչ էք
 բաւական կատարել, յաղագս ձմեռն գոլով 'ի բա
 րեաց ժամանակիս, գոնեա զյոլովսն գործով կատա
 րեցէք, և առ պակասեալսն՝ զյօժարութիւն կամաց
 ունիցիք, և զղջումն և տրտմութիւն վասն պակա
 սութեանն։ Օ՛ի յորժամ յայտոսիկ հաստատիցէք
 զմիտս, հակառակ բարւոյ չարն ոչ կարէ տեղի գտա
 նել յոգիս ձեր։ Ասն որոյ և մեք աղաչեսցուք
 զտէր, զի առաջնորդացդ և առաջնորդելոցդ յա
 ջողեսցէ 'ի յերկնայինն հետեւել ճանապարհ մեօք
 հանդերձ, զի ամենեքեան արժանասցուք խոստացե
 լոց բարեացն, որ 'ի ՎՊՅ։

ԱՌ ԱՌԱՋՆՈՐԴՍ ԵՎ ԵՂԵՑԻՈՅ՝ ՈՐ ԵՆ ՅԱՇԽԱՐՀԻ,
ՈՐ ԿՈՉԻՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՈՒՆԻՔ:

ԽՕՍԵՍՑՈՒՔ և առ դասս եպիսկոպոսաց սրբոց,
որ էք տեսուչք կարգեալք յայ հոգւոց հաւատացե-
լոց, որ են յաշխարհի: Որ թէպէտ և ըստ կարգի
երկրորդ եղաք, յաղագս բարեկարգուէն նախ առ
վանականսն և ապա առ որս յաշխարհի են առաջ-
նորդք՝ խօսելով, սակայն ըստ աստիճանի առաջին
էք: Օ որս աղաչեմ՝ նախ քան զամենայն՝ ի միտս ձեր
գալ, և ճանաչել իմաստութիւն զաշտիճանիդ՝ զոր
ունիք՝ զբարձրութիւն և զգործ, եթէ ուստի սկսաւ,
և վասն էր եղաւ, և զինչ հրամայեցաւ առնել
յայնցանէ՝ յորոց հաստատեցին զսա: Օ ի յորժամ
զայսոսիկ գիտիցէ որ որպէս պարտն իցէ գիտել, մի
ի յերկոց աստի շահիցի: Կամ ճանաչելովն զճան-
րութիւն սորա և զգոհարակրութիւն, և ոչ յօժա-
րութիւն գիմել իբր ի դիւրին իրս և ի հեշտալիս՝ գի-
տելով վեր տկարութիւն, այլ ի բաց հրաժարել
թէ և բռնադատիցի յիւրոց մտացն ախտից կամ ի
մերձակայից, որպէս և առաջին սուրբքն արարին
և ուսուցին: Կամ թէ յանձն առցէ զլինեւն, փու-
թայ ըստ հաճոյիցն այ կատարել գտնտեսութիւն
գործոյն: Կամ թէ ոչ արասցէ զարժանն, ճանաչէ
զպակասութիւն բարւոյն եղեալ յինքեան, և ըզ-
մնասն, և խղճիւ մտաց իւրոց՝ դատէ զանձն, յան-
ցաւոր զինքն համարելով: Արդ՝ թէ ուստի սկսաւ՝
ասասցուք:

Սկիզբն եպիսկոպոսութեան եղև յայնմանէ, որ
երդմամբ առ զքահանայութիւն ի հօրէ՝ ըստ կար-
գին Սեւքիսեդեկի. ոչ ըստ անօրութեանն, այլ ըստ
մարդկութեան. ոչ յանբանից մատուցանելով պա-
տարագ ըստ ահարոնեան քահանայութեանն, այլ
զանձն իւր մատոյց կամաւոր պատարագ ի վերայ
խաչին հօր՝ վասն ընդ մեզ հաշտութե: Աւ զնոյն
քահանայապետութիւն, զոր ինքն ի հօրէ ընկալաւ
յաղագս խաչին մահու ի վերայ այնոցիկ՝ զորս գը-

նեաց արեամբ իւրով, չնորհեաց աշակերտաց իւրոց 'ի ժամանակի համբառնալոյն յերկինս ըստ աւետարանին Ղ Եւկայ, [Թէ «Եդ ձեռս'ի վերայ նոցա, և օրհնեաց զնոսս. և ապա ինքն, ասէ, վերանայր յերկինս», : Օ նոյն օրինակ պահանջելով և 'ի նոցանէ, [Թէ որպէս ես ոչ հեշտութե՝ այլ չարչարանօք և մահուամբ ընկալայ զքահանայութիւն 'ի վերայ ազգի մարդկան, և դուք նմանապէս մահու չափ նահատակեցարձեք 'ի վերայ ոչխարաց հօտի իմոյ, զոր ստացայ արեամբ իմով : Որք և արարին ըստ հրամանին, մեռանելով 'ի վերայ ժողովրդեանն՝ որ հաւատացաւ նոցա 'ի տեառնէ : Եւ յորժամ հանդերձեալ էին առաքեալքն Վ'սի ելանել յաշխարհէ, ընտրէին 'ի հաւատացելոց անտի արս երկիւղածս և իմաստունս, և կացուցանէին փոխանակ իւրեանց՝ գլուխ ժողովրդեանն 'ի քաղաքս և 'ի գաւառս. զորս և եպիսկոպոսս անուանեցին, որ [Թարգմանի տեսուչ : Բրդ [Թէ ուստի սկսաւ, ասացաք :

Պարտ է գիտել և զայն՝ [Թէ յաղաքս որոյ պատճառի եղաւ 'ի Վ'սի և յառաքելոց նորա այս գործ եպիսկոպոսութե. յայտ է [Թէ վասն լինելոյ գլուխ և հրամանատար քահանայից և ժողովրդոց, և որպէս զգէտ՝ աննիրհ աչօք մտացն նայել 'ի վերայ ամենեցուն, զ[Թիւրեալսն ուղղել, և զուղիղսն հաստատուն պահել յուղղութեն : Եւ [Թէ զինչ հրամայեցաւ եպիսկոպոսին լինել, և կամ զինչ առնել, զայս Պաւղոս յայտ առնէ առ Տիմոթէոս գրելովն, [Թէ «Պարտ է եպիսկոպոսին անարատ լինել որպէս նոյ տնտեսի, հեզ, ցած, պարկեշտ, հիւրասէր, բարեսէր, արդար, սուրբ, ժուժկալ, մի արծաթասէր, մի կռուող, մի հարկանող, այլ հանդարտ » և այլն ևս :

Ենարատ ասելովն, յամենայն արատոյ՝ որ ըստ հոգւոյ և մարմնոյ իցեն՝ մաքուր լինել հրամայէ : Իսկ որպէս նոյ տնտեսի՝ զայս յայտ առնէ, զի [Թէ մարդիկ նիւթական գոյից իւրեանց տնտես զանաբատն, ասէ, ընտրեն լինել, այս ինքն՝ որ ոչ գողացի աւաղակապէս և ոչ հեղգայցէ 'ի խնամ տալնելոյ գոյիցն և 'ի պահպանութե, քանի՛ և արժան

է անարատութիւն և արթնութիւն, և զգուշութիւն եւ տանն նոյն տնտեսաց, որ է եկեղեցի սուրբ. ոչ զնիւթականս ասեմ զեկեղեցւոյ, այլ զհոգիս մարդկան՝ որք շինին տաճար նոյն կենդանւոյ, զորս պարտ է՝ որչափ զօրութիւն իցէ նոյն տնտեսին՝ անխախտելի պահել զշինուածս նոյն տաճարացն, և ոչ տալ գողանալ սատանայի իւրով պղերգութեն ի հոգեւոր գանձուց անտի, ոչ զիւր և ոչ յորոց զտնտեսութեն ունի գործ. տացէ նոցին օր ըստ օրէ և զբանին կերակուր ի ժամու, ըստ տէրունական հրամանին :

Հեզ, ցած, պարկեշտ. հեզութեն յուշ առնէ նմանող լինել Սովսիսի և Ղաւթի, որք ի հնումն էին հովիւք ժողովրդեանն Նարայելի, թէ նոյնպէս պարտ է և նորոց հովուացս հեզութե և հանդարտութե հովուել զժողովուրդս, որպէս և հովիւք զհօտս, և ոչ ճոխութե և սաստկութե ըստ աշխարհի իշխանաց : Սակ ասելովն՝ թէ ցած, զխոնարհութեն ուսուցանէ. զի անդէպ է եպիսկոպոսին՝ հպարտութեամբ և գոռոզութե լինել առ հնազանդեալ ժողովուրդսն, որպէս զգործակալս բռնաւորաց, այլ հեզութե և խոնարհութե բերիլ առ ամենեւեան : Որպէս և Քրիստոսիկ զինքն տայ օրինակ. « Ասարուք յինէն, ասէ, զի հեզ եմ և խոնարհ սրտիւ » : Եւ դարձեալ՝ ցուցանելով զոր ի խոնարհութեն օգուտն, և զառ ի հպարտութեն վնասն, ասէ. « Լմենայն որ բարձրացուցանէ զանձն խոնարհեացի, և որ խոնարհեցուցանէ՝ բարձրացի » : Եւ Պաւղոս զգուշացուցանելով զՏիմոթէոս՝ զի մի զանկատարսն հոգեւոր և մարմնաւոր հասակաւ վերակոչեացէ յաշտիձան եպիսկոպոսութե, ասէ. « Եւ մատաղատունկ, զի մի հպարտացեալ ի դատաստանս անկցին սատանայի » : Քանզի սատանայ ընդդէմ արարչին նոյն հպարտացեալ, և վասն այնորիկ անկաւ յերկնից, և պարտական է յաւիտենական դատաստանացն, և մշտնջենաւոր տանջանացն : Եւ որոյ հրամայէ՝ թէ ցած, զի մի նորին ախտիւն ըմբռնեալք՝ նորայն դատաստանի և պատժոց կցորդբեղիցին :

Պարկեշտ . պարկեշտն անուն մի է , բայց առ ա-
մենայն շարժումն հոգւոյ և մարմնոյ պատշաճեալ
բերի պարկեշտութիւնն . 'ի բանս՝ մի շատախօս լի-
նէլ , 'ի կերակուրս և յըմպելիս և 'ի զգեստս՝ մի աշ-
խարհօրէն բերիլ , այլ ըստ նոցա նմանութե՝ որոց
խաչեալ է աշխարհ : Եւ և յընթացս ճանապարհի՝
ոչ երևելի և կաղմեալ երիվարօք , և կամ կիսիշօք
ամբարձեալ եղիցին 'ի բարձրն կոյս , այլ վասն ըզ-
տկարացեալն մարմին միայն բառնալոյ՝ ըստ պատա-
հելոյ կրողին : Եւ ոչ սրբնթաց ձիովք շահատա-
կել , և շամբք և բազէիւք որսականօք բերիլ առ
երէվայրիս և թռչունս , որպէս լսեմք զոմանց թէ
իցեն : Ար այնքան պատշաճի այսմ ձևոյ ունողաց
այս գործ , որպէս թէ զգտակ կարմիր դիցէ 'ի գլուխ
կրօնաւորն փոխանակ քուսիթայի՝ , և զգեստ բե-
հեղեայ՝ ընդ ասուոյ և այծեաց : Եւ կերակուրքն
և ըմպելիքն՝ ոչ յաճախութե և անկարգութե , այլ
պարկեշտութե և չափաւորութե եղիցին ըստ ան-
շունչ որոց խրատու : Եւ բանք բերանոյն՝ մի ան
մտաբար խեղկատակութե , կամ աշխարհօրէն զա-
ռականս կամ զանկաճութիւնս 'ի լեզուն յեղով՝
անարգել զօք , այլ բղխեսցէ սրտին զբան բարի՝
ըստ մարդարէին , 'ի յօգուտ և 'ի չնորհս լինել լսո-
ղաց՝ ըստ առաքելոյ , և մի 'ի փնաս և 'ի տաղտու-
թիւն , և 'ի պատճառս աղարտելոյ զառաքելականն
աշտիճան :

Հիւրասէր՝ ըստ Աբրահամու և Վովտայ , և այ-
լոց նահապետացն , որք այնչափ գտան հիւրասիրու-
թեան հաճոյքն , մինչ զի և զանհաճ հանդերձ հրէշտա-
կօք ընկալան և պատուասիրեցին : Եւ ոչ ասէ հիւր-
ընկալ , այլ հիւրասէր . քանզի հիւրընկալութիւն՝
է երբէք զի 'ի հարկաւոր ինչ պատճառէ լինիցի ,
կամ 'ի բռնութե , կամ 'ի պատուոյ երեսաց , կամ
գովութիւն և փառս որսալոյ 'ի պատուասիրելոցն .
իսկ սիրով ընդունելութիւնն՝ յայսցանէ յամենե-
ցունց ազատ է , որով և խնդուք ընդունի զեկեալ
հիւրսն , և ոչ տրտմութե . և զուարթ ցուցանէ ըզ-

(1) Երեք օր . քիսմակ քիսմակ :

կերպարանս, և ոչ խոժոռ և թախծեալ դէմս . և ոչ գժգմնելով ինչ բարբառի բանս, այլ ուրախաբարս և խրախճանականս, որ յոյժ լաւագոյն է հիւրոցն, քան զկերակուրսն : Ասան այսր պատճառի հրամայէ եպիսկոպոսաց և քահանայից, նա և ամենայն քրիստոնէից, ոչ միայն հիւրընկալ՝ այլ և հիւրասէրս լինել :

Բարեսէր . և ո՞ր են բարիքն զորս հրամայէ սիրել, ոչ զկարծեցեալ բարիսն, որ են ախտաւոր բարիք մարմնականք կամ հոգեկանք և նիւթք աշխարհի, այլ նախ և առաջին ճշմարիտ բարին սիրել զանձ՝ որ է սկիզբն և աղբիւր բարութեան : Երկրորդ՝ զպատուիրանս նորա, որ է բղխումն յաղբերէն բարեաց՝ յայ, ըստ Ղաւթայ, թէ « Սիրեցի զպատուիրանս քո քան զամենայն ոսկի, և զտպազդիոն : Երկրորդ՝ զորս՝ ի մարդկանէ լինին բարիք : Իսկ զհակառակ բարւոյն զչարն, այս ինքն՝ զսատանայ և զորս ի նմանէ սերմանեալ զմեզս, ատել և ի բաց դառնալ, ըստ նորուն Ղաւթայ՝ թէ « Օ մեզս ատեցի և անարգեցի, և զօրէնս քո սիրեցի » : Եւ և զչարս սէրն և զանդարձն ատել և ի բաց դառնալ . յորոց յետ բազում անգամ խրատելոյն և ոչ դառնալոյն՝ հրաժարել հրամայէ տէրն, և համարել որպէս ըզհեթանոսս և զմաքսաւոր :

Երգար . արգարութեն անուն մի է, բայց զամենայն պարունակէ յինքեան զմասունս բարեաց որ ունին զնա : Որպէս և արդարքն առաջինք՝ որք վկայեցան յայ՝ Յովբ, և Օպարիա, և Յովսէփ, և այլ բազումք : Ըստ նոցին օրինակի պարտ է լինել, ասէ, եպիսկոպոսին արդար և ճշմարիտ առաջի ան և մարդկան, և արտաքոյ ստուծէ և անիրաւութե ի բանս և ի գործս :

Սուրբ . առաջին սուրբ այն է՝ որ մաքուրն է յամենայն ախտից, որ պատերազմին ընդ ոգին, որ ոչ խոցուածս ընդունիցի ի սկզբանն, և ոչ դեղոց կարօտանայցէ : Երկրորդ՝ սուրբ է, որ թէպէտ և հարկանիցի ինչ նետիւք բժից, ոչ ասեմ մինչ ի կատարումն, ոչ լինի ի ներքոյ անկեալ թշնամոյն՝ միշտ խոցոտելոյ զողին հեշտութեյն ախտից տեղի տու-

եալ, և երկրորդ բնութիւն զնոյն սովորութիւն առնելով, այլ մանաւանդ զանցեալ խոցուածսն բժշկեսցէ դեղովք ապաշխարութեն, և յառաջիկայիցն զինուք աղօթից և պահոց, և պահպանութիւն զգայարանացն զգուշանալ, ոչ վերստին խոցոտիլ սովորական նետիւքն. այլ այնքան ատել զնոսա, մինչ զի յիշատակ նոցին՝ ոչ հեշտութիւն, այլ տրտմութիւն բերել մտացն: Արդ որ յայսմ մասին է, յառաջնոյն կամ և յերկրորդիս, նա է սուրբ, և յայսմ առաքելական աշտիճանի արժանաւոր: Ասկ որ ախտիցն յօժարութիւն տուեալ տեղի, և ոչ պատերազմի ընդ նոսա, այլ և խնամով թաքուցանէ յինքեան զխմորն չարութեան, և միշտ խոցեալ ոգւով՝ ոչ ատեայ ըզխոցմանն պատճառս, այլ և սիրէ ևս, և ոչ բժշկել փութայ զխոցուածսն, այլ և օր ըստ օրէ նորոգել զվերսն, ոչ է և ոչ ասի սուրբ այնպիսին, և ոչ ընտրութիւնն նոյ կոչի սպասաւորել անձայնոցն, այլ իւրով ախտիւն շարժեալ, ըստ ներելոյն նոյ՝ ձգի յայնոսիկ՝ ի կորուստ անձին, և բազմաց:

Վուժկալ. ժուժկալութիւն իբրև նիւթ և տեղի իմն է ամենայն առաքինութեց. զի որ կրէ յինքեան զառնի չարեաց ժուժկալութիւն, կրէ և զբովանդակ մասունս բարեաց. և որ ոչ ունի զսա, անհաստատ է յամենայն բարութիւնս: Օյ թէպէտ և յօժարի ի բարիս և սկսանի, այլ ոչ կատարէ. որպէս այն՝ որ կամեցաւ առանց խորհելոյ շինել աշտարակ: Ալ ժուժկալութեն սահման՝ այս ինչ է: Համենայնէ՝ յորոց օրէնք նոյ հրաժարեցուցանեն զմեզ, պարտ է ժուժկալ լինել. առաջին խորհրդոցն վատթարաց ոչ տալ տեղի առ միտսն, այլ ընդդէմ կալ ժուժկալութիւն, և հալածել ի սրտէն, զի մի և կատարումն հետեւեցի: Օնոյն ժուժկալութիւն պարտ է և աչացն դնել պահապան, ոչ բռնադատել հեշտութիւնն ի յարատ հայեցուածս, կամ ի չարակնութիւնս, այլ անարատապէս հայել յարարածս նոյ: Ալ աղանջացն ոչ յօժարութեամբ ունկնդիր լինել փնասակարաց բանից, այլ օգտակարացն: Ալ լեզուոյ ոչ խօսել զայն ինչ բանս՝ որով արտաքինքն վարին, որ է անվայելուչ սրբոյ

աշտիճանին, այլ գպիտանին և զգուլելին : Այլ սրտի ոչ բարկանալ տարապարտուց, այլ հեզ լինել. և ձեռաց ոչ յանիրաւի զոք հարկանել, այլ վաստակել զբարիս, և յաղօթս ամբառնալ. և բերանոյ ոչ մերձենալ տարաժամ'ի կերակուրս, այլ պահօք դաստիարակիլ. և ոտից ոչ ընթանալ'ի շաւիղս գայթաղութե՛ն ոգւոց, այլ'ի ճանապարհս արդարութե՛ն : Այլ ոչ և միոյ անդամոյ թոյլ տայ ժուժկալութիւն, որ ունի զնա, շարժել'ի վատթարագոյնսն : Արդ այսոքիկ և որ սոցին նման է ժուժկալութե՛ն գործ :

Այլ արծաթասէր. արծաթսիրութիւն, զոր մայր ասէ Պաւղոս ամենայն չարեաց, թէպէտ և ամենայն ումեք, և յամենայն գործս՝ յորում են մարդիկ՝ փաստակար է, առ թագաւորս, և դատաւորս, և իշխանս, և գործակալս, և առ ամենայն ոք որ յաշխարհի են, բայց առաւել առ հոգւոր առաջնորդութիւս : Վանզի առ աշխարհի իշխանութիւն՝ ըստ մարմնոյ առնէ փաս ումեք, կամ անիրաւ դատելով, կամ զրկելով, կամ յափշտակելով, կամ զրպարտելով, կամ գողանալով, կամ սպանանելով, կամ որ յայսպիսեաց իցեն : Ասկ առ հոգւորս՝ այս զհոգիս փասէ : Վանզի յայսմ ախտէ է զանարժանս յառաջ կոչել յածայնոցն սպասաւորութիւն'ի կորուստ կոչողացն և կոչեցելոցն, և զարժանաւորս յետս կացուցանել, զպիղծս իբրև զսուրբս, և զսուրբս իբրև զպիղծս վարկանելով : Այլ բիւրբ են առ'ի նմանէ խառնափնդորեալ կարգք յեկեղեցւոյ, որք խոտելիք են այ. զորոց Վաւիթ ասէ հոգւոյն, թէ “ Խոտեսցին ոյք ընտրեալ են արծաթով ” : Ասն այնորիկ հրամայէ առաքեալ՝ վասն եպիսկոպոսաց, թէ մի արծաթասէր : Այլ կըռուող, մի հարկանող. քանզի թէ Վրթի ես աշակերտ, մանաւանդ թէ փոխանակ, զհեղութեան նորին ընկալ զօրինակ, որպէս հրամայէ աշակերտելոցն, թէ “ Ուսարիւք յինէն, զի հեզ եմ և խոնարհ ”, զորմէ և Ասայի ասէ՝ թէ ոչ աղաղակեսցէ և ոչ վիճեսցի : Այլ ինքն իսկ տէրն երանի տայ հեղոց, և խաղաղարարաց : Այլ զի ոչ ամենայնիւ ներող պարտ է

լինեւ և հեղ առաջնորդին, այլ առ յանցաւորս ըզսաստն'ի կիր արկանեւ, տայ և այնմ օրինակ. զի առեալ խարազան և եհան զվաճառականսն'ի տաճարէն: Եւ այն զի չուանեայ, և ոչ'ի կարծր նիւթոց, խրատէ զառաջնորդս ոչ զդառնութիւն միայն'ի կիր արկանեւ առ յանցաւորս, այլ և քաղցրութիւն և ներողութիւն ունել'ի սաստեւն. վասն որոյ յաւելու ասել, թէ “ Եւ հանդարտ ”: Եւ զհանդարտութեն չափ'տէրունականն ուսուցանէ խրատ, որ ոչ միայն զինքն, այլ և զգիմակն հանդարտ առնէ: Օր յետ միոյ գիմաց ապտակին՝ զերկրորդն մատուցանել հրամայէ առաջի անիրաւին. որով թէ և քան զգազանս խտագոյն իցէ, քան զօլխարս հանդարտագոյն լինիցի: Եւ ինքն Վճ ոչ աղաղակէր, և ոչ վիճաբանէր, այլ որպէս զօլխար'ի սպանդ վարիւր ըստ Եսայեայ. զնոյն նմանութիւն պարտ է և առաջնորդաց եկեղեցւոյ բերել յինքեանս, բայց ոչ առ ամենայն ոք, և ոչ յամենայն ժամանակի: Վանդի յիւրոյ անձինն արհամարհութիւն՝ որ յանիրաւաց, բարւոք է հանդարտութիւն, և վարձուց արժանաւոր. իսկ յորժամ զանձային պատուիրանս տեսանէ արհամարհեալ յանգգամաց, առ այնպիսին ոչ զհանդարտութիւն՝ այլ զբարկութիւն'ի կիր արկանեւ արժան է, ըստ բարւոյ նախանձուն Եղիայի վառելով: Որպէս և տէրն յորժամ առ ինքն զնախատանացն ձգէին բանս՝ դիւահար կոչելով, ներելով տայր զպատասխանին, ասելով՝ թէ “ Զիս դե ոչ գոյ ”: Իսկ յորժամ առ հայր և հոգին, ցասնոյր և վրէժինդիր լինէր. այս ինքն՝ յորժամ նոքա որք զգործսն սատանայի գործէին՝ հայր կոչէին զանձ, ասէր. “ Դուք'ի հօրէ սատանայէ էք ”. և յորժամ զգործս հոգւոյն ՚Ահեղեբուղայ իշխանին դիւաց տային, ասէր. թէ “ Եմենայն որ ասէ բան զորդւոյ մարդոյ՝ թողցի նմա, բայց որ զհոգին սուրբ հայհոյէ, մի թողցի նմա ”: Եւ յորժամ և սոյն պիտիքս են բարւոք և ըստ կամացն նոյ, երբեմն հանդարտութեւ, և երբեմն ոչ հանդարտութեան օրինակք. զոր առաքեալ հրամայէ ունել եպիսկոպոսին:

Յաւելու և զայս. «Ա՛յ երակացու, ասէ, լինել բանին վարդապետուէ», աշխինքն՝ ուսանել և գիտել և սպասաւորել անձային օրինացն քարոզութեան, և առաջին զայն ստանալ գործ, և ապա զնիւթակահնացն հոգաբարձութիւն. որպէս առաքեալքն արարին և ուսուցին: Վ՛անգի ասէին. «Ա՛յ է պարտ մեզ թողուլ զբանն ան, և պաշտել զսեղանս», թէպէտ և սեղանն այն՝ աղքատաց էր սպասաւորութիւն, և ոչ անձանց, բայց զի զմարմինս կերակրել զաղքատաց՝ փոքր համարէին՝ ի բարիս, քան զհոգիս աղքատացեալս ի բարեաց՝ հոգեւորական կերակրովն, որ է բան վարդապետութեանն, նորին աղաքանիւթականին կերակրոց զստեփաննոսեանքն եղին սպասաւորել ժողովրդոցն. իսկ ինքեանք զբանն ան քարոզէին: Եւ այս է՝ զոր հրամայէ եպիսկոպոսաց՝ վերակացու լինել բանին վարդապետութեան, և զողջամիտսն միութարեւ, այս ինքն՝ որք ոչ ունիցին հիւանդութիւն հաւատոյ. որք զթոռն ընդունին զառաքելական, և զգործն ստանալ զառաքելոցն, որպէս եղեն հետևողք նոցին սուրբ հարքն առաջինք: Եւ թէ որք զեպիսկոպոսութեն ունիցին աշտիճան՝ ոչ իցեն վարժեալք վարդապետական բանիւ, պարտ է նոցա յայնցանէ՝ որք կրթեցան յայս շնորհ անձային՝ մերձ առ ինքեանս ունել. զի տացեն ծառայակցացն յիւրաքանչիւր ժամու զբանին ան զկերակուրս:

Եւ զհակառակորդսն կշտամբել. երկու գործս դնէ բանին վարդապետութե՛ վերակացու լինելովն առաջնորդաց: Առաջին, զծառայակիցսն կերակրելով ըստ աւետարանական հրամանին. երկրորդ, զթշնամիսն ճշմարտութե՛ որք հակառակին հաւատոյն բանի և օրինաց ան և աւանդութեց եկեղեցւոյ՝ ըմբերանել անձային գիտութեն, զի մի զպարզամիտս ի ժողովրդոցն պատիր բանիւքն ձգեսցեն ի կորստեան իւրեանց խորխորատ. ըստ ընտանի գաղանացն կրկին գործոյ, որք զվայրենի գաղանսն հալածեն, և զհօտս հովուին պահեն արթնութե, որպէս կարգեցան: Արդ՝ որք զառաջինն ընկալան ի Վ՛սէ զգործ եպիսկոպոսութեան դասք առաքել-

լոցն, այսպէս արարին ինքեանք, և ուսուցին հետեռզաց իւրեանց նովին օրինակաւ վարիւ: Իսկ յայժմուս Թշուառական ժամանակի՝ այնքան հեռացաք ՚ի բարւոյ նոցին նմանութե, մինչ զի ոչ այլ ինչ գործոյ պատճառ գիտել զեպիսկոպոսութիւնն, որք յօժարին ստանալ զնա, բայց միայն զանազան հնարիւք ինչս ժողովել ՚ի հնազանդելոցն, և փառս որսալ ՚ի փառաւորչաց. զոր անարգանս պարտ է աւել և ոչ փառս: Բանզի ճշմարիտ փառք այն են, որ ՚ի ձեռն բարեաց գործոց՝ անուանն յայ լինիցի որ փառաւորութե պատճառ, ըստ տեառն հրամանին, թէ “Տեսցեն զգործս ձեր բարիս, և փառաւոր աւրացեն զճայր ձեր՝ որ յերկինս է”: Իսկ անձին առ ՚ի մարդկանէ փառքն՝ ոչ միայն հակառակ են փառացն յայ, ըստ ասելոյն ՚ի տեառնէ զովմանց, թէ “Սիրեցին զփառս մարդկան՝ առաւել քան զփառս յայ”, այլ և ՚ի գովչացն՝ առ երեսս՝ դսրովեալք լինին իբրեւ զխտաւորս, յորժամ տեսանեն ցանկութեամբ զհետ ընթացեալ գովութեան և փառացն՝ որ ՚ի նոցանէ:

Թողից ասել զևս դժնդակագոյնսն այսր ժամանակի եպիսկոպոսաց գործ, զի և բազում անարգանաց և տուժից տանին յայլազգեաց, ոչ յաղաքս Թժային օրինացն՝ որպէս առաջին սուրբքն, զի այն երանութե էր արժանաւոր, այլ վասն սնոտի փառացն յուսոյ. և զգերփեալսն ՚ի հնազանդելոցն սկսպէս հնարիւք և բռնաւորութեամբ, զոր յեկեղեցւոյ պայծառութիւն և յաղքատաց պէտս հրամայեցաւ լինել, զայնոսիկ ժողովէն որպէս զմաքսաւոր, և բռնակալաց աշխարհի նուիրեն: Եւ ոչ թէ ՚ի նոցանէ բռնադատելով զայն առնեն, քանզի սոյն իսկ յազգէս մերմէ սկսաւ այս գործ չարութեան, և ծանուցաւ այլազգեաց յաներկիւղից ոմանց և ՚ի փառամոլից, որք մի ՚ի միոյ վերայ յառնելով՝ տակաւին աճեցուցանեն զկապալս ՚ի վերայ եկեղեցւոյ ԲՆԻ, որպէս զտունս բաժից, կամ զներկոցաց. ուրոց մեղաց չիք թողութիւն, ըստ առ ՚ի յԹժ մեղուցելոյն: Որ ոչ միայն քահանայապետութե չեն արժանի՝ որ զայս դաժան գործ սկիզբն արարին

մուծանել յեկեղեցի, և կամ այնորիկ՝ որք ՚ի հայրապետացն ընկեցեալք յաթոռոյ վասն հոգևոր պատճառի, այլազգեաց բռնաւորութեամբ և յաւելուածով կապալացն՝ դարձեալ փութան յափըշտակել զեպիսկոպոսութիւնն, այլ և ոչ քրիստոնէութեան հաւատոյ և կարգի, և ոչ օրինաւոր քահանայական թաղման և սրբոյ պատարագին յիշատակի :

Օրինչ է ասել և զմօրէն այսոցիկ չարեաց՝ ըզյայտնապէս հակառակացն ճշմարտութե, և սրբոյ աթոռոյ I ուսաւորչին, որք ինքնաշարժ ախտիւք և բռնակալաց աշխարհի հրամանօք, զանձինս իւրեանց յայս աշտիճան հոգևոր բարձրութե ձգեն, և ոչ ընտրութեամբ նոյ և անձայնոց արանց համօրէն ազգիս, որպէս օրէնն պահանջէ, որով բիւր նեխութեան և ապականութե անդամաց Վսփի վնինս պատճառ : Օրի թէ ՚ի գլուխն Մհարոյնի իջանեն շնորհք հոգւոյն սրբոյ՝ որ է հայրապետութիւնն, և ՚ի գլխոյն ՚ի մօրուսն՝ յեպիսկոպոսութիւն, և ՚ի մօրուացն ՚ի գրապանակսն՝ որ է քահանայութիւնն, և ՚ի գրապանացն ՚ի զգեստն՝ որք են ժողովրդեանն դասք, և արդ՝ զօր արդեօք եւզ շնորհաց ունիցին, որք յահարոնեանն գլխոյ օտարացեալք են, և ընդ Վաղանայ և Ղբիրոնի, որք հակառակ կացին մեծին Սուրբիսի և Մհարոյնի, յօդեալք իցեն դործով : Կամ եթէ զօր կամակորութեամբն մերկացան՝ բաժանեալք և որոշեալք ՚ի շնորհաց, զկարգ կարիցեն զինքեանց կորուսեալն այլոց ընձեռել :

Որք յաղաքս սոյն և այսր իրի յանդգնութեան ՚ի ժամանակս Տեառն մերոյ և եղբօր Վրիգորիսի կաթողիկոսի սրբոյ, ՚ի սուրբ լեառնն՝ մեծաւ սիւն հոգոսիւ սուրբ և առաքինեաց արանց ազգիս Հայոց ժողովով աւելի քան զերկու հազար և զհինգհարիւր անձանց, եպիսկոպոսաց, վարդապետաց, հարց վանականաց, և միանձանց սրբոյ լերինն, նզովեալ հերքեցան յեկեղեցւոյ Վսփի, և սրով բանին նոյ հատեալ ՚ի բաց ընկեցան՝ որպէս զնեխեալ և զփրտեալ անդամ յառողջ մարմնոյ եկեղեցւոյ, անէծսցաւազինս կուտեալ ՚ի զլուս նոցա : Որոց ոչ եկեալ

’ի միտս, և ոչ զգացեալ զմահացու ցաւս հոգւոց՝ առնելով զգեղ կենաց ’ի դեղատուէ իմաստնոյ, և բժշկել զզմամբ և ապաշխարութեամբ ’ի մահահամբոյր պատուհասէն, այլ հանգոյն իժի և քարբի խցեալ զլսելիս անձային բանին, դեռ ևս յամառեալ բորբոքին՝ ի նոյն չարութեւ. արբեալ և յիմարեալ փառամոլ ակոտիւ՝ իբրև զգազանս կատաղիս ոչ դադարեն մուծանել զխռովութիւն յառաքաստ խաղաղութեան երկնաւոր հարսնարանի փեսայացեալ բանին, զոր արեամբն դնեալ ազատեաց ’ի չար մշակութեց բանսարկուին: Արոց արիւն՝ ի գլուխ իւրեանց եղիցի, և վրէժ չարութեան դործոց նոցին յանձինս իւրեանց լիցի:

Եւս Կուբ՝ որք ճմարտութեանն էք ջատագովք, և ի նոյն՝ բարեաց հետևողք, աղաչեմք՝ պատրաստ լերուք ամենայնիւ ’ի դործ հոգևոր հովուութեւ, զոր ընկալայք ’ի ճմարիտ հովուապետէն, ամենայն զգայարանօք ըստ վերոգրեալ սահմանիդ և ըստ կանոնական խրատու սուրբ առաքելոցն, և նոցին հետևողաց: Արպէս զի համարձակութիւն և պարզեւրես կացջիբ առաջի աւանդողին ձեզ զտաղանդ պատուիրանին, տալով զհամար շահիցն նմա կրրկնապատիկ յաւելուածով: Յորմէ լսիցէք զբարբառն երանաւէտ, եթէ “Նառայ բարի և հաւատարիմ, որով ի սակաւուդ հաւատարիմ ես, ի վերայ բազմաց կացուցից զքեզ, մոլտ յուրախութիւն տեառն քոյ”: Արում և մեզ լիցի աղօթիւք ձեր հանդիպել ի Քրիստոս Յիսուս ի տէր մեր:

ԱՌ ԴԱՍՍ ՔԱՀԱՆԱՅՈՒՑ :

ՂԱՐԶՈՒՍ ՅՈՒԲ այսուհետև զկարգ բանիս առ դասս քահանայիցդ, որք աշտիճանաւ երկրորդ էք եպիսկոպոսացդ, և կարգեալ էք քահանայական գործառնութեամբ՝ նուիրել զամենայն հոգիս նոյ, ծնանելով զամենեսեան մկրտութեամբ սուրբ աւազանաւն յորդեգրութիւն հօրն երկնաւորի, և ՚ի ժառանգակցութիւն Քրիստոսի, և մեղսաքաւիչ մարմնոյ և արեանն տեառն բաշխմամբ կերակրել զհոգիս նոցա յանմահութիւն :

Եւ արդ՝ ազաւեմ զամենեսեան սիրոյն Քրիստոսի, բանալ զայս մտաց և զարթնուլ ՚ի մահահրաւէր թմբուութենէ կենցաղոյս, և ճանաչել զգործութիւն երկնային գործոյդ՝ յորս հրաւիրեալ կոչեցայք, որն հրեշտակական գերաշխարհիկ զօրութեցն է գեր ՚ի վերոյ այս աշտիճան, որք անարատութիւն և սրբութեամբ պաշտեն զսա : Եւ որովհետև արժանի եղէք յերկնայինն գործ մատուցանել զանձինս, մի և մի իւրիւ պատճառս տայք արատոյ անկանել ՚ի պաշտօնդ ձեր, ըստ առաքելոյն խրատու . այլ արիաբար և յօժարամիտ սրտիւ առանց ծուլութե զկանոնեալ սահմանս աղօթից սուրբ հարցն անթերի կատարեցէք, ըստ իւրաքանչիւր ժամու : Եւ մաքուր հոգւով, և սուրբ սրտիւ, և անարատ հաւատով, և մեծաւ յուսով, և պարզ մտօք, և կատարեալ սիրով, ահիւ և դողութեամբ սոլասաւորեցէք անձային խորհրդոյն, և մի իւրեւ ջուր ընդ խողովակ անցանէք անմտաբար ընդ խորհրդական բանս աղօթիցն՝ զոր մատուցանէք . եթէ սաղմոսեր գութիւնք են, և եթէ ընթերցումն սուրբ գրոց, եթէ պաշտօներգութիւն, և եթէ քահանայական աղօթք սրբոյ պատարագին, և այլոց կարգադրեալ կանոնիցն . այլ յոյժ մտաւորաբար, և թէ գոյ հրնար՝ արտասուօք, և մեծաւ երկեղիւ, որպէս թէ դուք նորոգապէս բղիւնք զնոսա ՚ի սրտէ և ՚ի մտաց ձերոց : Օրհնութեան խնդրուածք են առ անձ,

զանազան և պէսպէս պարզեաց և բարութեանց մեզ առ ի նմանէ : Եւ ինքն պարզեատուն բարեացն , յորժամ տեսանէ զքերմեռանդն հայցուածս խնդրողին , առաւել առատապէս շնորհէ զխնդրելին , ըստ այնմ՝ եթէ որ խնդրէ առնու , և որ զկնի :

Վիտառիք , զի յառաջագոյն ՚ի ժամանակս առաքելոցն՝ մինչդեռ նոր ծաղկեաց դարունն հաւատոյ , ամենեքեան լի էին հոգւով սրբով , և շնորհօք հոգւոյն յինքեանց մտաց խօսէին զբանս ազօթից ըստ ժամուն պիտոյից՝ զպատարագին խորհրդածութեան , և զամենայն կատարողապետութեանց : Եւ ինչ ՚ի ժամանակս յետինս քանզի հանդերձեալ էր ձրմեռն մեղացն սառնամանեօք խստութե ցրտացուցանել զբորբոքումն առ նա սիրոյն յամենեցունց , և բթացուցանել ՚ի շնորհաց սուրբ հոգւոյն , տեսեալ հոգւոյ ակամբ սուրբ և հոգեկիր վարդապետք եկեղեցւոյ , և այնր աղապաւ զրով աւանդեցին զամենայն զկնի եկողացս . զի նոքօք անվրէպ և անսայթաք առաջնորդեալք , կատարեսցուք զամենայն կարգաւորութիւնս եկեղեցւոյ : Այսն որոյ՝ զսոյն մտաւորաբար պարտ է մատուցանել , և մեծաւ հաւատով և յուսով :

Նշաներուք և զայս , զի կոչումն անուան քահաճայութեդ ձերոյ՝ ոչ է ՚ի մարդկանէ , և ոչ ՚ի ձեռն մարդոյ , այլ յայնմանէ՝ որ կոչեցաւ քահանայ ըստ կարգին Սեբեոսեկի , որ և ինքն է ճշմարիտ քահանայ , և քահանայապետ և պատարագ նոյն հօր . և նա ետ ձեզ զկոչումն անուան իւրոյ , և յանձն արար ընդ անուանն և զգործն իւր՝ հովուել զժողովուրդ իւր , և ուսուցանել միշտ զգործս բարիս , և տալ զանձն օրինակ բարեաց ամենեցուն . ըստ որում և Պաւղոս գրէր առ Տիմոթէոս , թէ “ Սի անիոյթ առնէր զշնորհացդ՝ որ տուաւ քեզ ՚ի ձեռնադրութենէ երիցութեան ” : Եւ դարձեալ՝ թէ “ Վահանայք կրկին պատուոյ արժանի եղիցին , որք աշխատեսցին բանիւ և վարդապետութե ” : Այսն որոյ աղաչեմք , զի ըստ անուանդ կոչման , և զգործն կատարիցէք : Եւ որպէս հարք և ծնողք ժողովուրդեան ձերոյ՝ յամենայն ժամ տուք նոցա զհոգեւոր

խրատս, միշտ ուսուցանելով յեկեղեցւոջ, ի հրապարակս, և առտնին զամենայն ոք՝ ըստ իւրաքանչիւր հասակի, զգուշացուցանելով և յորդորելով յանձայինսն :

Եւ թէպէտ և ամենայն բարեաց տեսակօք և առաքինութիւնք կատարեալք իցէք, սակայն զեկեղեցւոյ պայծառութենէ, և զսրբոյ պատարագին պատուական և մաքուր զգեստուց մի անխոյթ առնէք, որպէս լսեմք զոմանց՝ եթէ հասարակաց զգեստուք, և աղտեղեալ տրեխօք ելանեն ի բեմն սուրբ, և զսարսափելի խորհուրդն անխորհրդական զգեստուք կատարեն, և զայն՝ ի պարկեշտութիւն անձանց համարին, հանելով զթողութիւն արտաքոյ եկեղեցւոյն, և զդուռն ընդդէմ ձգելով, և ոչ միայն, այլ և անմտաբար ի բամբասանս բերին ոմանց եկեղեցեաց, և ի մերս բարեզարդ կարգաւորութիւն :

Եւ արդ՝ մի ոք վայրապար և անխորհուրդ համարեսցի զքահանայականն զգեստ. զի որպէս ի հնումն առ Սովսէսիւ նկարեցաւ խորհուրդ սրբոյ պատարագին նախօրինակօք, և ի նորումս կատարեցաւ ի ՎԻՄ, նոյնպէս և քահանայք հնոյն՝ նորոյ քահանայութեանս էին տիպք, և պատմութեանն Մհարդիւնի՝ նորոց քահանայիցս զգեստուցն յապացոյց : Օր և սուրբ առաքեալքն գործակցութիւն հոգւոյն սրբոյ կատարելապէս յարդարեցին զլրումն եկեղեցւոյ, և յամենայն տեղիս ձեռնադրեալ կարգէին քահանայս և սարկաւագունս, և պատուիրէին ներքին և արտաքին մաքրութեամբ սպասաւորել փրկական խորհուրդն, որ և ընդ բնաւ աշխարհս մեծազարդ պայծառութիւն զարդարեալ լինէին եկեղեցիք ընդհանուր ազգաց քրիստոնէից, պայծառազգեստ վայելչութեամբ սպասաւորեալ սրբութեանցն : Եւ առաւել և հայաստանեացս ազգի եկեղեցիք, ի սուրբ Սուսաւորէն մերմէ սկսեալ մինչև յաւերումն աշխարհին՝ ի հիմանց : Բայց այսօրիկ բարւոյ աւանդութեանց հակառակելոյ առաջնոց հարցն սրբոց, ոչ այլ ինչ է պատճառ քան թէ տգիտութիւն և ինքնօրէն անձնահաճ կամաւ պաշտութիւն, որք ոչ տեսին զառաջին պայծառութեամբ

Թիւնն՝ մինչ ողորմութեամբ տեսան լի էր երկիր, այլ ՚ի հալածանացս ծնեալ ժամանակի՝ ընդ խրթնատեսակս նայեցան տգեղութիւն, որովք կապեալ են ամենայն ուրեք ազգ մեր յաղքատութե՝ որպէս ընդ երկաթոյ՝ ՚ի ներքոյ լծոյ ծառայութե իւրաքանչիւր ազգաց, ուր և իցեն։ Այք և հարկաւոր պիտոյիցն կարօտ են ըստ մարմնոյ, Թող թէ պայծառութեան եկեղեցւոյ ՚ի խնդիր, և ըստ հոգւոյ՝ ամենեւին անշարժք ՚ի բարիս, զի ցամաքեցաւ սէրն՝ ըստ տէրունական բանին։ Այ որպէս յառաջին հալածանացն ժամանակին՝ նոր հաւատացեալքն ՚ի ՎՊ, յորս այնքան զօրանայր սէրն Խոյ՝ մինչ զի ՚ի հալածանսն առաւել մեծամեծս և վայելուչս տեսաւ նեմք շինեալ ՚ի նոցանէ եկեղեցիս, քան մինչ խաղաղութիւն եղև եկեղեցւոյ։ Աւարդ՝ տգիտաց ըզխաւարին զայս տեսանելով անկարգութի՝ որ յաղքատութե և յաւերմանէ, և զբարկութիւնս՝ որ յԽոյ՝ աւանդութիս և օրէնս կարծելով, և նորին աղաքաւ յանդգնին հակառակել անձաւանդ հրամանացն։

Այլ մեր ՚ի բաց Թողեալ զանիմաստ հակառակորդացն զվիճմունս, հնազանդ եղեւոյդ օրինաց Խոյ՝ ՚ի վերայ ասացելոցս և զայս աւանդեսցուք պատուիրան՝ որ վասն այսր իրի խնդրոյ։ Այ ունել քահանայից յԽոյ և ՚ի մէնջ հրաման՝ առանց սուրբ ծածկութի պատարագամատուցին զգէնլոյ՝ մատուցանել զսուրբ պատարադն, կամ աւետարան կարգալ, կամ խաչ առնուլ ՚ի ձեռս, կամ յայլ ինչ ՚ի սրբութիւնսն մերձենալ. և այսոքիկ զորս դեցաք սակաւութ, և որ նման սոցին՝ արտաքին մարդոյս զգուշութիւն, որոց հանդերձեալ են սպասաւորել անձայնոցն։

Ասացուք և յաղաքս ներքին մարդոյն, որ և օրինակ է արտաքնոյն զարդ՝ սորին հոգւոր պայծառութեանն զարդու։ Այ ոք ՚ի ձէնջ անարժանութե անձային խորհրդոյն սպասաւորեսցէ, և կամ զօք ՚ի ժողովրդէնէն անքննաբար հաղորդեսցուցէ, զի մի ընդ Յուդայի, և ընդ խաչահանուացն դատապարտեսցի։ Այ ոք ծածկելով յոգի իւր զգործս

մեղաց առանց Ճշմարիտ խոստովանութեան, և այն պէս մատիցէ՝ ի տէրունական խորհրդոյն սպասաւորութիւն, զի մի զբարկութիւնն այլ շարժեսցէ՝ ի վերայ ինքեան և աշխարհին, և ՚ի բաց ընկեսցի յամային հարսանեացն. քանզի զխաւարատեսակ մեղացն զգեսեալ պատմութեան՝ եմուտ յեկեղեցի այլ, որ է օրինակ վերին հարսնարանին, որ և լսելոց է զահագին բարբառն, « Բնկեր, զիարդ մտեր այսր՝ զի ոչ ունէիր հանդերձ հարսանեաց », և թէ հանէք զդա արտաքս, այս է՝ յարքայութենէն, և կըտրեցէք զդա ընդ մէջ, այս ինքն զհաւատն և զշնորհս սուրբ աւագանին և զքահանայութենէն ՚ի բաց մերկացուցէք, և մասն դորա ոչ ընդ հաւատացեալս, այլ ընդ անհաւատսն լիցի: Բանզի ոչ հաւատաց՝ եթէ մարմնոյ և արեան այլ սպասաւորէ, այլ հաց լոկ և գինի համարեցաւ, և վասն այնորիկ՝ անարժանութիւն ժպրհեցաւ մերձենալ, և առանց խոստովանութեան:

Եւ արդ աղաչեմք, մի որպէս մարմնական ինչ դործ վարկանելով զերկնային խորհրդոյն կատարումն, այլ ահիւ և դողութեամբ սպասաւորեցէք անձայնոցն. զի թէ Սերովբէն սուրբ յօրինակն ունեւեաց կարօտանայր, մերձենալով ՚ի կայծակունսն՝ որ ՚ի վերայ սեղանոյն, մեզ հողեղինացս և մեղաւորացս՝ քանի՞ մաքրութիւն և զգուշութիւն պիտոյ է յաղագս առ Ճշմարտութիւն այնր օրինակի մերձենալոյ: Սասն որոյ՝ զմիտս և զգայարանս պարտապան էք պարսպել յամենայն մնասակար իրաց սպասաւորքդ սրբոյ խորհրդոյն յամենայն ժամանակի, առաւել յայնմ աւուր՝ յորում յամ մերձենալ հանդերձեալ իցէք: Օհ թէ Սովսիսի ասացաւ յայ՝ ոչ կոխել մեռեալ մորթովք զտեղին ուր երևեցաւ հուր անուրթն, որքան մեզ արժան է լուծանել նախ զմեռելութիւն մեղաց ՚ի մէնջ, և ապա յանձայինն մերձենալ խորհուրդ: Օհ ոչ միայն խօսել ընդ այլ ըստ Սովսիսի կայ մեր առաջի, և կամ տեսանել զյետոյսն այլ, այլ և ձեռք շօշափել զանշօշափելին, և շրթամբք համբուրել զսէրն, և բերանով ճաշակել զկերակրին ամենայնի, և ՚ի սիրտս ընդունել:

և հոգւով միանալ ընդ նոյն, և լինել Խժ Հնորհօք ընդ Խյ միաւորելոյն: Ասան որոյ՝ զտեսանելիս և զլսելիս և զէզու և զամենայն անդամս խրատեցէք՝ ի բարիս շարժել, և ի չարիս անշարժ մնալ, և ողջախոհօւթք և սրբութք յաշխարհական ցանկութեանց, և զբօսանաց զմիտսն ամփոփելով, և ապա յերկնային խորհրդոյն սպասաւորութիւն մերձեանայցէք: Օ ի մի՛ ի դատաստան անձանց ուտիցէք և ըմպիցէք զմարմին և զարիւն տեսաւն ըստ առաքելոյ, այլ ի բաւութիւն մեղաց, և ի մաքրութիւն հոգւոց, ձեզ և ժողովրդեան ձերում: Այլ մի լիցի՝ որպէս լուաք զոմանց աներկէզ քահանայից՝ որ ի քաղաքս բնակեն, եթէ յառաւօտէ մինչև ցփամ պատարագին՝ ի վաճառաւորոցս քաղաքին չըջին ի տուրեաւութիւն վաճառաց, յորս բազում նեաք հարկանին յոգիան ընդ մուտս զգայարանացն, ի տեսանել և ի լսել, ի խօսել և ի գործել զանպատշաճն, և անտի դարձեալք՝ մտանել յանդգնին յեկեղեցիս, և յայլոց քահանայից կազմեալ նշխարաւ՝ առանց սաղմոսաց և աղօթից՝ մատուցանեն զպատարագն: Արոց պատուիրեմք՝ յայսմհետէ ի բաց կալ յայդպիսի աներկէզ և չար սովորութեց, և նախ սրբել զմիտսն, գիշերոյն և տունջեանն աղօթիւք, որպէս վերագոյնն գրեցաք, և ապա մտանել յեկեղեցի սուրբ, և յանդիման լինել Խյ՝ սրբով պատարագան:

Այլ որ ի քահանայից առանց գիտելոյ զխոստովանութիւն մարդոյ՝ զհաւատոյն և զգործոյն, կամ իւր ինքեան, կամ այլում քահանայի, տացէ նմա զհաղորդութիւն մարմնոյ և արեանն Վճի՛ ի յառողջութեան կամ ի հիւանդութեան, և կամ գիտելով զանարժանութի ուրութ՝ տայ յաղազս մարդահաճութեան զԽժային խորհուրդն, ծածկելով այնու զկարծիս չարութեան՝ որ զնմանէ: Օ ի այն պիսին է, որ տայ զսրբութիւն շանց, և առաջի արկանէ զմարդարիտս՝ խողաց:

Այլ որ ի քահանայից պատարագողաց յիսակալութի ունելով ի սրտին ընդ ումեք, մատիցէ յԽժային խորհրդոյն կատարումն, և անընդունելի առնիցէ

զպատարագն առաջի նոյ, այլ նախ հաշտեսցի ընդ եղբօրն՝ ըստ հրամանին Վրտի, և ապա եկեալ մատուցէ զպատարագն : Եւ այն սահման և ի վերայ հաղորդականացն եղիցի . բայց այս օրէնք առ համապատիւ եղբարսն է՝ քահանայից առ քահանայս, և աշխարհականաց առ աշխարհականս : Իսկ եթէ քահանայն ընդ բանիւ արարեալ զոր ի ժողովրդականացն վասն պատուիրանազանց լինելոյ յօրէնս նոյ, և նա հպարտացեալ՝ ոչ գայ յուղղութիւն, և ոչ խնդրէ թողութիւն ի քահանայէ անտի, քահանայն առանց խղճի մատուցէ զսուրբ պատարագն, և ընդ դատապարտութեամբ է այն՝ որ ոչ ուղղեցաւ, և ոչ խնդրեաց զթողութիւն : Վրանդի և Վրտ ոչ վայրապար հրամայէ առնել թողութիւն տրտմեցուցանողին, այլ եթէ անկեալ առաջի խոտանայ ապաշխարել, յայնժամ, ասէ, չնորհեսցի առ ի քէն թողութիւն յանցանացն՝ զոր առ քեզն յանցեաւ : Իսկ եթէ մեղուցեալն առաջի անկեալ քահանային և խոտանայ գալ յուղղութիւն, և քահանայն յաղագս մարմնական ինչ պատճառի ոխակալ լինելով՝ ոչ առնիցէ թողութիւն, չէ պարտ նախ քան զհաշտելն մատուցանել պատարագ :

Եւ և առ քահանայս բազում պատճառս յօդէ սատանայ խռովելոյ ընդ միմեանս, և վիճաբանելոյ, և յոխակալութե և ի նախանձու ախտս տանջելով՝ զոգին զամենայն ժամանակս, որ և առ տգէտս և վայրենաբարոյս առաւել զօրանայ : Եւ՝ որ վասն յափշտակելոյ ի ժողովրդենէ միմեանց ագահութե ախտիւ, և է՝ որ յաղագս հարստահարելոյ զընկերն փառասիրութե աղագաւ, և յայլ ևս յոլովագոյն առելութե սպտաճառաց, լուծանի ի նոցանէ սիրոյն պատուիրան, և Վրտի աշակերտութեն նշան, առ որս ասաց, թէ “ Եւ այսմ ծանիցէ աշխարհ զձեզ՝ եթէ իմ աշակերտք էք, եթէ սիրիցէք զմիմեանս ” : Որոց և մեք զառաքելականն առանդեմբ պատուիրան, եթէ “ Բերեալն ի վերայ բարկութե ձերոյ մի մտցէ, և մի տայք տեղի սատանայի ” . այս ինքն զի թէ զխաղաղութիւնն՝ զոր ետ Վրտ աշակերտացն, և նոքօք մեզ, փութայ հանել ի ձէնջ խռովարարն,

և զխռովութիւնն իւր փոխանակ խաղաղութեանն սերմանել'ի միջի ձերում, մի տայք նմա տեղի՝ երկար ժամանակաւ բնակել'ի յողիս ձեր, զի մի ըզտաճարդ անյ՝ որ 'ի ձեզ՝ չարին առնիցէք բնակութիւն, ատելութիւն և ոխակալութիւն։ Այլ ընդ շարժել բարկութեւն անդան՝ բոցոյն՝ որ 'ի փշմառնէ անտի նորա բորբոքի, շիջուցէք զնա խաղաղարար ջրով հոգւոյն՝ նախ քան զմտանել արեգականն, որպէս զի խաղաղասէր լինելովն՝ որդիք անյ լինիջիք, ըստ երանութեանն խոստման, զճշմարիտ որդւոյն անյ զգործ արդեամբք 'ի ձեզ կատարելով, այն՝ որ արար խաղաղութիւն յերկինս և յերկրի արեամբ խաչին իւրոյ։

Իսկ եթէ որ 'ի քահանայից խռովելոց ընդ ընկերի՝ սիրէ զատելութիւն քան զսէր, և զխռովութիւն քան զխաղաղութիւն, և ոչ լուծանէ զտրամութեան պատճառն, և հաշտեացի ընդ եղբոր իւրում 'ի խոնարհել միոյն և 'ի խնդրել զհաշտութիւն, մի իշխեսցէ քահանայադործութիւն առնել, որչափ զգեն տրտմութեւն և բարկութեւն յինքն բնակեցուցանէ. զի «Օ ինչ հաղորդութիւն է լուսոյ ընդ խաւարի, ասէ՛ առաքեալն, կամ Վհի ընդ Վելիարայ»։ Վանդի գրեալ է, թէ որպէս որ զսէրն ունի՝ զանձ յինքն բնակեցուցանէ, զի անձ սէր է. նոյնպէս և որ զատելութիւնն ունիցի՝ զսատանայ յանձն իւր դարմանէ, զի կերակուր է նորա ատելութիւն. որպէս և ամենայն գործք չարեաց։ Այսն որոյ ամենայն որ 'ի ձէնջ՝ որքան ատելութեւն ախտիւ տայ տեղի սատանայի ընդարձակագոյն յինքեան, Վհի մարմնոյն և արեանն ոչ է արժանի բնակութեան. և թէ ոխակալութեան և նենգութեւն հոգւով յանդգնի առնուլ զնա, նման լինի Յուդայի մատնչի, որ յետ պատառոյն՝ ապա եմուտ 'ի նա սատանայ։

Իւր արդ աղաչեմ զամենեւեան զձեզ՝ դժուարաշարժս լինել 'ի վիճաբանութիւնս և 'ի կռիւս, և դիւրաշարժս 'ի հաշտութիւն և 'ի խաղաղութիւն։

(1) Հինգ օր. Եռանդ բոցոյն։

Եւ մի որ որ զօրաւորն է 'ի մարմնական յառաջադիմութիւնս՝ ջանայ զրկել զընկերն և անիրաւել, զի մի զայն՝ որ առնէ իրաւունս զրկելոց՝ զԽԺ, դատաւոր և դատախազ իւր կացուցանէ, և զոր 'ի յանցաւոր կեանս զրկեաց, 'ի յանանցն վաշխիւ հաւտուցանէ :

Եւ աւագագոյնքդ 'ի ձէնջ և հաստատունքդ յիմաստութի, շահեցարուք զկրօնեացոյնսն և զպաւկասամիտսն, ներող լինելով առ նոսին և երկայնաւ միտ, որով և վարձս ընկալ ջիք յայ 'ի շահել զեղբարսն : Իսկ կրօնեացունիցդ պատուէր տամք ըզխոնարհութիւն և զհնազանդութիւն ցուցանել աւագագունիցն, և իմաստնոց քահանայիցն : Եւ յայսպիսի բարեկարգութիւն լինելով ձեր՝ անուանն այ փառաւորութեան լինիք պատճառք առ արտաքինսն, և ժողովրդեան ձերոյ՝ բարեաց նախանձու : Իսկ եթէ 'ի վիճմունս, և 'ի հակառակաբանութիւն և 'ի հայհոյութիւնս միմեանց տեսանեն զձեզ, յորս են բազումք՝ մանաւանդ թէ ամենեքեան՝ բայց 'ի սակաւուց, անունն այ վասն ձեր հայհոյի 'ի տեսողացն արտաքնոց, և ժողովուրդ ձեր առաւել խոտորին 'ի պատուիրանացն այ, և զպատիժ դատաստանին դուք կրէք զթիւրեւոցն ձերով պատճառաւ յուղիղ ճանապարհէ ԽԺային օրինացն :

Եւ որ 'ի ձէնջ սիրեսցէ զկուրուքիւն տգիտութե քահանայական ուսմանց յաղագս ծուլութե, կամ աշխարհական զբաղմանց . այլ թէ և ոչ ամենեցուն ամենայն շնորհօք կատարեալ լինել հնար է, զոր և ԽԺային օրէնքն պահանջեն 'ի քահանայից, սակայն 'ի հարկաւորսն պարտին անթերի լինել . այս ինքն զեկեղեցական գիրս ուղիղ ընթեռնուել, և զմանր ուսմունս ձայնաւորացն պաշտել յեկեղեցիս . և ապա գալ 'ի ձեռնագրութիւն քահանայութեան : Եւ այց լսեմք զոմանց սուտ քահանայից, զի ոչ միայն յայլ ուսմանէ են տգէտք յաղագս հեղութեան, մանաւանդ թէ վասն անհաւատութե, այլ և զսաղմոսն Վաւթի ոչ գիտեն բովանդակ, առանց որոյ՝ զնոսին զհարիւր և զյիսուանս խօսել բերանով ընդ այ, ոչ մատչի պատարագ ըստ աւան-

դուժեան կանոնի հարցն սրբոյ : Ոմանք և ոչ ղուանս աղօթից սրբոյ պատարագին գիտեն՝ի բերան, և սուտ պատարագան խաբել կարծեն զանխաբելին անձ, և զմարդիկ, և զհոգիս ննջեցելոցն, առ աչս մարդկան կեղծաւորելով. որոց դատաստանն առաւել է քան զամենայն մեղաց՝ առաջի անյ. որք և ոչ իսկ են արժանի այլ ևս մատուցանելոյ պատարագ, թէ և յետ յանդիմանելոյն առնուցուն ի բերան : Եւ թէ կամիցին զոգիս իւրեանց փրկել ի դատասպարտութենէ՝ մեծաւ ասպաշխարութեամբ, թէ արդեօք քաւեսցին յառ անձ մեղանացն :

Սի որ ի քահանայից վայրապար և առանց մեծի զգուշութե՝ կատարեսցէ զսուրբ մկրտութիւնն, իբրեւ զաշխարհական ինչ գործ համարելով, և մի ընդ անձային բանիցն՝ բանս ծիծաղականս և կատակերգութիւնս խառնեսցէ, որպէս լսեմք զոմանց տգիտաց և աներկեղից՝ զի առնեն, զի մի ինքեանց դատասպարտութեան լինիցի այն պատճառ, և երախայիցն անմեղաց՝ թերակատար զչնորհս հոգւոյն սրբոյ ընդունելոյ : Եւ որպէս զսուրբ պատարագն՝ այնպէս երկիւղիւ կատարեցէք զպաշտամունսն, և զընթերցմունս անձաշունչ բանիցն, և զամենայն կարգաւորութիւնսն սուրբ մկրտութեն խորհրդոյ. և եթէ այսպէս առնիցէք՝ հաւատացէք, զի որպէս էջ հոգին սուրբ՝ ի վերայ փառակցին իւրոյ ի Յորդանան, նոյնպէս և ի վերայ ամենայն ուղղափառ հաւատով մկրտելոց իջցէ : զորս և յորդեգրութիւն անձ հայր վերահուէ շնորհօք՝ որպէս զընտրութեամբ որդին, և լինիք դուք արքանեակք, և սպասաւորք հոգւոյն սրբոյ՝ յանձնարարութեանն շնորհ, մանաւանդ թէ իբրեւ զմանկաբարձս որդւոցն ան, ձեռօք ձեր կատարելով և բառնալով ի մօրէ նոյին՝ յաւաղանին ծոցոյ :

Եւ մի որ ի քահանայից յետ հաց ուտելոյ՝ իշխեսցէ առնել մկրտութիւն առողջից մանկանց, բայց թէ յերկեղէ մահու : Եւ նախ կատարեսցէ զմկրտութեանն գործ, և ապա մատուցէ զպատարագն սուրբ՝ յորմէ և զմկրտեալն հաղորդեցուցէ :

Եւ մի յանհաւատից արանց, կամ կանանց, որք ոչ են երկրպագուք Վ՛սի, առցէ որ կնքահայր մանկանց մկրտելոց. զի զոր ինքեանք ոչ ունին՝ այլում զիարդ կարեն տալ, զխոստովանութիւն՝ որ ՚ի սուրբ երրորդութիւնն, յորժամ պահանջէ քահանայն ՚ի դէմն մկրտելոցն զգաւանութիւն հաւատոյն : Ա՛սն որոյ մի տայք տգիտաց աշխարհականաց յաղազս մարմնական՝ ինչ սիրելութեան զայս առնել. և եթէ յանդգնին՝ դուք մի յանձն առնուք զմկրտելն, զի մի թերի առնիցէք զայն՝ որ մկրտինն՝ ՚ի կատարմանէ, և մի ծիծաղելիս զմեծ խորհուրդն անձային կացուցանէք առաջի անհաւատիցն. որ թէ հնար էր՝ և ոչ միում ՚ի նոցանէ արժան էր լինել մերձ յաւազանն սուրբ ՚ի մկրտութեանն ժամու, զի մի վասն հակառակացն ճշմարտութեան՝ հոգին սուրբ հեռացի ՚ի մկրտելոցն : Եւ մի որ ՚ի ձէնջ ըստ հարկի պահանջեսցէ գինս արծաթոյ անգին շնորհին վասն մկրտութեանն, կամ ² մահու հաղորդ տալոյ, այլ որ ունին և տան սիրով՝ որպէս զնուէր եկեղեցւոյ առէք, և որ աղքատ լինին՝ մի բռնադատէք :

Եւսեմք և յաղազս զծնունդս այլազգեացն մկրտելոյ, որ սովորութեամբ բերի ՚ի հին ժամանակաց, և է ընդդէմ հրամանին Վ՛սի, որպէս ասաց՝ “ Ոչ տալ զսրբութիւն շանց ”. զոր արժան էր խափանել, և ոչ թողացուցանել. զի զի՛նչ օգուտ է այլով բերանով խոստովանել զՎ՛ս, և զգեցուլ զնա մկրտութեամբն՝ մինչ անբանն է և անզգայ, և յորժամ զարգանայ հասակաւ՝ մերկանալ դարձեալ ուրացութեամբն, և լինել հայհոյիչ անձային խորհրդոյ տնօրէնութե նորա՝ ըստ դէնին իւրեանց, փոխանակ փառաբանիչ լինելոյ : Որով առաւել դատաստանաւ դատելոց են յաղազս եղծանելոյ յինքեանս զտիրական պատկերն, զոր վերստին նուկարագրեաց ՚ի նոսա աւազանն սուրբ, քան զամենեւին ոչ դրոշմեալն. այլ զի դոյ ՚ի նմա մասն բար-

(1) Երկու օր. յաղազս մարմնական ընկալութեան :

(2) Իմն օր. մահու հաղորդի փալոյ :

ւոյ, այսինքն՝ զի՝ ի մկրտելոց անտի՝ բազմաց՝ ի տղայաւ
կան հասակին հասանէ վախճան մահոյ, և այ-
նոքիկ ոչ ընդ կորուսեալսն՝ այլ ընդ փրկեալսն ար-
ժանաւորին փրկութեան, և զի զսակաւսն զայնոսիկ
յափշտակելով՝ ի սատանայէ՝ խառնեմք ՚ի գունդն
ԲՆԻ, վասն այնորիկ ոչ իրաւունս համարեցաք զա-
մենեւին խափանելն: Բայց զայս միայն վասն սորին
իրի պատուէր տամք քահանայիցդ, մի վասն ագա-
հութեան ախտի յորդորել զնոսին, և կամ յօժա-
րութեամբ ընդունել, այլ դժուարաւ և ՚ի հարկէ
բերիլ յայնպիսի իրս: Օ ի թէ հաստատուն մնալոց
էին ՚ի հաւատս՝ բարի՝ էր յորդորումն և յօժա-
րութիւնն ձեր. բայց զի ապրեալքն ըստ մարմնոյ՝
անդրէն ընդ ջուրսն են անցանելոց, և ՚ի լուսակիզն
յօդեաց՝ ՚ի սևութի այծից փոփոխելոց, ըստ սրբոյ
Լուսաւորչին մերոյ տեսեան, նորին աղագաւան-
օգուտ է ջանն՝ որ վասն նոցին, զի շահն սակաւ
է, և քնասն յոլով:

Այլ որ ՚ի ձէնջ գաղտ պսակ դիցէ ումեք, այլ ե-
թէ ծնողս ունիցի, և միաբան իցէ և ոչ բաժա-
նեալ, դիտութեամբ և կամաւ նոցին եղիցի: Իսկ
եթէ ոչ ընդ ծնողք՝ հասարակաց տեսութբ յայտ-
նի դիցի պսակն, զի վկայեսցի յամենեցունց՝ թէ
ուղիղ է, և ոչ ընդդէմ օրինացն այ. որով և եր-
գոցն ձայնք և նուագարանացն՝ զնոյն նշանակեն,
իբրև թէ վկայս պսակելոցն զամենեցունց լսելիս
և զտեսանելիս կացուցանելով: Իսկ գաղտնին՝ անվը-
կայ է և անհաստատ, և ոչ ընդ օրինօք, յորմէ
պատուէր տամք ՚ի բաց հրաժարել, և ոչ յանդըգ-
նել յայնպիսի իրս վասն ագահութեան:

Այլ և կնաթողաց արանց՝ կամ այրաթողաց կա-
նանց՝ առանց կանոնական հրամանին դիցէ որ պը-
սակ, զի մի լուծջիք դուք ՚ի քահանայական կարգէ՝
ըստ կանոնաց, և եղեալ պսակն քակտեսցի. և ե-
թէ բռնանան և ոչ բաժանին՝ ընդ պոռնիկս հա-
մարեալ լիցին:

Այլ և այնոցիկ՝ որք առեւանդս ասին, դնիցէք
պսակս. զի հակառակ օրինաց այ է, և բիւր չա-
րեաց պատճառք՝ ՚ի սատանայէ շարժեալք ՚ի մոլե-

կան ակոստն . և բազումք այն իսկ են՝ որ յետ սուտ
պսակին՝ յորժամ յազին դիւական տուփամբն՝ մե-
ծաւ ատելութեամբ բաժանին ՚ի միմեանց , և պսա-
կադիրքն այսպիսեացս՝ կցորդ չարեաց նոցին լի-
նիցին :

Սի և տղայոց անմեղաց՝ յաղաքս ագահութեան
հայրենի ժառանգութե՛ն , կամ վասն այլ ինչ պատ-
ճառի՝ պսակ դիցէ որ ՚ի քահանայից , զի բազում
ֆեսսք լինին յայնցանէ ՚ի պատճառս բաժանման
յետոյ ՚ի միմեանց : Այլ ժամանակ պսակի է ՚ի զար-
գանալ արութե՛ն հասակին , ՚ի հնգետասանին ամաց
լրումն առնն , և յերկոտասանին՝ կամ ևս առաւել
կնոջն , որպէս զի կարող լինիցին ըստ բանաւորաց՝
հաճութեամբ զուգիլ ընդ միմեանս , առ ՚ի հաստա-
տուն լինելոյ զուգութեանն , և մի ըստ անբանից
առանց կամաց և յօժարութեան՝ անհաստատ գո-
լով , և առ ժամայն պատահումն : Այլ այրն աւա-
զագոյն պարտ է լինել ըստ ժամանակի քան ըզ-
կինն , որպէս զԱդամ նախ ստեղծեալ նոյ , և ապա
զԱւայ :

Սի որ ՚ի քահանայից ՚ի բռնութե՛ն բռնաւորաց՝
առանց կամաց առնն և կնոջն պսակ դիցէ , որպէս
լսեմք ՚ի կողմանս հայաստանեաց լինել , որ ընդ իշ-
խանութեամբ այլազգեաց են : Օի պսակն այն ան-
հաստատ է և լուծանելի , և պսակադիրքն ոչ ա-
ռանց պատժոց , թէ և ակամայ է գործն , և կաշա-
ռատութն բռնաւորաց վասն ջատագով լինելոյ նոցին
յանիրաւ գործն յայն՝ առաւել դատապարտութե՛ն
և անիծից են արժանի , զի զօրէնս նոյ և զդատաս-
տանս եկեղեցւոյ լուծանել փութան բռնութեամբ
աւազաց : Ս ասն որոյ՝ առանց խղճոյ է լուծումն
այնպիսեոյ պսակին . քանզի չէ ըստ հրամանին նոյ ,
այլ ՚ի մարդկային բռնութենէ :

Սի որ համազգեաց , որոց արեան մերձաւորու-
թիւն իցէ , պսակ օրհնութեան դիցէ . այլ մինչև
՚ի յերկուց կողմանցն զչորրորդ ազգին գլխաւորու-
թիւնն կատարեալ ունիցին : Այլ թէ զինչ պատճա-
ռաւ զչորեակ թիւն կանոնադրեցին հարքն սուրբք
սահման ամուսնութեան՝ ծանուցուք զի գիտիցէք :

Վանդի բնութիւն մարմնոյ 'ի չորից տարերաց գոլով, յիրաւի և մարմնական ազդակցութիւնն մինչև 'ի չորրորդ թիւն ժամանէ, որ է այսպէս: 'Ի միոյ հօրէ երկուց եղբարց բաժանեալ, հաւասար ունին յինքեանս զհօրն դոյացութիւնս. իսկ առ 'ի նոցանէ ծնունդքն՝ զկէս արեան եղբայրութեանն. և երրորդ ծնունդն՝ որ եղբարցն որդւոց, զկիսոյն կէս արեանն միայն. իսկ չորրորդ ծնունդն՝ որ 'ի սոցանէ, զչորեակ մասն արեանն մնացելոյ: Եւ այս է սահման և կէտ արեան մերձաւորութեան: Եւ քանզի ամենայն փոյթ ւնայնոցն՝ յաղաքս սիրելոյ է զմիմեանս մարդկան, վասն այնորիկ իրաւունս համարեցան որք հոգւովն օրինադրեցին, զօտարացեալսն 'ի միմեանց միանալ սիրով՝ ամուսնութեանն կապակցութեամբ: Իսկ զմերձաւորսն արեամբ՝ բաւական վարկան համազգութքն միայն ունել զհաղորդութիւն սիրոյ առ իրեարս: Եւ այս է առաջին պատճառ՝ ոչ տալոյ թոյլ համացեղիցն ամուսնութեան. են և այլք յոլովք, զորս իմաստնոց թողաք քննել:

Եւ արդ՝ որ այսպիսի ընտրութիւն ըստ օրինացն ւնայ լինիցի պսակն, որպէս և գրեցաք, մի յայլում ժամու դիցէ զայն քահանայն, բայց յառաւօտէ աւուրն մինչև ցժամ ճաշոյն. և կերեալ և արբեալ զօր՝ մի թողուցուք յեկեղեցին, և մի յանառակ կանանց կամ յարանց, որ յայլում ժամու չեն արժանի եկեղեցւոյ, զի մի պղծեսցի նոքօք տաճարն ւնայ, և աղտեղացի պսակն օրհնութե: Եւ 'ի ժամ կատարելոյ զսուրբ պսակն՝ երգք դուսանացն լռեալ դադարեսցեն, մինչև ելցեն յեկեղեցւոյն, զի մի դիւական երգքն խառնեսցին ընդ ւնային երգոցն: Եւ 'ի բուն բարեկենդանին օրէ սկսեալ՝ մինչև ցրկատարումն պահոց շաբաթուն՝ որ յետ պենտակոստէին է, մի որ 'ի քահանայից տգիտութեամբ պսակ դիցէ ումեք, և ոչ յամենայն կիւրակէս տարւոյն՝ որպէս հաստատեցին կանոնաւ սուրբ հարքն առաջինք: Վանդի պահոց քառասնորդացն աւուրք՝ սգոյ և տրտմուէ է, և խորհուրդ չարչարանաց տեառն, և ոչ զինարբութեան և ուրախութեան հարստ-

նեաց : Իսկ յինուներն և կիւրակէքն ունին զօրինակ երկնաւոր փեսային Վնի հարսանեաց և հարսին եկեղեցւոյ , որ լինելոց է 'ի հանդերձեալ աշխարհին՝ յորժամ խառնեալ միանան ազգ արդարոց մարդկան ընդ ինն դասս հրեշտակաց , զոր և անուն իսկ աւուրցդ յայտ առնէ , յինուներ վերակոչելով , որով և զհաւատացեալս ամենայն՝ մանկունս առագաստի հարսանեաց անուանեաց տէրն , որոց հրամայէ՝ ոչ պահել որչափ զփեսայն ընդ ինքեանս ունիցին . որ էն աւուրք յարութեան նորա մինչև 'ի վերանալ նորին յերկինս : Ասան այսր պատճառի՝ ոչ պատշաճ համարեցան հարքն սուրբք 'ի հոգեւոր հարսանեացն օրինակի աւուրսն՝ յորում ասացաւ 'ի տեառնէ ոչ արանց կանայս առնել , և ոչ կանայք արանց լինել , զմարմնականս զայս կատարել հարսանիս , որ է ակտաւոր և ծննդական :

Եւ որոց 'ի հարսանիսն երթիցեն քահանայք՝ զայս խրատ պատուիրանի աւանդեմք : Ա'ի յապաղել անդր ընդ գինարբու աշխարհականացն մանկունս , յորում յոլովս մեղանչեն անպատրաստքն՝ որք դեգերինն՝ ինմա 'ի տեսանելն 'ի լսելն և 'ի խօսել զանուղղայս . այլ յորժամ զրաւ լինիցի կերակրոյն , և մինչ յերիս միայն արբումն բաժակի՝ յառնել վաղվաղակի 'ի սեղանոյ անտի , զի մի ընդ գինեմուսն յարբեցու թեան ըմբռնեալ՝ այսն լինիցի արտաքնոց տեսողաց , ոչ միայն ինքն , այլ և ամենայն քահանայք միովն : Եւ ծանրագոյն ապաշխարութիւն , թէ արդեօք քաւեսցէ զարբեցութեն մեզս , վերջաւորն արժանի լինել քահանայագործութեան :

Ա'ի ոք 'ի քահանայից զստանայական յանցանս յինքեան ցուցցէ , այն՝ որ հակառակ եկաց նոյ և կործանեցաւ , և ընդդիմակաց լինիցի եպիսկոպոսին իւրոյ՝ 'ի բանս կամ 'ի գործս , որպէս Կորիս և Վադան Սովսիսի և Մհարովսի , զի մի գնոցին կործանումն ընկալցի յայ . մանաւանդ այնոքիկ՝ որք յանդգնին կապալս յարուցանել 'ի վերայ եկեղեցւոյ , կամ աճեցուցանել դյառաջագունից եդեալն , և այսու պատճառաւ՝ արտաքսեն զեպիսկոպոսունս յաթոռոց բռնութեամբ այլաղգեաց , և ինքեանք

լինին հրամանատարք ժողովրդոց, և կապալատուք փոխանակ նոցա : Որք անձամբ զանձինս 'ի ներքոյ առնեն աններելի դատաստանացն նոյ, և անիծից դատապարտութեան : Եւ յնպիսիքն ոչ են արժանի 'ի կեանս իւրեանց քաջանայադործութիւն առնելոյ, և ոչ 'ի մահուն՝ հաղորդի, կամ քաջանայական թաղման :

Դարձեալ, մի որ 'ի քաջանայից կամ 'ի ժողովրդոց զեկեղեցւոյ դատաստան՝ առ մարմնական իշխանս դատեսցի կամ առ այլազգիս կամ առ քրիստոնեայս, զի մի դատապարտեսցի յառաքելական և 'ի կանոնական հրամանացն : Որպէս և գրէ Պաւլոս առ կորնթացիսն, թէ “ Իշխէ որ 'ի ձէնջ, եթէ իրք ինչ իցեն ընդ ընկերի իւրում, դատել առաջի անիրաւաց, և ոչ առաջի սրբոց ” : Եւ հարբն սուրբք 'ի կանոնս իւրեանց՝ լուծանել հրամայեն 'ի քաջանայութենէ՝ որ զայս առնէ :

Դարձեալ մի որ 'ի քաջանայից հոգաբարձու քաղաքի կամ գեղջ լինիցի, կամ գաւառապետ աշխարհական իշխանաց, կամ գրող հարկաց և սակից, կամ յայլ ինչ գործակալութիւնս աշխարհի լինելով : Բանգի անկարելի է ըստ տէրունական հրամանին՝ երկուց հակառակ տերանց ծառայել, և հաճոյանալ տան նոյ՝ որ է եկեղեցի նոյ կենդանւոյ, և տան աշխարհակալաց : Ասան որոյ՝ ընտրեսցէ այնպիսին 'ի միոյն 'ի բաց կալ, կամ յաշխարհի հոգաբարձութենէն, կամ 'ի քաջանայական գործոյն : Իսկ եթէ ընդ աշխարհական հոգոցն յանդգնի և զքաջանայական պատիւն ունել, և զտեսչութիւն ժողովրդոց, բռնութիւն է այն, և ոչ հրամանաւն նոյ և մեր, որ և դատելոց է այնպիսին ընդ կրկին յանդգնութեն : Եւ սեմք զմանց քաջանայից՝ ձիավարժս լինել և զէնս առնուլ ըստ զինուորաց, և 'ի խրախճանութիւնս խաղուց ձիւնթացից ընդ նոսին արշաւել երկվարօք՝ 'ի յորս երէոց, և 'ի նետաձգութիւնս, և յամենայն ինչ յայսպիսիս, որ նոցայն գործոյ է անկ և ոչ եկեղեցւոյ սպասաւորաց, զի զէն զինուորութե մերոյ ոչ է մարմնաւոր, որպէս հրամայէ առաքեալ, այլ հոգեւոր և նշանային, որովք պատեղազմիմք՝ ոչ ընդ մարմնոյ և ընդ արեան, այլ ընդ

իշխանութիւնս և ընդ պետութիւնս, ընդ այսս չա-
րութեան՝ որ 'ի ներքոյ երկնից : Ասան որոյ աղա-
չեմք՝ 'ի բաց լինել յայսմհետէ 'ի յանկարգ սովո-
րութենէ աստի, և բայց թէ 'ի ճանապարհի՝ եթէ
'ի հետիոտս և թէ երիւարաւ՝ առնուլ զէնս, յա-
ղագս երկեղի ինչ եղելոյ կարծեաց, և այն՝ պար-
կեշտութեամբ, և ոչ ըստ զինուորութեան կարգի՝
կապարձիւք, և կազմեալ սուսերաւ : Այլ ոչ ևս
է արժան առնուլ զէնս կարգաւորաց, կամ արշա-
ւանս առնել երիւարօք՝ ըստ մանկական բարոյից,
'ի բամբասանաց պատճառս տեսողաց : Օյ զորս
խրատէ՝ Պաւղոս զգէնն լուսոյ զգէնուլ, այս ինքն
զուղիղ հաւատս և զգործս բարեաց, և նոքօք
կռուել ընդ բնութեանս մերոյ թշնամւոյն, չէ ար-
ժան զխաւարայինս զայս զէն ստանալ յանձին, և
պատերազմել սոքօք ընդ համազգեաց մերոց մարդ-
կան, կամ խոցոտել զանբանից կենդանեաց հոյս,
և կամ սիգաքայլ երիւարօք յօրանալ, բայց թէ 'ի
տկարութի : Անզի յայսցանէ և 'ի սոյնպիսեացն՝
արգելուն զմեզ նժային պատուիրանքն :

Վահանայ, եթէ զօք 'ի ժողովրդենէ իւրմէ՝ վասն
պատուիրանազանց լինելոյ՝ ընդ բանիւ առնիցէ, և
նորա յամառեալ մնայ 'ի յանցանսն, և ոչ դառնայ,
այլ ոք 'ի քահանայից անտի մի իշխեսցէ ընդունել
զնա յեկեղեցի իւր, որպէս սովոր են ոմանք 'ի տգէտ
քահանայից յինքեանս ձգել զայնպիսիսն, և որ
զայս առնէ, նա տայ նմա 'ի մեղաց անտի անդարձ
լինել, և զանձն իւր կցորդ պատուհասի յանցանաց
նորա առնիցէ : Այլ վասն այսպիսի իրաց եղելոց՝
այս օրէնք հաստատեսցի 'ի միջի ձերում, զի զորո-
շեալն 'ի միոյ քահանայէ, և ամենայն քահանայա-
կիցք նորին նմանապէս 'ի բաց որոշեսցեն յինքեանց,
մինչև զղջացեալ յանցաւորն դարձցի յանուղջայ
զնացից իւրոց, և առաջի անկեալ ինդրեսցէ զթու-
ղութիւն, և ուխտ դիցէ նոյն ապաշխարել, և այլ
ոչ ևս 'ի նոյն սովորութիւն չարեաց անկանել : Այլ
յորժամ յիւրոյ քահանայէն այսպիսի օրինակաւ
ընկալի զթողութիւն, յայնժամ և այլ քահա-
նայքն ընկալին զնա սիրովն նոյն : Այս օրէնք ուղ-

դուլթեան և 'ի մէջ եպիսկոպոսաց հաստատեսցի . որպէս զի զառ 'ի միոյ եպիսկոպոսէն բանադրեալն 'ի քահանայից կամ յաշխարհականաց , այլ որ յեպիսկոպոսաց ոչ ունի իշխանութիւն լուծանելոյ , բաց 'ի բանադրողէ անտի :

Եւանդեմբ և զայս ևս պատուիրան ամուրեաց քահանայիցդ՝ որ ըստ աշխարհի , զի որում 'ի մանկական հասակին հասանէ վախճան ամուսնոյն , թէ կամեսցի զոգի իւր ապրեցուցանել 'ի մեղաց և 'ի բամբասանաց , և սուրբ խորհրդոյն արժանաւորապէս սպասաւորել , հրաժարեալ յաշխարհէ՝ ըստ կանոնական հրամանին՝ 'ի կարգ կրօնաւորութեան մտցէ : Ս 'ի 'ի մէջ աշխարհի՝ սովորական ընդելուլութեամբ լինելով 'ի տեսութիւնս , և 'ի խօսակցութիւնս ընդ կանայս , մանաւանդ խոստովանութեանոցին լինել ընդունող ըստ օրինի քահանայութե , անհնար է սրբութե ծառայել նոյ . ապա թէ ընդ անձուկ ճանապարհն գնալ դժուարանայ , զլայն և զարձակն սիրելով , լուել արժան է նմա՝ 'ի սրբոյ պատարագին սպասաւորութե , թէ և 'ի յայտնի վատութիւնս ոչ բամբասի : Վանդի ոչ կարէ յերկ տասարդական հասակին՝ մաքրապէս սպասաւորել սրբութեյն . մանաւանդ՝ որ ոչ երկեղածութեամբ և պարկեշտութե և պահօք և աղօթիւք զգուշանայ անձին իւրում , այլ աներկեղութե վարի 'ի կերակուրս և յրմպելիս , և յամենայն տեսակս ընդարձակ վարուց : Իսկ որոյ մերձ 'ի ծերութե՝ հասանէ վախճան ամուսնոյն , և վստահ լինի յանձն իւր՝ սրբութե և անարատ վարուք և առանց բամբասանաց սպասաւորել նոյ , որպէս զի գովութիւն ընկալցի 'ի տեսողաց և մի բամբասանս , այնպիսին կացցէ յեկեղեցւոյ իւրում որքան ախորժէ :

Եւ արդ քահանայիցդ առ 'ի խրատ զոր գրեցաք սակաւութե , ոչ իշխանաբար հրաման տալով՝ այլ ծառայակցապէս աղաչելով , բաւական լիցի առ 'ի մէջ : Իսկ զպակասեալն 'ի մերոցս՝ ունիք հմտանալ կատարելապէս 'ի հարցն առաջնոց կանոնական գրոց , որովք օրինադրեցին զմանկունս եկեղեցւոյ 'ի փառս նոյ :

ԱՌ ԻՇԽԱՆՍ ՈՐ ԸՍՏ ԱՇԽԱՐՀԻ :

ՓՈԽԵՍՅՈՒՔ զ^ածային պատուիրանացն խրատ
 և առ ձեզ՝ որ ըստ աշխարհի ունիք զբաղաբաւլա-
 րութի : Եւ նախ և առաջին առ իշխանսդ , որք 'ի
 նուաղեալ ժամանակիս տիրէք 'ի տեղիս տեղիս բազ-
 մաց , և կամ սակաւուց զօրաց և դաւառաց : () որս
 աղաչեմք մի՛ անհնազանդ լինել օրինացն անյ . այլ
 որպէս կամիք զի ծառայք ձեր զկամս հրամանի ձե-
 րոյ հնազանդութեամբ և անթերի կատարեսցեն ,
 որք թէ և զմի ինչ 'ի հրամայելոցն անկատար թռ-
 ղուն՝ պատուհաս կրեն 'ի ձէնջ , նոյնպէս և դուք՝
 վասն զի բնութեամբ ծառայք էք անյ՝ ծառայեցէք
 տեառն երկիրս և հնազանդութեամբ . զի մի
 պատուհասիցիք իբրեւ զաստամբեալս 'ի տեառնէ ,
 այլ որպէս զմտերիմ՝ ծառայս պատիւ ընդունիցիք
 յերկնաւոր թագաւորէն :

Եւ արդ՝ առաջին զայս պատուիրան աւանդեմք
 ձեզ . մի՛ անիրաւաբար վարիք առ հնազանդեալսդ
 ծանր և դժուարակիր հարկադրութեամբ , զոր
 ոչ կարեն բաւնալ , այլ օրինօք դատեցէք , և ըստ
 չափոյ զօրութեան զիւրաքանչիւր որ : () մտաւ ա-
 ծէք , զի և ձեր՝ տէր դոյ յերկինս , և աննաւութի
 ոչ է առաջի նորա , որպէս և առաքեալ ասէ :

Ս'ի զոր զրկէք 'ի մարդկանէ , և մի՛ նեղէք զաղ-
 քատս և զտնանկս , զի մի՛ բողոքեսցեն առաջի անյ՝
 վասն ձեր , և ան լսէ նոցա , ըստ իմաստնոյն Սողո-
 մոնի . զի ասէ՛ թէ " Ս'ի տար պատճառս աղքա-
 տին անիծանել զքեզ , զի մի՛ արարիչ նորա լուսիցէ
 նմա , և հատուցէ քեզ չարիս :

Ս'ի չար և անիրաւ գործակալս և դաւառապետս
 կացուցանէք 'ի վերայ աշխարհի ձերոյ , զի մի՛ յան-
 իրաւութենէ նոցա՝ զոր զործեն , դուք դատիք անյ
 հանդերձ նորօք . այլ զարդարամիտս և զարդարա-
 դատս ընտրեցէք , ունել 'ի վերայ մարդկան զգոր-

(1) Ուր օր . դժոխարարիւ հարկաւորութի :

ծակալուծիւն, զի մի զարքունական սահմանեալ իրաւունսն վաստակաւորացն՝ թողցեն, վասն սակաւ կաշառոցն զբազումս, և կամ ինքեանք գողացին. և մի առաւել քան զհրամայեալսն՝ նեղեսցեն զնոսա և առցեն: Օ ի անիրաւութիւն են երկու կողմանքն առաջի այ. այլ այնպէս իրաւադատ լինիցին, զի տացեն զկայսերն՝ կայսեր, և զայն՝ այ:

Սի զոր անիրաւութիւն դատիք, այլ ուղիւ դատաստան արարէք, զի և ձերն դատաստան քաղցրութեամբ լինիցի այ և մի խստութեամբ: Սի վասն կաշառաց, կամ վասն սիրելութե միոյ կողմանն, կամ վասն ատելութե և ռիակալութեան, կամ վասն պատուոյ երեսաց, ՚ի միոյն աչառելով՝ զանիրաւն արդարացուցանէք ՚ի դատաստանի, և զարդարոյն թիւրէք զիրաւունս, զի մի անիծից օրինացն այ որ յաղագս այսոցիկ՝ պարտականս զանձինս առնիցէք:

Սի անտես առնէք զայրւոյն և զաղքատին զիրաւունսն, յորժամ աղաղակեն առաջի ձեր՝ վասն զրկողաց իւրեանց, այլ դատ արարէք որբոյն, և տուք իրաւունս այրւոյն, որպէս ասէ Ծմ մարգարէիւն, և ունկնդիր լերուք աղաղակի նոցա, և փրկեցէք զնոսա ՚ի նեղւաց իւրեանց, և զյափշտակեալ ինչս նոցա դարձուցէք յանիրաւացն. յայնժամ և Ծմ լող լինի աղաչանաց ձերոց, և կատարէ զինդրուածս սրտից ձերոց:

Սի որպէս զանբան կենդանիս, որ բնութեամբ ծառայք են մարդկան, ծառայեցուցանէք զմարդիկ՝ որ ընդ իշխանութեամբ ձերով լինին՝ ՚ի գործ խիստ և աններելի, որպէս և Փարաոն՝ զորդին Խորայէլի, և զայն՝ առանց կերակուր տալոյ նոցին, այլ ներելով և քաղցրութեամբ, և սակաւօրեայ ժամանակաւ, և առատագոյն կերակրովք լցուցանել զնոսա յաշխատութիւն անդր, և չափով և մի յանչափս, որպէս զի կարող լինիցին վաստակօք իւրեանց՝ զաղքատանաց կեանս զտանց և զորդւոց իւրեանց լցուցանել, և զարքունական հարկս հատուցանել:

Այլ զվարձս վաստակաւորաց ձերոց հատանէք իշխանաբար, որպէս զայնոսիկ՝ զորոց ամբաստանեն առաքեալքն և մարգարէքն, թէ « Օրկեալն ՚ի ձէնջ աղաղակէ, և բողոք հնձողացն էհաս յականջըս, տեառն զօրութեանց » : Բաւական լիցի ձեզ՝ զի վաստակօք նոցա մեծանայք, և առաւել քան զչափն փափկանայք, և այն զի ոչ թէ այլ բնութի է նոցա և այլ ձեր, այլ ՚ի միոյ կաւոյ և ՚ի խառնուածոյ : Բանզի նմանապէս է տերանց և ծառայից, փարթամաց և աղքատաց սկիզբն գալոյ յաշխարհ, և կատարած ելիցն յաշխարհէ : Ասն զի զուգահաւասար ամենեքեան ծննդեամբ մտանեն յերկիր, և մահուամբ ելանեն ՚ի սմանէ : Իսկ մեծութիւն և փոքրկութիւն, բարձրութիւն և խոնարհութիւն, բարեբախտութիւն և պանդխտութիւն, ՚ի մէջ ծննդեանն և մահուանն պատահեն մարդկան, որ են իբրեւ զերազք զարթուցելոց, որպէս ՚ի փորձոյ անտի՝ յայտնի է ամենեցուն, իմաստնոց և տգիտաց, զի ոչ ինչ ՚ի սոցանէ ունի զհաստատութիւն :

Ասն որոյ մի վասն անցաւորիս կենաց՝ կորուսանէք զյաւիտենական զկեանսն . զի թէպէտ և Բժ գժուարաւ՝ ասաց՝ մեծատանց յարքայութիւն երկնից մտանել, ըստ օրինակի ուղտոյ ընդ ծակ ասղան . այլ եթէ զմեծութիւն ձեր ըստ կամացն այլի գործ արկանէք, գժուարինն ձեզ գիւրին լինիցի : Օի և Բբրահամ մեծատուն էր, և ոչ միայն արքայութեանն մտանելոյ արժանացաւ, այլ և գոգնորա արքայութիւն այլ եղև և անուանեցաւ, և հանգիստ ամենայն արդարոց : Բոյնպէս և Գովբ, և ամենայն մեծատուն արդարքն՝ ըստ ասելոյն ՚ի տեառնէ, թէ « Տեսանիցէք զԲբրահամ, և զԲսահակ, և զԳաղովբ, և զամենայն արդարսն՝ յարքայութեան այլ » : Բյսպէս և դուբ՝ եթէ ըստ նուցին օրինակի գնայք ՚ի ճանապարհս արդարութե : Օի ոչ զոք զրկելին, և ոչ զոք նեղելին, ոչ զուրուք զինչս յափշտակելին, և ոչ ումք առնելին ինչ անխրաւութիւն, և կամ նենգութի, այլ և յիւրեանց արդար ստացուածոցն՝ զքաղցեալս կերակրելին, ըզ-

մերկս զգեցուցանէին, զհիւրս ընդունէին, զկարօտութիւն կարօտելոց՝ լցուցանէին, նեղելոց բաւական լինէին, և տկարաց զօրացուցիչ, զաղքատն և զտնանկն ոչ միայն ինքեանք ոչ նեղէին, այլ և փրկէին ի նեղչաց իւրեանց։ Եւ որպէս ոչ եղև նոցա մարմնաւոր փարթամութիւնն արգել և խափան ժառանգելոյ զարքայութիւնն երկնից, նոյնպէս և ոչ ձեզ լինիցի պատճառ չարեաց մեծութիւնդ, եւ թէ կամիցիք արդարութեամբ վարել զդա, որպէս և նոքա․ այլ մանաւանդ բարւոյ առիթ լինի՝ ըստ իմաստնոյն, զի ասէ, թէ « Վրկանք առն մեծութիւն իւր »։

Իսկ այն՝ որ փոխանակ զիւրն տալոյ կարօտելոց՝ զնոցայն յափշտակէ, և կողոպտէ զնոսա․ և փոխանակ հիւրընկալ լինելոյ և հանգուցիչ աշխատելոց ի ճանապարհի՝ գողակից լինի գողոց, և դարանակալ ի ճանապարհի այնոցիկ՝ որք անմեղութեամբ գնան ընդ ուղիդ ճանապարհս իւրեանց, և զտուն իւր յանիրաւ ստացուածոց անտի ընու, և մեծանալ կարծէ․ թողից ասել զանթող լին յանցանք, որք ոչ միայն զինչսն յափշտակեն, այլ և զարիւնն անմեղաց հեղուն, զի մի դատախազ լինիցին յաւփրշտակողաց ընչից իւրեանց, և զայն ոչ ածեն զմտաւ՝ եթէ այլ դատաւոր կայ գիտող ամենայնի, յորմէ ոչ կարեն թաքուցանել զգաղտնիս չարեաց իւրեանց, յաղագս այսպիսեաց մեծատանց՝ յիրաւի հրամայէ Վր՝ դժուարաւ մտանել յարքայութիւն երկնից․ որոց ոչ արքայութիւնն է օթեան, այլ հուր գեհէնին․ և ասպնջական՝ որդն անբուն, և տարտարոսն յաւիտենական։ Եւ այս յիրաւի․ զի թէ որք յիւրեանց արդար ընչիցն ոչ կերակրեն ըզքաղցեալս, և ոչ զգեցուցանեն զմերկս, և ոչ ժողովեն զօտարս, լսելոց են ի Վր՝ յաւուր դատաւտանին՝ եթէ « Երթայք յինէն, անիծեալք, ի հուրն յաւիտենից »,․ ապա որք աղքատին առաւել քաղցի լինին պատճառ, և տառապելոյն՝ մերկութեան, և օտարին՝ կորստեան ընչիցն և անծինն, և փոխանակ զբանտարկեալսն տեսանելոյ և մխիթարելոյ բանիւ և արդեամբք, արձակելոց անմեղաց՝

բանտից և կապանաց լինին առիթ, ուր արդեօք իմանի տեղի և չափ տանջանաց այնպիսեացն, եթէ ոչ ընդ սատանայի և հրեշտակաց նորա, զորոց և զկամսն կատարեցին :

Ս ասն որոյ աղաչեմ 'ի բաց լինել ամենեցուն ձեզ 'ի կորստական գործոցս յայսցանէ : Եւ մի՛ որ պատճառեսցէ զպատճառս մեղաց ասելով զի եթէ ոչ զրկեմք, և ոչ յափշտակեմք, զիշխանութի մեր ոչ կարեմք հաստատուն ունել : Եւ առ այս՝ առաջին զայս ասեմք, զի եթէ անկարելի էր որոց զիշխանութիս ունին՝ հաճոյ լինել նոյն, ապա զիարդ բազումք 'ի թագաւորաց և յիշխանաց գովելիք եղեն նոյն և մարդկան, որք և յիշատակին 'ի գիրս սուրբս : Վարձեալ, եթէ և անհնարելի էր՝ ըստ աւսելոյ ձեր՝ առանց զրկանաց իշխանութիւն վարել, ապա որ իմաստունն է՝ փախչել արժան էր յանցաւոր իշխանութենէն, և ոչ վասն այնորիկ՝ անանց տանջանօք ընդ սատանայի տանջիլ : Եւ այց ոչ է անհնարին առանց անիրաւութե վարել զիշխանութիւն, այլ դիւրին և հեշտալի է, որք սիրեն և կամին . և մեք վկայեմք առաջի նոյն, և երաշխաւոր լինիմք ամենեցուն : Օ ի եթէ որ զտուն իւր մաքրեսցէ 'ի զրկանաց, և զիրաւամբք ստացուածս միայն ժողովեսցէ անդ, եթէ և սակաւ թուի եթէ իցէ, առաւել շահեկան լինիցի և պատճառ հարստութե, քան զբազումս անիրաւաբար ստացեալս : Եւ զայս իմաստունն Սողոմոն յայտ արարեալ ասէ, եթէ « Լնէճք տեառն 'ի տունս ամբարշտաց, յարկք արդարոց օրհնին », Բանզի սակաւ ինչ անիրաւն՝ ըզբազում իրաւամբք ստացեալսն նման հրոյ կիզէ և ապականէ, զի անիծիւք և դառնութեամբ է ժողովումն անիրաւին 'ի զրկելոց անտի, և ընդ աղքատացն անիծից և նոյն անէճքն մտանեն 'ի տունս զրկողաց : Իսկ տուն արդարոյն, զի սուրբ է 'ի զըրկանաց, և կերակրիչ է քաղցելոց, ընդ օրհնութիս աղքատացն և նոյն օրհնութիւնն մտեալ 'ի ծածուկ և անյայտ՝ զսակաւն բազմացուցանէ, որպէս զսարեփթացի այրւոյն, և զսոմնացւոյն, և զորս տէրն կերակրեաց յանապատին :

Եւ մի որ յանմտաց և ՚ի մարմնասիրաց զբազում ինչս տեսանելով զրկողաց և ամբարշտաց , և զսակաւս՝ որոց իրաւամբք ստանան , այսպանիցէ զբանիւք մերովք . այլ լուիցէ այնպիսին անձաճօր մարդարէին Վաւթի՝ զի ասէ , “ Եւ է, սակաւիկ ինչ արդարոյն քան զբազում մեծութիւն մեղաւորաց ” : Եւ այնպէս և որդւոյ նորին Սողոմոնի . “ Եւ արդարոյն , ասէ , ամենայն աշխարհ լի է ընչիւք , իսկ ամբարշտին և ոչ դանկ մի ” : Եւ դարձեալ . “ Եւ է, ասէ , բանջարօք կերակրել հանդերձ արդարութեւ քան մեծամեծ զենլեօք՝ անիրաւութեւ ” : Եւ յիրաւի է այս . զի որք յիրաւացի և յարդար ընչից իւրեանց կերակրին , ոչ ինչ կրեն պատիժս յայ . իսկ այնք՝ որ ՚ի զրկանաց , կամ ՚ի գողութէ , և ՚ի յափրշտակութենէ ընուն զսեղանս իւրեանց , զամենայն՝ զոր առատապէս վայելեն յայլոց իրաց , տոկոսեօք ունին հատուցանել ՚ի դատաստանին աւուր :

Սի և զպահս հաւատոյ լուծանէք ՚ի ձուկն և ՚ի գինի իշխանաբար , զի մի ընդ անժուժկալսն դատիցիք : Եւ արձեալ և զայս ասեմք , զի ստութիւնն և խաբէութիւնն՝ զոր Վիւ հրամայեաց թէ ՚ի չարէն է ՚ի սատանայէ , թէպէտ և ամենայն մարդոյ փնասակար է , բայց առաւել մեծամեծաց և իշխանաց . զի փոքրն , վասն զի անզօր է , ջանայ ստութեւն զբան իւր հաստատել և հաւատալի առնել . իսկ մեծն՝ ՚ի ձեռս իւր է առնելն զոր կամիցի իշխանաբար , յորժամ զիրաւունսն արհամարհիցէ : Եւ արձեալ՝ ռամիկ մարդոյ , եթէ ստութիւն ինչ խօսի , և թէ այլ ինչ վատթար իրս գործէ , ոչ լինի այնքան յայտնի , և ոչ հրապարականախատ լինիցի : Իսկ զմեծին և զփոքր մի սխալանքն՝ ՚ի հայհոյութիւն և ՚ի թշնամանս բարձրացուցանեն մերձաւորք և հեռաւորք , այլ և սիրողքն չարի օրինակ չարութեան առնուն զառ ՚ի մեծամեծաց եղեալ պատուիրանա զանցութիւնս ինչ : Եւ ասն որոյ աղաչեմ , մի եղիցի առ ձեզ բան խաբէութեան և ստութեան , մի առ ձեր հնազանդեալսն , և մի առ արտաքինսն : Եւ յորոց խոստանայք բանիւ զբարիս՝ զնոյն և գործով կատարեցէք , զի այն է հաճոյ առաջի ան և մարդ .

կան, և գովութեան պատճառ ձեզ յամենայն բերանոյ :

Վա և զզինուորաց ձերոց և զամենեցունց՝ որք ծառայեան ձեզ, զսահմանեալ հռոմս մի պահասեցուցանէք, զի զրկանք մեծ է այն, և անիրաւութիւն : Վանգի որպէս նոքա պարտական են վասն պարգեւացն՝ որ ՚ի ձէնջ՝ զարիւնս իւրեանց հեղուլ վասն ձեր, նոյնպէս և դուք պարտիք զխոստացեալ թողական նոցին հատուցանել անթերի : Եւ մի ինչ բռնութեամբ առաւել քան զչափն դնայք առ նոսա, զի մի յերկեղէ կողոպտելոյ, և բանտ և պատուհաս կրելոյ ՚ի ձէնջ անիրաւաբար դաղտնի փախչին, և ուրացողք լինին երդմանցն՝ որ առ ձեզ, և երկու կողմանցդ լինիցին մեղք, նոցա և ձեզ : Եւ եթէ հաւանիք խորհրդակցութեան մերոյ և խրատու, զայս սահման դիք ամենեցուն՝ որք ծառայեան ձեզ . զի որչափ կամք լինին մարդոյ կալ ՚ի ծառայութեան ձերում, հաւատարմութեամբ ծառայեսցեն ձեզ, և առանց նենգութեան . և որ ոք յօժարի ելանել ՚ի ծառայութենէ ձերմէ, յայտնի հրաման խնդրեսցէ ՚ի ձէնջ՝ առանց երկեղի . և դուք մի սաստիւ և բռնութեամբ լինիք արգելող, բայց եթէ սիրով և իւրով կամաւ զայն՝ որ ոչ կամիք դուք գնալ ՚ի ձէնջ . և այլոցն քաղցրութեամբ տուք հրաման, և եթէ ինչ պարտիցէք, հատուցէք նոցա : Եւ յորժամ այսպիսի իրաւունք տեսանեն ՚ի ձէնջ լեալ, կամ ոչ գնան բնաւ, և կամ թէ գնան՝ փութով դարձեալ առ ձեզ դառնան, և ազատէք զնոսա և զձեզ ՚ի խղճէ երդմնազանցութեանն, և լինի այն մեծ վարձուց պատճառ ձեզ յայ :

Վարձեալ մի եղիցի ձեզ յօժարութեամբ դիմել յերդմունս յանունն այ, և յաւետարանն սուրբ, և ՚ի խաչ, առանց մեծագոյն հարկի : Վանգի Վասի հրամայէ յաւետարանին՝ ուր երդումն լինի, թէ ամենեւին մի երդնուցուս՝ ոչ միայն յարարին, այլ և ոչ յարարածս, ոչ յերկինս և ոչ յերկիր, և ոչ ՚ի գլուխ քո . այլ այնպէս ցուցէք ամենեցուն զձեզ ճշմարտախօս լինել, մինչ զի լոկ բանից ձերոց որպէս երդման հաւատասցեն մարդիկ : Եւ եթէ

ծանրագոյն ինչ հարկ լինիցի երդնելոյ, մի՛ որ մեղիցէ զանթողլի յանցանսն՝ ուրանալով զերդմունսն, և երդմնազանց լինելով. զի առաւել չար է ուրացութիւնն՝ որ յերդմունսն է, քան զայն՝ որ յերկեղէ մահու՝ առաջի անհաւատից ուրանան։ Վանգի այն ՚ի բռնութենէ է և յերկեղէ տանջանաց և մահու. և այս կամաւորութեամբ, և վասն սակաւ ինչ կորստական շահի. և է զանազանութիւն սոցա՝ որպէս կամաւ մեղքն և ակամայ։

Եւ ոչ միայն առ հաւատակից քրիստոնեայս պարտ է առանց ստութեան պահել զերդմունսն, այլ և առ այլազգիս. և մանաւանդ առ նոսա առաւել, զի մի անուանն նայ և հաւատոյս քրիստոնէութե՝ պատճառ լինիք հայհոյելոյ ՚ի նոցանէ։ Օ՛ ի թէ կռապաշտ թագաւորին՝ Լաբուգոդոնոսորայ երդմնազանց լինելով հրէիցն, մատնեաց ան զբաղաքն և զազգն ՚ի ձեռս նորա, քանի՞ ևս ՚ի նորումս պատուհասէ ան զայնոսիկ, որ ստեն և ուրանան զերդմունսն՝ որ առ նոսա։ Եւ մի՛ որ զայն առաջի դիցէ, եթէ՝ վասն զի նոքա ստեն երդմանցն՝ որ առ մեզ, պարտ է՝ զի և մեք առ նոսա զնոյնս արասցուք։ Եւ չէ մերս երդումն և նոցայն հաւասար. զի մերս՝ առ ճշմարտութիւնն է, և նոցայն՝ ոչ նոյնպիսի։ Ասն որոյ և մեք օրպէս զծառայս գիտող կամաց տեառն իւրոյ և ոչ արարող՝ բազում ըմպեմք գանս, և նոքա օրպէս զտգէտս՝ սակաւ։

Վարձեալ աղաչեմք, մի՛ առ բարկութիւն շարժելով, և ոչ ուղղագատ իրաւամբք, կամ խրատ ինչ առնէք մարդոյ, կամ մահու վճիռ տայցէք։ Վանգի նոր օրէնքս ոչ հրամայեն զայսոսիկ, և հին օրէնքն՝ թէպէտ և հրամայէ, բայց ոչ վայրապար այլ ըստ յանցանացն արժանաւորութեան զիւրաքանչիւրսն դատել ՚ի խրատ և ՚ի մահ։ Ասն որոյ և դուք՝ որ յիշխանութեանդ էք, թէպէտ և զնոր օրէնքս անկարելի ասէք պահել, զհին օրինացն հրամանս՝ որ վասն այսպիսի իրաց է, կատարեցէք։ Իսկ եթէ առանց օրինաց դատիք զմարդիկ անիրաւաբար ՚ի սպանումն և ՚ի խրատ, գիտածիք հատատուն, զի խնդրելոց է ՚ի ձէնջ ան յաւուրն դա-

տաստանի զարինն սպանելոցն, և զհատեալ ան-
դամն խրատելոցն :

Եւ և զայս ևս պատուիրան աւանդեմք ձեզ, մի
լինել վրիժառուք և քինախնդիրք, որով զիշխանսն
Խորայեւի նախատէ մարգարէն Եսայիաս. այլ ըստ
հրամանին Վիշի՝ ներող և երկայնամիտ լերուք առ
ամենեւեան, որ մեղուցեալ իցեն ձեզ, զի և դուք
ընկալ ջիբ առ ի նմանէ զքաղցրութիւն և զբարե-
րարութիւն, ըստ ասելոյն, [Թէ “ Եւ դատիք և
ոչ դատիցիք, մի պատժէք և ոչ պատժիցիք. զի ո-
րով չափով չափէք, չափեսցի ձեզ ” :

ԽՕՍԻՄԲ ըստ կարգի և առ դասս զինուորացի , որք ընդ ձեռամբ էք իշխանութեց և պետութեց : Եւ նախ և առաջին զառաքելականն առ ձեզ բարբառիմք բան , որ պատուիրէ ձեզ հնազանդ լինել տերանց ձերոց յամենայնի . “ Սի առականէ ծառայել՝ որպէս մարդահաճոյք , այլ միամտութեամբ սրտիւ որպէս նոյն : Օ ի և այնմ , ասէ , տէր է հատուցանող . այս ինքն թէ որ հաւատարմութեամբ ծառայէ զայն , ընդ որոյ իշխանութիւնն անկեալն է , թէ և ի նմանէ պակասութիւն ինչ լինիցի ինքեան , մի ասէ տրտմեսցի , զի նձ է որ հատուցանէ նմա փոխարէնս բարեաց՝ ըստ ուղիղ վաստակոց իւրոց : Իսկ որ նենգաւոր գտանիցի բանիւ , կամ գործով , կամ անձին տեառն իւրոյ , կամ տեղւոյ ամրականի նորա , կամ ընչից նորին , նոյն է այն նենգութիւն , և ոչ մարդոյ . և յայ ընդունելոց է զվրէժ հատուցման չարեաց իւրոց . որ և ի հաւատոյն որոշեալ է այնպիսին , և չար քան զանհաւատսն է : Բանզի նոքա թէպէտ և ի ճշմարիտ հաւատոյ և յօրինաց նոյն մոլորեալք են , բայց զհնազանդութիւն տերանց իւրեանց , և զմտերմութիւն հաստատուն բերեն յանձինս :

Եւ զինչ ասեմք առ քրիստոնեայ իշխանս ունել միամտութիւն և սէր , յայտնի և ծածուկ . այլ թէ և ի քրիստոնէից ոք ընդ այլազգւոյ է իշխանութիւն , և ի նորին պարգեւաց կերակրի և զգէնու , զնոյն հաւատարմութիւն պարտ է ցուցանել նմա , և զառանց նենգութե ծառայութիւն : Օ ի և յորժամ գրէր զայսոսիկ առաքեալն Պաւղոս , թէ “ Եւսուպք , հնազանդ լերուք տերանց ձերոց ” , ոչ է թէ քրիստոնեայք էին տեարք ծառայիցն , այլ կռապաշտք : Բայց այսու յայտնի կամեցաւ ցուցանել հեթանոսացն զճշմարիտ օրէնս քրիստոնէից , եթէ ատելի է օրինաց մերոց նենգութիւն տերանց , և սիրելի է հաւատարմութիւնն , զի մի բանս հայհոյ-

ուլթէ յօրէնս և՛ի հաւատս մեր խօսեսցին, յորժամ
 'ի քրիստոնէից զոք տեսցեն նենգաւորս գտեալ առ
 նոսա :

Եւ եթէ կարգիցիք 'ի տերանց ձերոց 'ի գործ վե-
 րակացուլթէ, կամ առաքիցիք 'ի տնօրէնուլթի ինչ
 բանի, արդարուլթք և իրաւամբ՝ առ հնազան-
 դեալսն վարեցարուք: Ա՛յ զոր նեղելով անողորմա-
 բար արտաքոյ իրաւանց, և մի զոր զրպարտելով
 անկարեկից բնուլթք, ցուցանելով զձեզ առ նոսա
 օրինօք դահճաց, և մի առաւել քան զհրամայեալն
 ձեզ առնիցէք, ըստ սրբոյ Ա՛կրտչին խրատու, այլ
 թոշակօքն ձեր բաւականասցիք, և ողորմութեամբ
 և սիրով զնացէք առ ամենեւեան, զի և դուք ողոր-
 մութիւն գտանիցէք յայ :

Եւ մի յաղագս զինուորուլթէդ արհամարհեալ
 զպատուիրանս այ՛ լինիցիք անհնազանդք առաջնոր
 դաց, որք խրատեն զձեզ պահել զպատուիրանս այ,
 կամ զսուրբ պահս անօրինաբար լուծանէք, կամ
 զյափշտակութիւն ընչից աղքատաց, և զանպարտ
 արեանցն հեղմունս ոչ մեղս համարիք. զի բաց 'ի
 հասարակաց պատերազմական սպանմանցն՝ որք հրա-
 մանաւ թագաւորացն լինին, այլոցն՝ որ 'ի ձէնջն
 լինին՝ ամենեցուն համարս պահանջելոց է 'ի ձէնջ
 անձ, ծանր և անաչառ դատաստանաւ :

Այնպէս և զորս քան զսահմանեալ հռոգսն ձեր՝
 անիրաւաբար և բռնութք յաղքատաց յափշտա-
 կէք, կամ 'ի տերանց ձերոց ընչից գողանայք, ու-
 նիք տալ զվճարն առանց պակասութե՝ յաւուրն
 դատաստանի: Եւ և քան զայլ հասարակաց ժողո-
 վորդականսդ՝ ձեզ առաւել պարտ է երկնել յայ,
 և զպատուիրանս նորա պահել. զի յամենայն ժամ
 ընդդէմ սրոյ թշնամեաց ունիք պատերազմել: Ա՛յ
 որոյ՝ առաւել քան մարմնական զինութ՝ հաւատոյ
 զինոջն վառեցարուք, այս ինքն անպաշտութեամբ
 և արդարութք և սրբութք, պահօք և աղօթիւք,
 և ողորմութք, որպէս զի անձ լիցի ասոյեան 'ի պա-
 տերազմունսն, և զթշնամիսն վանեսցէ առաջի ձեր:

ՊԱՏՈՒԷՐ տամբ և քաղաքայնոցդ, և որք 'ի վա-
ճառափողոցս նստիք՝ զնեւ և վաճառեւ, և առ ա-
րուեստաւորսդ, զի ուղղութիւն տանիցիք զկեանս
ձեր, և անարատ քաղաքավարութիւն : Եւ մի ոք խա-
բէութիւն և նենգաւորութեամբ վաճառեսցէ զստա-
յուածս իւր անմեղ զնողաց : Սանաւանդ ստախո-
սութիւն և սուտ երդմամբ զուամիկսն և զանգէտսն
խաբելով, զի 'ի դատաստանին աւուր՝ ընդ գողս և
ընդ յափշտակողս դատելոց է այնպիսին : Եւ առ-
նու ան զբարեգործութիւնսն իւր, և տայ զրկելոցն
'ի նմանէ :

Եւ մի եղիցի առ ձեզ կշիռ մեծ և փոքր, և չափ
կրկին, զի պիղծ են երկոքին առաջի տեառն՝ որ-
պէս ասաց Սողոմոն . այլ արդարութիւն և զորդու-
թիւն վաճառեցէք զգործս ձեռաց ձերոց, և զնիւթ
վաճառոյ ձերոյ, զի մի անէծք զրկելոցն այրեսցէ
զգոյս ձեր, այլ օրհնութիւնն այ մտցէ 'ի տունս ձեր :

Եւ մի արհամարհէք զչինականսն իբրեւ զան-
գէտս, յաղաքս պարզամտութեն իւրեանց . քանզի
առաւել սիրէ ան զարդարամիտ կեանս նոցա, քան
զարատաւորս և զխաբեբայս 'ի մարդկանէ :

Սի տայք զարծաթ ձեր 'ի վարձու, ըստ մարդա-
րէին, այնոցիկ՝ որք նեղին 'ի բռնութիւն իշխողաց, և
ուտէք զաղքատութիւն վաստակս նոցա 'ի շահս վաշ-
խիցն . այլ որպէս եղբարք՝ կարեկիցք և օգնականք
լերուք միմեանց : Եւ զոր տայք նոցա փոխ՝ զայն
միայն պահանջեցէք 'ի նոցանէ, և շահիցիք զվարձս
յայ բազմապատիկ՝ յանանց կեանսն, որպէս և հրա-
մայէ Վս ոչ միայն առանց վաշխից տալ, այլ թէ
“Տուք այնոցիկ՝ յորոց ակն ոչ ունիցիք առնուլ” :
Եւ և յամենայն գոյից ձերոց տուք ողորմութիւն
կարօտելոց և աղքատաց, զի այնու սրբեսցի ամե-
նայն ինչ ձեր, և առնուցուք զփոխարէնսն 'ի Վս
յաւուրն դատաստանի :

տան քրիստոնէին զհաւատն, զիմ յէ տան անարգել: Իսկ այս՝ որ զհաւատն անարգէ, ոչ զմարդ անարգէ, այլ զիմ. զի հաւատ ամենայն իմծապաշտի՝ իմ է: Եւ որ զմկրտութիւն և զմկրտիչ քահանայն անարգէ, առ հոգին սուրբ է անարգութիւնն այն, զի նովա ծնանին մկրտեալքն աւազանաւն: Եւ որ զհոգի մարդոյ և զերես անարգէ, նոյն՝ առ իմ վերանայ հայհոյութիւնն, զի հոգին յիմ է փչումն, և երեսն՝ պատկեր է իմ, նոյն և բերանն՝ ընդունող է մարմնոյ և արեանն Վհի: Եւ արդ՝ մի տրտմեցուցանէք զհոգին սուրբ իմ, այսպիսի զազիր և աղտեղի բանիւք, զի մի հեռացի՝ ի ձէնք իմ հոգին՝ որ բնակեաց ի ձեզ յաւազանին, և փոխանակ մտցէ և բնակեսցէ ի սիրտս ձեր հոգին սատանայի:

Վարձեալ՝ և զայս պատուէր առ հասարակ ամենայն հաւատացելոցդ աւանդեմք, զի զմանկունս ձեր երկիւղիւն իմ սնուցանիցէք, խրատելով զնոսա ի մանկական տիոց լինել իմծասէր, ողորմած, աղօթասէր. և ուսուցէք նոցա զբանս աղօթից, և սաստեցէք չսովորել ի խօսս աղտեղիս և ի յիշոցատուութիւնս, զի ի մանկութեն ժամանակ առաւել տնկի խրատ ծնողացն ի միտս մանկանցն, անջնջելի յիշատակաւ, ընդ որում և վարձս բարեաց ընկալիք փոխարէն ի տեառնէ:

Եւ զլուխ ամենայն բարեաց՝ զսէր առ միմեանս կալլիք, և առ աղքատս և մերկս և հիւրս և բանտեալս և հիւանդս՝ զկարեկցութիւն և զողորմութիւն, որով արքայութեն լինիլիք ժառանգորդս ի Վհ Յ:

ԱՌ ԿԱՆԱՆՅ ԴԱՍՍ :

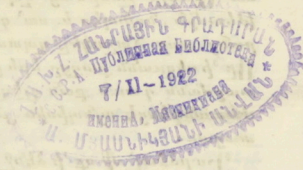
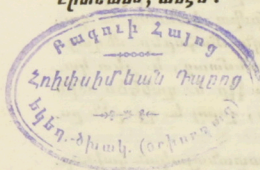
ՊԱՏՈՒԻՐ տամբ և կանանց ազգի՝ պարկեշտութիւն և բարեձեւութիւն լինել յամենայնի, որպէս և վայելէ քրիստոնէից . և առաւել քան ոսկւով և արծաթով, ամօթխածութեամբ և պատկառանք զարդարել զանձինս ձեր : Եւ մի որ 'ի գայթակութե պատճառս մեղաց անմիտ երիտասարդաց՝ այլագունեսցէ զգոյն երեսաց իւրոց օտար դեղօք, զի մի զիւր հոգին և զցանկացողին ինքեան՝ արկցէ 'ի գուրն անօրէնութեան :

Եւ մի որ նմանող լիցի օձին՝ գործի լինելով սատանայի, զոր և կաւատն անուանեն : Օ՛ի որպէս նա Եւայի ջամբեաց զպտուղն մահու խաբէութեամբն, նոյնպէս և սա՝ զանմիտ կանանց և զարանց տայ ճաշակել զպտուղն մահաբեր մեղաց : Որ 'ի սկզբանն քաղցր երևի անմտաց, և յետ կատարմանն՝ դառն քան զլեզի : Որ և զանէծս օձին ժառանգեսցէ այնպիսին յայ, զորոյ և զգործն ըստացաւ :

Դարձեալ՝ մի որ 'ի ձէնջ սատանայական կախարդութեան, և աղանդոց դեղատուութեան զհետ երթիցէ : Օ՛ի այլ մեղք՝ 'ի գործսն է ֆրասն, և այդ՝ 'ի հաւատն : Վանդի կախարդութիւնն 'ի սատանայէ է . և եթէ որ ոչ նախ հեռանայ յայ, և առնէ զինքն սատանայի պաշտօնեայ և երկրպագու, ոչ յաջողին կախարդութիւնքն : Ասն որոյ աղաչեմք, 'ի բաց լինել յայտպիսի մեծ և անսերելի չարեաց, զի մի ընդ սատանայի դատապարտեսցի այնպիսին 'ի հուր գեհենին : Օ՛ի այս գործ կռապաշտիցն է և ոչ քրիստոնէից, զոր Վա եբարձ գալստեամբն իւրով յաշխարհէ, զկռոցն մոլուին, և զգործս նորին չարութե : Եւրդ՝ մի որ վերստին գործակից լիցի սատանայի՝ չար գործովք կախարդութե, և ընդ նմին այրեսցի 'ի հուր գեհենին յաւիտեան :

Եւ և այլ ինչ բազումս գրել առ ձեզ յածային

պատուիրանաց՝ առ ՚ի զգուշութիւն մեղաց, և յա-
մենայն չար դործոց, բայց զոր պակասն է ՚ի գրոյս՝
ունիք ուսանել ՚ի քահանայիցդ և յեպիսկոպո-
սացդ, որք կարգեալ են յոյ տեսուչք հոգւոց ձե-
րոց, օր ըստ օրէ համառօտել ձեզ զբանն ճշմար-
տութե: Եւ մեք աղաչեսցուք զտէր, զի հանցէ ՚ի
ձէնջ զսիրտ քարեղէն, և տացէ ձեզ սիրտ մարմնե-
ղէն, լինել երկիր արգաւանդ, և արդիւնացուցա-
նել զսերմն բանիս մեր՝ յողիս ձեր, և տալ պտուղ
բազմապատիկ՝ ՚ի չափ երբորդին: Արով զուարթա-
դին և անտրտում երեսօք ասացուք յաւուրն դա-
տաստանի առաջի արդար դատաւորին, « Եւ ես
և մանկունք իմ՝ զոր ետուր ցիս », և դասեսցուք
ընդ աջեայսն ՚ի յաւիտենական կեանսն ձեօք հան-
դերձ, ՚ի ՎՊՅՅ ՚ի տէր մեր, որ է օրհնեալ յա-
ւիտեանս, ամէն:

289

